٤٠

فەرموودەی خۆشەویست

صلى الله عليه وآله وسلم

ئامادەکردنی: یوسف محمد

١٤٤٥

الأربعون الجهادية

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى { إِنَّمَا ٱلْمُؤْمِنُونَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُواْ وَجَٰهَدُواْ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَ أَنفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِۚ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلصَّٰدِقُونَ } سورة الحجرات: ١٥

ئامادەكردنی:

یوسف محمد

وَاعْلَمُوا أَنَّ الْجَنَّةَ تَحْتَ ظِلَالِ السُّيُوفِ

بزانن بێگومان بەهەشت لەژێر سێبەری شمشێرەکانە.

بسم الله الرحمن الرحيم

پێشەکی

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، الْحَمْدُ لِلَّهِ قَيُّومِ السَمَاواتِ وَالأَرَضِينَ، الْحَمْدُ لِلَّهِ مُعِزِّ المؤْمِنِينَ وَمُذِلِّ الكَافِرِينَ، وَالصَّلاةُ وَالسَّلامُ عَلَى إِمَامِ المُجَاهِدِينَ، وَقَائِدِ النَّاسِ إِلَى جَنَّاتِ رَبِّ العَالَمِينَ، مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَ أَصْحَابِهِ وَمَنْ تَبِعَهُمْ بِإِحْسَانٍ إِلَى يَوْمِ الدِّين

خۆشەویستەکانم پێش هەموو شتێک دەبێت ئەوە بزانن کەوا چەندین ئایەت و فەرموودەی صەحیح هاتووە لەسەر گەورەیی جیهاد و موجاهیدان، **اللّه عَزَّ وَجَلَّ** فەرموویەتی { إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُم بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ ۚ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ }، واتای ئایەتەکە {بێگومان **اللّه تَعالَى** کڕیویەتی لە بڕواداران گیان و ماڵیان لەبری ئەوەدا بەهەشتیان بۆ هەیە، بڕواداران دەجەنگن لە پێناو **اللّه تَعالَى** جا ئەکوژن و ئەکوژرێن }، برای خۆشەویستم جیهاد دەرگایەکە لەدەرگاکانی بەهەشت، **اللّه تَعالَى** بەڕووی ئەو کەسانەی ئەکاتەوە کەوا لە پێناوی دا تێدەکۆشن و گیان و ماڵیان لە ڕێی دا بەخت ئەکەن، هەروەک **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی { **وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الْجِهَادِ دُعِيَ مِنْ بَابِ الْجِهَادِ** } مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ، واتا: هەرکەسێک لە ئەهلی جیهاد بوو ئەوە لەدەرگای جیهاد بانگ دەکرێ، ئێمە دەبێت جیهاد بکەین و ئازا و بەجەرگ بین وەک پێشەوای موجاهیدان پێغەمبەری خۆشەویستمان ﷺ کە ئازاترین و بوێرترین کەس بووە لە جیهاد و تێکۆشان دا، هەروەک ئەنەس فەرموویەتی { **كَانَ رَسُولُ اللَّهِ**

ﷺ أَحْسَنَ النَّاسِ، وَكَانَ أَجْوَدَ النَّاسِ، وَكَانَ أَشْجَعَ النَّاسِ } مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ، ئێمەش گەر ئەڵێین شوێنی پێغەمبەر و یاران کەوتووین ئەبێت ڕێگا و ڕێبازی ئەوان بەرنەدەین و بەگیان وماڵمان تێبکۆشین بۆ بەرزکردنەوەی دینە جوانەکەی **اللّه عَزَّ وَجَلَّ**، پێشەوا بوخاری لە صەحیحەکەی دا فەرموویەتی { **أَفْضَلُ النَّاسِ مُؤْمِنٌ يُجَاهِدُ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ** } واتا: باشترین کەس بڕوادارێکە تێدەکۆشێت بە گیان و ماڵی لە پێناو **اللّه تعالَى** دا، **شێخ حمەنی بەری** فەرموویەتی { **إِنَّ لِكُلِّ طَرِيقٍ مُخْتَصَراً وَ مُخْتَصَرُ طَرِيقِ الجَنَّةِ الجِهادُ**}واتا: بێگومان بۆ هەموو ڕێگایەک کورت کراوەیەک هەیە، وە کورت کراوەی ڕێگای بەهەشتیش بریتییە لە جیهاد و تێکۆشان، وە **ابن تەیمیە** فەرموویەتی {**مَنْ كَانَ كَثِيرُ الذُّنُوبِ فَأَعْظَمُ دَوَ ائِهِ الجِهَادُ** } واتا: هەرکەسێک گوناهو تاوانی زۆرە گەورەترین چارەسەری بریتییە لە کردنی جیهاد و تێکۆشان، براکانم ئەوە بزانن هەر گەل و کۆمەڵێک واز لە جیهاد و تێکۆشان بهێنێت ئەوە بێگومان **اللّه** زەلیلی ژێر دەستی دوژمنیان ئەکات وەکوو پێشەوا ئەبووبەکری صدیق فەرموویەتی، کۆتا شتێک باسی بکەم ئەوەیە بەکۆدەنگی هەموو زانایانی سەلەف جیهاد و تێکۆشان دەمێنێتەوە تا قیامەت وەک لە عقیدة الرازيين دا هاتووە

قَالَ أَبو زرعة الرازيِ و أَبو حاتم الرازيِ رَحِمَهُما اللَّهُ { **وَأَنَّ الجِهَادَ مَاضٍ مُنْذُ بَعَثَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ نَبِيَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى قِيامِ السَّاعَةِ** } عقيدة الرازيين

واتـاكەی: ئەبـو زورعەو ئەبـو حـاتم الـرازی فەرموويـانە { بێگومـان جيهـاد هەر دەمێنێتەوە لەوکاتەی **الله پێغەمبەری** ناردووە هەتا قيامەت }

يوسف محمد

١٩ ی صفر ١٤٤٥هـ

٤ ی ٩ ی ٢٠٢٣ز

ڕۆژی دوو شەم

زۆرێک لە زانایان پەرتووکیان نووسیوە لەسەر گەورەیی جیهاد و تێکۆشان ئەمەش ناوی هەندێک لە پەرتووکەکانیان

١ – الجهاد: للإمام عبد اللَّه بن المبارك

٢ – الجهاد: للحافظ سعيد بن منصور

٣– الجهاد: لأبي بكر أحمد بن عمرو أبي عاصم

٤– الجهاد: للحافظ أبي القاسم علي بن الحسين ابن عساكر

٥– فضل الجهاد: للحافظ عبد الغني المقديسي

٦– الجهاد: للبهاء قاسم بن علي ابن عساكر

٧– فضل الجهاد والمجاهدين: لشمس الدين أبي العباس أحمد بن عبد الرحمن الدمشقي المقديسي

٨– الإجتهاد في طلب الجهاد: للحافظ ابن كثير

٩– مشارِع الأشواق إلى مَصَارِعِ العُشَّاق: لابن النحاس

١٠– فضائل الجهاد: لحسام الدين البرسوي

١١– الأَرْبَعُونَ الجِهَادِيَّة: سليمان بن ناصر العلوان

١٢– الأَرْبَعُونَ في الجهاد والإستشهاد: محمد خير رمضان يوسف

١٣– الأَرْبَعُونَ في فضل الشهادة وطلب الحسنى وزيادة: أبو يحيى الليبي

پێشەکی با بزانین جیهاد چییە؟

وشەی جِهَاد لە زمانەوانیدا وەرگیراوە لە جُهْد یان لە جَهْد، جَهْد بە فەتحەی جیمەکە بەواتای قورسی و نارەحەتی دێت، بەڵام جُهْد بە ضەممەی جیمەکە بە واتای هەوڵ و تێکۆشان دێت، جِهاد مەصدەرە، جَاهَدَ يُجَاهِدُ مُجَاهَدَةً وَجِهَاداً

بەڵام جِهَاد لە شەرع دا بریتییە لە { **بَذْلُ الوُسْعِ فِي قِتَالِ الكُفَّارِ** } واتا: بەختکردن و بەخشینی هێز و توانا لە شەڕ و کوشتاری کافر و بێبڕوایان.

جیهاد و تێکۆشان هەندێ جار دەبێتە فرض العين، ئەگەر بێت و جیهادەکە جیهادی بەرگری کردن بێت لە خاک و زەوی مسوڵمانان لەوکاتەی کافران هێرش دێنن، ئەویش پێی دەوترێت جهاد الدفع، وە جاری وا هەیە جیهاد دەبێتە فرض الكفاية ئەگەر بێت و مسوڵمانان هێرش بەرن بۆسەر خاک و ئەرزی کافر و موشریکان، ئەمەش پێی دەوترێت جهاد الطلب، جا ئەگەر جیهادەکە فرض العين بوو ئەوە ئیزن و مۆڵەتی باوک و دایکی ناوێت، بەڵام ئەگەر فرض الكفاية بوو نابێت بێ پرس و مۆڵەتی دایک و باوک بچیت بۆ جیهادەکە

قَالَ البغوي { **إِذَا دَخَلَ الكُفَّارُ دَارَ الإِسْلام، فَالْجِهَادُ فَرْضُ عَيْنٍ عَلَى مَنْ قَرُب، وَفَرْضُ كِفايَةٍ فِي حَقِّ مَنْ بَعُدَ** } شرح السنة للبغوي: ١٠ / ٣٧٤

واتاکەی: بەغەوی دەڵێت { ئەگەر کافرەکان هاتنە ناو وڵاتی ئیسلام، ئەوە جیهاد و تێکۆشان دەبێتە فرض العين لەسەر ئەوانەی نزیکن، وە فرض الكفاية یە لە حەقی ئەو کەسانەی دوورن }

بەڵگەش لەسەر جیهاد و تێکۆشان بریتییە لە ئایەتەکانی قورئان و فەرموودە صەحیحەکانی **پێغەمبەر** ﷺ و کۆدەنگی زانایان

جیهاد و تێکۆشان یەکێکە لە گەورەترین و باشترین کردەوەکان، بەڵکوو هەندیک لە زانایان بە ڕوکنی شەشەمی ئیسلامیان داناوە

جیهاد و تێکۆشان تایبەت نییە تەنها بەم ئوممەتە بەڵکوو لەسەر ئوممەتەکانی تری پێش ئێمەش فەرزکرابوو.

ئیخلاص و نیەت پاکی لە جیهاد و تێکۆشان دا

عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ:

سُـئِلَ رَسُـولُ اللَّهِ ﷺ عَـنِ الرَّجُـلِ يُقَاتِـلُ شَـجَاعَةً، وَيُقَاتِـلُ حَمِيَّـةً، وَيُقَاتِـلُ رِيَـاءً، أَيُّ ذَلِـكَ فِي سَـبِيلِ اللَّهِ ؟ فَقَـالَ رَسُـولُ اللَّهِ ﷺ { مَـنْ قَاتَـلَ لِتَكُـونَ كَلِمَـةُ اللَّهِ هِـيَ الْعُلْيَـا فَهُـوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ }[1]

واتـای فەرمـوودەکە: لە ئەبـو موسـای ئەشـعەرییەوە فەرموویەتی پرسـیارکرا لە **پێغەمـــبەر** ﷺ دەربـارەی ئەو پیـاوەی شـەڕ ئەکات لەبەر ئـــازایەتی، یـــان لەبەر خزمـــایەتی و دەمـــارگیری، یـــان لەبەر ڕووپامـایی، کام لەمانە لەپێنـاو **الـــلّه تَعـــالَى** یە؟ **پێغەمـــبەر** ﷺ فەرمووی { هەرکەسـێک جەنگا بـۆ ئەوەی وشـەی **الـــلّه تَعـــالَى** بەرز ببێتەوە ئەوە لەپێناو اللَّه یە}

واتای وشەکان

سُئِلَ : پرسیارکرا

يُقَاتِلُ : دەجەنگێ، شەڕ ئەکات

[1] رواه : البخاري ومسلم وأبو داود والترمذي والنسائي وابن ماجه وأحمد وغيرهم

شَجَاعَةً : ئازایەتی، لەبەر ئازایەتی

حَمِيَّةً : دەمارگیری و خزمایەتی، لەبەر دەمارگیری

رِيَاءً : ڕیا و ڕووپامایی، لەبەر ڕیاو ڕووپامایی

أَيُّ ذَلِكَ : کام لەمانە، کام لەم سێیەی باسکرا

فِي سَبِيلِ اللَّهِ : لەپێناو **اللّە**یە، لەڕێگەی **اللّە تـعالَی** یە

قَالَ : فەرمووی

رَسُولُ اللَّه : نێردراوی **اللّە**

مَنْ : هەرکەسێک، ئەو کەسەی

قَاتَلَ : جەنگا ، شەڕی کرد

لِتَكُونَ : بۆ ئەوەی ببێت

كَلِمَةُ اللَّهِ : وشەی **اللّە تَعالَی**

هِيَ : بۆ كَلِمَة دەگەڕێتەوە

الْعُلْيَا : بەرزبێتەوە، عُلْيَا و أَعْلَى یەک واتایان هەیە الْعُلْيَا بۆ مێیینیە و أَعْلَى بۆ نێرینەیە

فَهُوَ : جا ئەو شەڕکردنە (فَهُوَ بۆ ئەو قیتالە دەگەڕێتەوە کە قَاتَلَ لەخۆی گرتووە)

فِي سَبِيلِ اللَّهِ : لە پێناو **اللّە تَعالَی** یە

چەند ڕوونکردنەوەیەک لەسەر ئەم فەرموودەیە

لەم فەرمـوودەیەدا هەم گەورەیی نیەتمـان بـۆ دەرئەکەوێـت هەم فێری ئەوە ئەبـین نـیەت و مەبەسـتی خەڵکی لە شـەڕدا جیـاوازە، هەیە بـۆ دونیـا شـەڕ ئەکات تـا بەدەسـتی بێنێـت وەک زۆربەی خەڵکی ئێسـتا، هەیە بـۆ ڕیـا شـەڕ ئەکات، هەیە بـۆ پاراسـتنی خـاکی کـوفر شـەڕ ئەکات، هەیە بۆ پارێزگاری لە طاغوتان شـەڕ ئەکات هەشـە بۆ بەرزکردنەوەی ئاڵای تەوحید و لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّه شـەڕ ئەکات و مەبەستی تەنها ڕەزامەندی **اللّه** یە

لِتَكُونَ كَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا : مەبەسـت تێیـدا بەرزکـردنەوەی ئـاڵای ئیسـلام و بەرزکردنەوەی وشـەی تەوحید و لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّه یە

فَهُـوَ فِي سَـبِيلِ اللَّهِ :یعنـي : هــو المجاهــد في سـبيل اللَّه، ئەوە موجاهیـد و تێکۆشـەرە لە پێناو **اللَّه تَـعالَى**

هەروەک **اللّه تَـعالَى** فەرموویەتی { الَّذِينَ آمَنُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۖ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ } النساء ٧٦

واتـــاکەی { ئەوانەی بڕوایـان هێنـاوە دەجەنگـن لەپێنـاو **الـــلّه تَـعـالَى**، وە ئەوانەی کافر و بێبڕواشن شەڕ دەکەن و دەجەنگن لە پێناو تاغوت }

هەر لەســەر گەورەیــی نــیەت لە جەنــگ و جیهــاد دا چەنــد هــاوەڵێکی خۆشەویسـت نەخـۆش بـوون و نەیـانتوانی بچـن بـۆ جەنـگ و جیهـاد کەچی هەمـان پاداشـتی ئەو کەسـانەیان بـۆ نوسـرا کەچووبـوون بـۆ جیهـاد و

تێكۆشــانەكە ئەمەش لەبەر ئەوە بــوو ئەوان نیيەتیــان هەبــوو بچــن بەڵام نەخۆشی ڕێگر بوو لە چوونیان، ئەمەش فەرموودەكەیە

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِاللَّه ، قَالَ : كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي غَزَاةٍ، فَقَالَ { **إِنَّ بِالْمَدِينَةِ لَرِجَالًا مَا سِرْتُمْ مَسِيرًا، وَلَا قَطَعْتُمْ وَادِيًا إِلَّا كَانُوا مَعَكُمْ حَبَسَهُمُ الْمَرَضُ** }[٢]

واتـای فەرمـوودەكە: جابری كوڕی عبداللە فەرموویەتی ئێمە لە جەنگێك بووین لەگەڵ **پێغەمـبەردا** ﷺ، **پێغەمـبەر** ﷺ فەرمووی {بێگومان لە شاری مەدینەدا پیاوانێك هەنە ئێوە بە هیچ شوێنێك دا نەڕۆیشتوونە، وە هیچ دۆڵێكتان نەبڕیوە ئیللا ئەوانیش لەگەڵ ئێوە بوونە « لە ئەجر و پاداشت دا » نەخۆشی ڕێگری لەوان كرد } ئامادەی جەنگ بن

پرسـیار // چۆن ئەجرو پاداشتیان وەكوو موجاهیدان بوو لەگەڵ وەش دا نەچووبوون بۆ جیهاد كردن؟؟

وەڵام // لەبەر نیەتی پاكی و ڕاستگۆییان، چونكە نەخۆشی ببووە هۆكار بۆیە نەیانتوانی بوو بچن ئەگەرنا ئەوانیش دەچوون بۆ جیهادەكە، لەبەر بوونی ئەم عوزرە ئەجرو پاداشتی تەواویان بۆ نوسرا وەكوو ئەجرو پاداشتی ئەوانەی ئامادەی جەنگەكە بوون

---

[٢] مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

فەرمان كردن بە جیهاد و تێكۆشان

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

{ أُمِـرْتُ أَنْ أُقَاتِـلَ النَّـاسَ، حَتَّـى يَشْـهَدُوا أَنْ لَا إِلَـهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّـدًا رَسُـولُ اللَّهِ، وَيُقِيمُـوا الصَّـلَاةَ، وَيُؤْتُـوا الزَّكَـاةَ، فَـإِذَا فَعَلُـوا ذَلِـكَ عَصَـمُوا مِنِّي دِمَـاءَهُمْ وَأَمْـوَالَهُمْ، إِلَّا بِحَـقِّ الْإِسْلَامِ، وَحِسَابُهُمْ عَلَى اللَّهِ }[3]

واتـــــای فەرمـــــوودەكە: **پێغەمـــــبەر** ﷺ فەرمـوویەتی {فـــەرمانم پێكـــراوە بەوەی بجـــەنگم لەگـــەڵ خەڵكیـــدا هـــەتا شـــایەتی دەدەن كـــە هـــیچ پەرســـتراوێک نییـــە شـــایەنی پەرســـتن بێـــت جگە لە(**اللّـــه**) وە **موحـــەممـــەدیـــش** ﷺ ڕەوانەكراوی **اللّـــه** یە، وە نـــوێژیش بكـــەن و زەكـــاتیش بـــدەن، ئەگـــەر ئـــەوانەیان كـــرد ئـــەوە خـــوێن و ماڵیـــان لـــە مـــن پـــارێزراوە، مەگـــەر بەحـــەق و مـــافی ئیســـلام ، وە لێپرسینەوەشیان لەسەر **اللّه تَعالَى** یە }

[3] رواه : البخاري و مسلم و أبو داود و الترمذي و النسائي وابن و أحمد وغيرهم

واتای وشەکان

أُمِرْتُ : فەرمانم پێکراوە، ئەمرم پێکراوە، **اللَّه تَعالَى** فەرمانی پێم کردووە

أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ : بەوەی شەڕ بکەم لەگەڵ خەڵکیدا، بەوەی لەگەڵ خەڵکیدا بجەنگم

حَتَّى يَشْهَدُوا : هەتا شەهادە دەهێنن

أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ : کە هیچ پەرستراوێکی ڕاستەقینە نییە جگە لە **اللّه**

وَأَنَّ مُحَمَّدًا : وە بێگومان **پێغەمبەر موحەممەد** ﷺ

رَسُولُ اللَّهِ : نێردراوی **اللّه**یە

وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ : وە نوێژ ئەنجام بدەن، هەستن بەکردنی نوێژ بە شەرت و مەرجەکانیەوە

وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ : وە زەکات بدەن

فَإِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ : جا ئەگەر ئەوانەیان کرد (شەهادەیان هێنا و نوێژیان کرد و زەکاتیان دا)

عَصَمُوا : دەپارێزن، ڕێگری دەکەن (شەهادە و نوێژ و زەکاتەکە)

مِنِّي : لە من

دِمَــاءَهُمْ : خوێنیــان، دِمَــاء جەمـع و کـۆیە بــۆ وشـــەی دَم، هُــمْ دەگەڕێتەوە بۆ النَّاس

وَأَمْـوَالَهُمْ : وە ماڵیــان، أَمْـوَال جەمع و کۆیە بـۆ وشــەی مَـال، هُـمْ دەگەڕێتەوە بۆ وشەی النَّاس

إِلَّا بِحَقِّ الإِسْلامِ : مەگەر بە حەق و مافی ئیسلام

وَحِسَابُهُمْ : وە لێپرسینەوەیان، وشەی هُمْ دەگەڕێتەوە بۆ النَّاس

عَلَى اللَّهِ : لەسەر **اللّه** یە

 چەند ڕوونکردنەوەیەک لەسەر فەرموودەکە

پێش هەموو شتێک دەبێت ئەوە بزانین ئەم فەرموودەیە بەڵگەیە لەسەر ئەوەی **پێغەمبەر** ﷺ فەرمانی پێ کراوە لەلایەن **اللّه**یەوە بەکردنی جیهاد و تێکۆشان لەبەرامبەر کافر و موشریکان دا تا ئەو کاتەی دێنە بازنەی ئیسلامەوە

أُمِرْتُ : ئەگەر **پێغەمبەر** ﷺ فەرمووی أُمِرْتُ واتا لەلایەن **اللّه تَعالَى** یەوە فەرمانی پێ کراوە، بەڵام ئەگەر صەحابە فەرمووی أُمِرْتُ واتا لەلایەن **پێغەمبەرەوە** ﷺ فەرمانی پێ کراوە.

أَنْ أُقَاتِلَ : خۆی بەم شێوەیە بِأَنْ أُقَاتِلَ، حەرفی بائەکە حەرفی جەرە حەذف کراوە.

وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ : وشەی القيام واتا هەستان جا مەبەست لە القيام ئەنجام دان و بەرپاکردنە، وە مەبەست لە الصَّلَاةَ پێنج نوێژە فەرزەکەیە، چونکە نوێژنەکەر بەبێ جیاوازی لەنێو هاوەڵان کەسێکی کافرە جا بڕوای بە نوێژ هەبێت یان نا.

وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ : واتا يعطوها لمستحقيها، زەکات بدرێتە ئەو کەسانەی کە شایەنی زەکاتن لە فەقیر و هەژار و چینەکانی تر.

ذَٰلِكَ : إسم إشارەیە بۆ ئەوەی باسکرا لە شەهادە و نوێژ و زەکات.

إِلَّا بِحَقِّ الإِسْلامِ : مەگەر لەبەر حەق و مافێکی ئیسلام بکوژرێت بۆ نموونە کەسێک کەسێکی کوشتووە دەبێت بکوژرێتەوە، یان ژنێکی بە مێرد زینای کردووە یان پیاوێکی خێزاندار زینای کردووە دەبێت بکوژرێن یان ئەو کەسەی لەدین هەڵگەڕاوەتەوە دەبێت بکوژرێت.

وَحِسَابُهُمْ عَلَى اللَّهِ : مەبەست تێیدا ئەوەیە، شەهادە هێنان و نوێژ کردن و زەکات دان لە دونیادا دەبنە پارێزەر بۆ خوێن و ماڵی خاوەنەکەی مەگەر شتێک بکات خوێنی حەلال بێت وەک هەڵگەڕانەوە و زینا و کوشتنی بە ناحەق، وە لە قیامەت دا لێپرسینەوەی لەلای **اللَّه تَعالَى** یە ئەگەر ڕاستی کردبێت لە شەهادە و نوێژ و زەکاتەکە **اللَّه تَعالَى** ئەیخاتە بەهەشتەوە، وە ئەگەر درۆی کردبێت تێیاندا ئەوە لە ڕیزی دووڕووانە، دووڕووانیش لەخوارەوەی دۆزەخن **اللّه** پەنامان بدات لەم ڕەوشتە نا بەجێیە

فەرمان کردن بە جیهاد و تێکۆشان

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

{ جَاهِدُوا الْمُشْرِكِينَ بِأَمْوَالِكُمْ وَ أَنْفُسِكُمْ وَأَلْسِنَتِكُمْ }[٤]

واتای فەرموودەکە: **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی {تێبکۆشن بەرامبەر موشریک و هاوبەش دانەران بە ماڵ و موڵکتان و بەگیانتان و بەزمانتان }

واتای وشەکان

جَاهِدُوا : تێبکۆشن ، جیهاد بکەن

الْمُشْرِكِينَ : هاوبەش دانەران ، موشریکەکان، جەمع و کۆیە بۆ وشەی مُشْرِك

بِأَمْوَالِكُمْ : بە ماڵەکانتان { پارە و پوول و سەروەت و سامان } أَمْوال جەمع و کۆیە بۆ وشەی مَال

أَمْوال : ماڵەکان

وَ أَنْفُسِكُمْ : وە بەگیانتان ، أَنْفُس جەمع و کۆیە بۆ وشەی نَفْس

أَنْفُس : نەفسەکان ، گیانەکان

أَلْسِنَتِكُمْ : زمانتان، أَلْسِنَة جەمع و کۆیە بۆ وشەی لِسَان

أَلْسِنَة : زمانەکان

---

[٤] رَوَاهُ : أبو داود والنسائي و الدارمي و أحمد وصححه سليمان بن ناصر العلوان

چەند ڕوونكردنەوەیەک لەسەر ئەم فەرموودەیە

جَاهِدُوا الْمُشْرِكِينَ : جیهاد بەرامبەر مسوڵمانان ناكرێت بەڵكوو جیهاد لەگەڵ كافر و موشـریک و دووران لە عەقیـدە و هەڵـگەڕاوە لە دیـن دەكرێـت، **الـلَّـه تَـعالَى** فەرموویەتی (يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ جَٰهِدِ ٱلْكُفَّارَ وَٱلْمُنَٰفِقِينَ وَٱغْلُظْ عَلَيْهِمْۚ وَمَأْوَىٰهُمْ جَهَنَّمُۖ وَبِئْسَ ٱلْمَصِيرُ) سورة التوبة: ٧٣

بِأَمْوَالِكُمْ : یەكێک لە ڕێگاكانی جیهاد كردن بریتییە لە جیهاد كردن بە ماڵ و سـەروەت و سـامان، هەروەكوو **اللَّه تَـعالَى** فەرموویەتی (إِنَّ ٱللَّهَ ٱشْتَرَىٰ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَٰلَهُم بِأَنَّ لَهُمُ ٱلْجَنَّةَ) سـورة التوبـة: ١١١، ئەمەش بەڵگەیە لەسـەر گەورەیی جیهاد كردن بەماڵ و سـامان چونكە دەبێتە هـۆی ڕێكخستن و ئامادەكردنی جەیشی مسوڵمانان

وَ أَنْفُسِكُمْ : وە بەگیانتان، هەركەسێک جیهاد بكات لە پێناو **اللَّه تَـعالَى** ئەوە شوێن و جێگای بەهەشتە

وَأَلْسِـنَتِكُمْ : ئەمەش بەڵـگەیە لەسـەر واجبیيەتـی جیهـاد كردنـی كـافر و موشـریكان بە زمان و دەعـوەو بانگەوازی كردنیان بۆ هاتنە ناو ئیسلام، ابن تیمیـة و ابـن القیـم دەفەرموون ئەم جـۆرە جیهـاد كـردنە باشـترین جـۆرە، وە ئەمەشـیان بەدەسـت نایێـت تەنهـا بە علـم و زانسـت نەبێـت بـۆیە ئەم فەرموودەیە بەڵگەشە لەسەر گەورەیی زانایان و ئەهلی علم

فەرمان کردن بە جیهاد و تێکۆشان

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

{ لَا هِجْـرَةَ بَعْـدَ الْفَـتْحِ وَلَكِـنْ جِهَـادٌ وَنِيَّـةٌ، وَإِذَا اسْـتُنْفِرْتُمْ فَانْفِرُوا}[٥]

واتای فەرموودەکە: **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی {کۆچ کردن نییە لە شاری مەککەوە بۆ شاری مەدینە لەدوای ئازادکردنی مەککەوە، بەڵام تێکۆشان و نیەتی خێر و تێکۆشان هەر هەیە، وە هەرکاتێک داوای دەرچوونتان لێکرا بۆ جیهاد ئەوە دەربچن }

واتای وشەکان

لَا هِجْـرَةَ : هیجرەت کردن نییە، کۆچ کردن نیە، کۆچکردن لە مەککەوە بۆ مەدینە واجب نییە

بَعْدَ الْفَتْحِ : لە دوای فەتحەوە، لەدوای ئازادکردنی مەککەوە

لَكِنْ : بەڵام

جِهَادٌ : تێکۆشان

وَنِيَّةٌ : وە نیاز و مەبەستی - جیهاد و کاری چاک هەر دەمێنێت -

وَإِذَا : وە ئەگەر

---

[٥] رواه : البخاري و مسلم و أبو داود و الترمذي و النسائي و الدارمي و أحمد وغيرهم

اسْتُنْفِرْتُمْ : داوای دەرچوونتان لێکرا، داواتان لێکرا دەربچن بۆ جیهاد و تێکۆشان

فَانْفِرُوا : دەربچن، دەربچن بۆ جیهاد و تێکۆشان

چەند ڕوونکردنەوەیەک لەسەر ئەم فەرموودەیە

لَا هِجْرَةَ بَعْدَ الْفَتْحِ : هیجرەت کردن نەما لە مەککەوە بۆ مەدینە لە دوای ئازادکردنی مەککە چونکە ئەوێش بوو بە دار الإسلام، ئەمەش گشتیە هەموو شوێنێک دەگرێتەوە کە لە ژێر دەسەڵاتی ئیسلام دابێت، بەڵام لە ئێستادا هەم شاری مەککە هەم مەدینەش پێیان ناوترێت دار الاسلام چونکە حوکمی کوفریان تێدا دەکرێ، بەڵکوو هیچ وڵاتێک نازانم بوونی هەبێت لە ئێستادا حوکمی ئیسلامی تێدا جێبەجێ بکرێت

وَلَكِنْ جِهَادٌ : بەڵام جیهاد و تێکۆشان هەر دەمێنێتەوە لەسەر زەوی تا قیامەت

وَنِيَّةٌ : وە نیەت و مەبەستی چاکیش هەر دەمێنێتەوە بۆ جیهاد و کارە چاکەکانی تر

وَإِذَا اسْتُنْفِرْتُمْ فَانْفِرُوا : ئەگەر پێشەوای مسوڵمانان داوای لێکردن دەربچن بۆ جیهاد و تێکۆشان ئەوە واجب دەبێت لەسەر خەڵکەکەی گوێڕایەڵی بکەن و دەربچن بۆ جیهاد

چەند ئایەتێک دەربارەی فەرمان کردن بە جیهاد و تێکۆشان لە پێناو الله تعالی دا

اللَّه تَعالَى فەرموویەتی { كُتِبَ عَلَيۡكُمُ ٱلۡقِتَالُ وَهُوَ كُرۡهٞ لَّكُمۡۖ وَعَسَىٰٓ أَن تَكۡرَهُواْ شَيۡـٔٗا وَهُوَ خَيۡرٞ لَّكُمۡۖ وَعَسَىٰٓ أَن تُحِبُّواْ شَيۡـٔٗا وَهُوَ شَرّٞ لَّكُمۡۚ وَٱللَّهُ يَعۡلَمُ وَأَنتُمۡ لَا تَعۡلَمُونَ } سورة البقرة: ٢١٦

واتای ئایەتەکە { جیهاد و کوشتارتان لەسەر فەرز کراوە و کوشتاریش زەحمەت و ناخۆشە بۆتان، وە ڕەنگە شتێکتان لا ناخۆش و زەحمەت بێت ئەو شتە خێری تێدابێت بۆتان، وە ڕەنگە حەز بە شتێک بکەن کەچی ئەو شتە شەڕی تێدا بێت بۆتان، وە **اللَّه تَعالَى** دەزانێت و ئێوە نازانن }

وە **اللَّه تَعالَى** فەرموویەتی { وَقَٰتِلُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱعۡلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيم}سورة البقرة: ٢٤٤

واتای ئایەتەکە { بجەنگن و شەڕ بکەن لە پێناو **اللَّه تَعالَى** وە بزانن بێگومان اللَّه تَعالَى بیسەر و زۆر زانایە }

وە **اللَّه تَعالَى** فەرموویەتی { فَٱقۡتُلُواْ ٱلۡمُشۡرِكِينَ حَيۡثُ وَجَدتُّمُوهُمۡ وَخُذُوهُمۡ وَٱحۡصُرُوهُمۡ وَٱقۡعُدُواْ لَهُمۡ كُلَّ مَرۡصَدٖۚ فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ فَخَلُّواْ سَبِيلَهُمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٞ رَّحِيمٞ} سورة التوبة: ٥

واتای ئایەتەکە { هاوبەش دانەران بکوژن لە هەر شوێنێک بینیتان وە بیان گرن و گەمارۆیان بدەن، وەدابنیشن و لە کەمین دابن بۆیان لە هەموو ڕێگاو ڕێچکەیەک دا، جا ئەگەر تەوبەیان کرد و نوێژیان ئەنجام دا و زەکاتیان دا ئەوە ڕێگایان بۆ چۆڵ بکەن، بێگومان **اللَّه تَعالَى** لێخۆشبووی میهرەبانە}

وە **اللّه تَعالَى** فەرموویەتی { فَإِذَا لَقِيتُمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ فَضَرۡبَ ٱلرِّقَابِ } سورة محمد: ٤

واتای ئایەتەکە { جا ئەگەر گەیشتنە ئەوانەی کافر و بێبڕوان لە گەردەنیان بدەن و سەریان لەلاشە جودا بکەنەوە }

وە **اللّه تَعالَى** فەرموویەتی { ٱنفِرُواْ خِفَافٗا وَثِقَالٗا وَجَٰهِدُواْ بِأَمۡوَٰلِكُمۡ وَأَنفُسِكُمۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِۚ ذَٰلِكُمۡ خَيۡرٞ لَّكُمۡ إِن كُنتُمۡ تَعۡلَمُونَ } سورة التوبة: ٤١

واتای ئایەتەکە { دەربچن بۆ جیهاد و تێکۆشان چ سووک و لاشە ساغ بن یان قورس و گران و هەژاربن، وە تێبکۆشن بە ماڵ و گیانتان لە پێناو **اللّه تَعالَى** ئەوە باشترە بۆتان ئەگەر ئێوە بزانن }

رَوَى **ابن المبارك**: عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ أَبَا طَلْحَةَ الْأَنْصَارِيَّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَرَأَ هَذِهِ الآيَةَ: { ٱنفِرُواْ خِفَافٗا وَثِقَالٗا وَجَٰهِدُواْ بِأَمۡوَٰلِكُمۡ وَأَنفُسِكُمۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِۚ } سورة التوبة ٤١

فَقَالَ أَمَرَنَا اللَّهُ وَاسْتَنْفَرَنَا، شُيُوخاً وَشِبَّاناً، جَهِّزُونِي لِلْجِهَادِ، فَقَالَ لَهُ بَنُوهُ: يَرْحَمُكَ اللَّهُ، لَقَدْ غَزَوْتَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَ أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُما، فَنَحْنُ نَغْزُو عَنْكَ، فَلَمْ يَلْتَفِتْ مِنْهُمْ وَخَرَجَ إِلَى الجِهَادِ، وَغَزَا فِي البَحْرِ، فَمَاتَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، فَطَلَبُوا جَزِيرَةً يُدْفِنُونَهُ فِيهَا، فَلَمْ يَجِدُوا جَزِيرَةً إِلَّا بَعْدَ سَبْعَةِ أَيَّامٍ، وَلَمْ يَتَغَيَّرْ جِسْمَهُ }[٦]

واتاکەی: عبدُاللّەی کوڕی موبارەک گێڕایتییەوە لە ئەنەسی کوڕی مالیکەوە: کە ئەبو طەلحەی ئەنصاری ئەو ئایەتەی خوێندەوە { ٱنفِرُواْ خِفَافٗا وَثِقَالٗا

[٦] كِتَابُ الجهاد: لعبد الله بن المبارك و المستدرك للحاكم

وَجَٰهِدُواْ بِأَمۡوَٰلِكُمۡ وَأَنفُسِكُمۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِۚ } جا ئەبو طەلحە فەرمووی فەرمانمان پێکراوە پیرەکان و گەنجەکان، دەی ئامادەم بکەن بۆ جیهاد، منالەکانی پێیان وت: ڕەحمەتی **اللّه** ت لێ بێت، بێگومان تۆ جەنگ و غەزات کردووە لە سەردەمی **پێغەمبەر** ﷺ و ئەبوبەکر و عومەر **اللّه تعالَى** لێیان ڕازی بێت ، ئێمە جەنگ و غەزا دەکەین لە جیاتی تۆ، ئەبو طەلحە ئاوڕی لە قسەی هیچیان نەدایەوە و دەرچوو بۆ جیهاد، وە غەزای کرد لە ناو دەریادا و پاشان مرد **اللّه تَعالَى** لێی ڕازی بێت، جا بەدوای دوورگەیەک دەگەڕان تاوەکوو بیشارنەوە تێیدا، لەدوای حەوت ڕۆژ جا دوورگەیەکیان دۆزییەوە و کەچی لاشەی نەگۆڕابوو }

عَنِ ابنِ شِهابِ الزهري قَالَ { **خَرَجَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ إِلَى الغَزو، وَقَدْ سَقَطَتْ إِحْدَى عَيْنَيْهِ، فَقِيلَ لَهُ إِنَّكَ عَلِيلٌ، فَقَالَ قدِ اسْتَنْفَرَ اللَّهُ الخَفِيفَ وَالثَّقِيلَ، فَإِنْ لَمْ أَتَمَكَّنْ مِنَ الحَرْبِ وَالقِتَالِ كَثَّرْتُ عَدَدَ الْمُسْلِمِينَ وَسَوَادِهِمْ، وَحَفِظْتُ المَتَاعَ** }[٧]

واتاکەی: پێشەوا زوهری فەرموویەتی { سەعیدی کوڕی موسەییەب دەرچوو بۆ جەنگ و جیهاد، وە چاوێکیشی لەدەست دابوو، جا پێی وترا بێگومان تۆ نەخۆشی، سەعیدی کوڕی موسەییەب فەرمووی **اللّه تَعالَى** داوای دەرچوونی کردووە لە سووک و لاشە ساغ و قورس و گران و پیر بۆ جیهاد کردن، جا ئەگەر بۆشم نەکرێ جەنگ بکەم و کوشتار بکەم ئەوە زۆری و ڕەشی مسوڵمانان زیاد دەکەم و خۆراک و کەل و پەل دەپارێزم }

[٧] تفسير ابن جرير الطبري: ١٠ / ٩٨

رَوَى الإِمام عبد الرزاق في (المصنف) عَنْ مكحول: أَنَّهُ كَانَ يَسْتَقْبِلُ القِبْلَةَ، ثُمَّ يَحْلِفُ عَشَرَةَ أَيْمَانٍ : أَنَّ الغَزوَ وَاجِبٌ عَلَيكُمْ أَيُّهَا المُسْلِمُونَ، ثُمَّ يَقُولُ: إِنْ شِئْتُمْ زِدْتُكُمْ}[8]

واتاكەی: پێشەوا عَبْدُ الرَّزَّاق گێڕایتییەوە لە کتابی (المصنف)دا لە پێشەوا مەکحول: پێشەوا مەکحول ڕووی لە قیبلە کردبوو پاشان سوێندی خوارد دە جاران: کە بێگومان جیهاد و تێکۆشان واجبە لەسەرتان ئەی مسوڵمانان پاشان فەرمووی: ئەگەر دەتانەوێت بۆتان زیاد ئەکەم - واتا سوێندی زیاتر دەخۆم تا تەواو موڕتاح بن }

قال الإمام ابن القيم رَحِمَهُ اللَّه { فَإِنَّ اللَّهَ فَرَضَ عَلَى المُسْلمينَ الجِهادَ بِالأَمْوالِ وَالأَنْفُسِ، وَالجِهادُ واجِبٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ قَادِرٍ }

واتاکەی: پێشەوا ابن القيم فەرموویەتی { بێگومان **اللَّه تَعالَى** جیهاد و تێکۆشانی فەرزکردووە لەسەر مسوڵمانان بەماڵ و گیانیانەوە، وە جیهاد و تێکۆشان واجبە لەسەر هەموو موسڵمانێکی توانادار }

---

[8] المصنف لعبد الرزاق: ٥ / ١٧٤

هەڕەشە کردن لەسەر نەکردنی جیهاد

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

{ مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَغْزُ، وَلَمْ يُحَدِّثْ نَفْسَهُ بِالْغَزْوِ، مَاتَ عَلَى شُعْبَةٍ مِنْ نِفَاقٍ }[٩]

واتای فەرموودەکە: **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی { هەرکەسێک مرد و جەنگ و جیهادی نەکردبوو ، وە لەناخیشی دا باسی جەنگ و جیهادکردنی نەکردبوو ، ئەوە مردووە لەسەر بەشێک لە دووڕوویی و نیفاق دا }

واتای وشەکان

مَنْ : هەرکەسێک

مَاتَ : مرد

وَلَمْ يَغْزُ : جەنگی نەکردبوو

وَلَمْ يُحَدِّثْ بِالْغَزْوِ : باسی جەنگیشی نەکردبوو

نَفْسَهُ : لە ناخی دا، لەناخی خۆی دا

مَاتَ : مردووە

عَلَى : لەسەر

[٩] رَوَاهُ : مُسْلِمٌ و أبو داود و النسائي و أحمد والحاكم و ابن عوانة وغيرهم

شُعْبَةٍ : ڕەوشتێک، بەشێک، جۆرێک

مِنْ : لە

نِفَاقٍ : دووڕوویی

چەند ڕوونکردنەوەیەک لەسەر فەرموودەکە

قَالَ عبدالله بن المبارك رَحِمَهُ اللَّه { **فَنُرَى أَنَّ ذَلِكَ كَانَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ** }[10]

واتاکەی: پێشەوا عبداللّەی کوڕی موبارەک فەرموویەتی { وا گومان دەبرێت ئەو هەڕەشەی دووڕوویيە بۆ سەردەمی **پێغەمبەر** ﷺ بوو بێت }

بەڵام **نەوەوی** لە شەرحی ئەم فەرموودەیەی صەحیح مسلم دا دەڵێت { **وَقَدْ قَالَ غَيْرُهُ: إِنَّهُ عامٌ ، وَالمُرادُ أَنَّ مَنْ فَعَلَ هَذا فَقَدْ أَشْبَهَ المُنافِقِينَ** }

واتاکەی: بێگومان جگە لە پێشەوا عبداللّە ی کوڕی موبارەک ئیتر فەرموویانە: کە ئەم هەڕەشەی دووڕوویيە گشتییە و تایبەت نیە بەسەردەمی **پێغەمبەر** ﷺ ، مەبەستیش لەم فەرموودەیەدا هەرکەسێک ئەو کارە بکات بێگومان ئەوە بە دووڕووەکان دەچوێندرێت }

[10] صحيح مسلم

مَـاتَ وَلَـمْ يَغْـزُ : أي: لَـمْ يَخْـرُجْ لِلْجِهَـادِ في سَـبيلِ **اللّـــه**، هەرکەسـێک مـرد و دەرنەچوو بۆ تێکۆشان لە پێناو **اللّه**

وَلَـمْ يُحَـدِّثْ : أي: وَلَـمْ يَنْـوِ الجِهـادَ: نیەتی جیهادیشی نەبـوو بەوەی خـۆی بـۆ ئامـادە بکـات لە ڕووی جسـم و قـوەت و هێـزەوە، هەروەک **الـــلّـه تَعـــالَى** فەرموویەتی { وَلَوۡ أَرَادُواْ ٱلۡخُرُوجَ لَأَعَدُّواْ لَهُۥ عُدَّةٗ } سورة التوبة: ٤٦

نَفْسَهُ : بەفەتحەی سینەکەی چونکە لێرەدا -مفعول بە- یە

عَلَى شُعْبَةٍ مِنْ نِفَاق : أي: خُلُقٌ مِنْ أَخْلاقِ المُنافِقينَ، أَوْ عَلَى نَوْعٍ مِنْ أَنْوَاعِهِ: ئەوە ڕەوشـتێکە لە ڕەوشـتەکانی دووڕووان، یـان لەسـەر جۆرێـک لە جۆرەکانی دووڕوویی یە

قَالَ الصنعاني { **فِيهِ دَليلٌ عَلَى وُجوبِ العَزْمِ عَلَى الجِهَادِ** }[١١]

واتـاکەی: صـەنعانی وتـویەتی { ئەم فەرمـوودەیە بەڵـگەیە لەسـەر واجبییەتی ویست و بڕیار و سووربوون لەسەر جیهاد کردن }

مرۆڤی مسـوڵمان ئەگەر تـا ئێسـتا بۆشی نەکرایە جیهـاد بکات بەڵام دەبێـت لە خەیـاڵی دا ئەو نییەتەی هەر هەبێت ئەگەر **الـلّه** ویسـتی لەسـەر بـوو جیهـاد و تێکۆشـان بکات لە پێناوی دا

[١١] البحر المحيط الثجاج المجلد الثاني والثلاثون

هەڕەشەی نەکردنی جیهاد و تێکۆشان لە قورئانی پیرۆزدا

اللَّه تَعالَى فەرموویەتی { قُلۡ إِن كَانَ ءَابَآؤُكُمۡ وَأَبۡنَآؤُكُمۡ وَإِخۡوَٰنُكُمۡ وَأَزۡوَٰجُكُمۡ وَعَشِيرَتُكُمۡ وَأَمۡوَٰلٌ ٱقۡتَرَفۡتُمُوهَا وَتِجَٰرَةٞ تَخۡشَوۡنَ كَسَادَهَا وَمَسَٰكِنُ تَرۡضَوۡنَهَآ أَحَبَّ إِلَيۡكُم مِّنَ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَجِهَادٖ فِي سَبِيلِهِۦ فَتَرَبَّصُواْ حَتَّىٰ يَأۡتِيَ ٱللَّهُ بِأَمۡرِهِۦۗ وَٱللَّهُ لَا يَهۡدِي ٱلۡقَوۡمَ ٱلۡفَٰسِقِينَ } سورة التوبة: ٢٤

واتای ئایەتەکە { ئەی **موحەممەد** ﷺ بفەرموو ئەگەر باوک و مناڵ و برا و خێزان و عەشیرەت و ئەو سەروەت و سامانەی بەدەستتان هێناوە و ئەو بازرگانیەی لێی ئەترسن لە ناوبچێت و ئەو ماڵ و خانووەی ی پێی ڕازین خۆشەویستترە لەلاتان لە **اللَّه تَعالَى** و پێغەمبەرەکەیی و جیهاد و تێکۆشان لە پێناوی دا، ئەوە چاوەڕوانبن تا فەرمانی **اللَّه** دێت بەسزاوە وە **اللَّه تَعالَى** ڕێنموونی کەسانی فاسق نادات}

هەرکاتێک یەک لەم هەشت شتەی باس کرا خۆشەویستتر بوو لەلات لە **اللَّه** و **پێغەمبەر**ﷺ و جیهاد لە پێناو **اللَّه**، ئەوە بزانە لەڕێزی فاسق و لە سنووردەرچوانی

وە **اللَّه** فەرموویەتی { يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مَا لَكُمۡ إِذَا قِيلَ لَكُمُ ٱنفِرُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ ٱثَّاقَلۡتُمۡ إِلَى ٱلۡأَرۡضِۚ أَرَضِيتُم بِٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا مِنَ ٱلۡأٓخِرَةِۚ فَمَا مَتَٰعُ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا فِي ٱلۡأٓخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ (٣٨) إِلَّا تَنفِرُواْ يُعَذِّبۡكُمۡ عَذَابًا أَلِيمًا } ٣٩ سورة التوبة

واتـاكـەى { ئەى ئەو کەسانەى بڕواتان هێناوە ئەوە چیتانە کاتێک پێتان وترا دەربچن بۆ جیهاد و تێکۆشان لە پێناو **اللّه تعالَى** دا لاشەتان قورس و گران دەبێت خۆتان ئەدەن بە زەویيەوە، ئايا ڕازين بە ژيانى دونيا لەبرى قيامەت دا خۆشى ژيانى دونيا لەچاو خۆشى ژيانى دواڕۆژدا هيچ نييە مەگەر کەمێک نەبێت }٣٨{ ئەگەر دەرنەچن بۆ جيهاد کردن لە پێناو **اللّەدا** ئەوە **اللّه** سزاتان دەدات بەسزايەکى زۆر بەئێش و ئازار}

وە هەروەها فەرموويەتى { فَرِحَ ٱلۡمُخَلَّفُونَ بِمَقۡعَدِهِمۡ خِلَٰفَ رَسُولِ ٱللَّهِ وَكَرِهُوٓاْ أَن يُجَٰهِدُواْ بِأَمۡوَٰلِهِمۡ وَأَنفُسِهِمۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَقَالُواْ لَا تَنفِرُواْ فِي ٱلۡحَرِّۗ قُلۡ نَارُ جَهَنَّمَ أَشَدُّ حَرّٗاۚ لَّوۡ كَانُواْ يَفۡقَهُونَ } سورة التوبة: ٨١

واتاى ئـايەتـەکە { دڵخۆش بوون بەجێماوەى دووڕووەکان بە مانەوەيان لە دواى پێغەمبەر، وە پێيان ناخۆش بوو جيهاد بکەن بە ماڵ و گيانيان لە پێناو **اللّه تعالَى** و دەيان وت بەوانەى تر دەرمەچن بۆ جيهاد بەم گەرمايە، ئەى موحەممەد بفەرموو ئاگرى دۆزەخ زۆر گەرمترە ئەگەر ئەوان تێبگەن و ژيربن}

ئەم جەنگە جەنگى تەبوک بوو، ديارە لە کاتێکى زۆر گەرم دا ڕووى داوە

فەزڵ و گەورەیی جیهاد و موجاهیدین

عَـنْ أَبِـي هُرَيْـرَةَ أَنَّ رَسُــولَ اللَّهِ ﷺ سُـئِلَ : أَيُّ الْعَمَـلِ أَفْضَـلُ ؟ فَقَـالَ { إِيمَـانٌ بِـاللَّهِ وَرَسُـولِهِ " قِيلَ : ثُمَّ مَـاذَا ؟ قَـالَ : الْجِهَـادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ " قِيلَ : ثُمَّ مَاذَا ؟ قَالَ : حَجٌّ مَبْرُورٌ}[١٢]

واتای فەرموودەکە: لە ئەبو هورەیرەوە **اللّە تـعـالَی** لێی ڕازی بێت بێگومـان پرسـیارکرا لە **پێغەمـــبەر** ﷺ { کـام کـردەوە باشـترینە؟ **پێغەمبەر** ﷺ فەرمووی بڕوا هێنان بە **اللّە** و **پێغەمبەرەکەی** ﷺ، وترا پاشـان چ کردەوەیەک؟ فەرمووی تێکۆشـان لە پێناو **اللّە تـعـالَی** ، وترا لەپاشان چ کردەوەیەک؟ فەرمووی حەجێکی قەبوڵکراو {

واتای وشەکان

سُئِلَ : پرسیارکرا - لە **پێغەمبەر** ﷺ

أيُّ : کام ، چ

الْعَمَل : کردەوەیەک

أَفْضَلُ : چاکترینە ، باشترینە

---

[١٢] رواه : البخاري و مسلم و الترمذي و النسائي و الدارمي و أحمد

إِيمَانٌ : بڕواهێنان (به **اللّه** و پێغەمبەرەکەی)

قِيلَ : وترا

ثُمَّ : پاشان

مَاذَا : چ شتێک ، چ کردەوەیەک

جِهَادٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ : تێکۆشان لە پێناو **اللّه**

حَجٌّ مَبْرُورٌ : حەجێکی وەرگیراو، قەبووڵ کراو

ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر فەرموودەکە

قَالَ عمر بن الخطاب رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ { **عَلَيْكُمْ بِالحَجِّ فَإِنَّهُ عَمَلٌ صَالِحٌ أَمَرَ اللَّهُ بِهِ، وَالجِهَادُ أَفْضَلُ مِنْهُ** }[١٣]

واتاکەی: عومەری کوڕی خەتاب فەرموویەتی { واجبە لەسەرتان حەج بکەن بێگومان حەج کردەوەیەکی چاکە **اللّه تعالَى** فەرمانی کردووە بە کردنی، وە تێکۆشان چاکترە لە حەجکردن }

وقَالَ عبد الله بن عمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا { **لَسَفْرَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَفْضَلُ مِنْ خَمْسِينَ حَجَّةً** }[١٤]

---

[١٣] المصنف لإبن أبي شيبة

[١٤] المصنف لابن أبي شيبة

واتــاكــەی: عبداللّەی کوڕی عومەر فەرموویەتی { یەک سەفەرکردن لە پێناو **الـــلّـه تَـعـــالَـی** دا - بۆ جیهاد و تێکۆشـان - باشـترە لە پەنجا حەجکـردن ی سوننەت}

وَقَالَ أَنـس بـن **مالـك** رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ { **غَزْوَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَفْضَلُ مِنْ عَشْرِ حِجَجٍ لِمَنْ قَدْ حَجَّ** }[١٥]

واتــاكــەی: ئەنەسی کوڕی مالیک فەرموویەتی { یەک جەنگ و جیهاد لە پێناو **اللّە تَـعالَـی** باشترە لە دە حەج کردن بۆ ئەو کەسەی حەجی فەرزی کردووە}

قَالَ أَبـو هـريـرة رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ { **وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَوْلَا الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَالْحَجُّ، وَبِرُّ أُمِّي، لَأَحْبَبْتُ أَنْ أَمُوتَ** }[١٦]

واتای فەرموودەکە: ئەبو هورەیرە فەرموویەتی { سوێند بەوەی گیانی منی بەدەستە، ئەگەر جیهادکردن لە پێناو **الـلّـه تَـعـالَـی** نەبوایە وە حەج کردن و چاکە کردن لەگەڵ دایکم نەبوایە، ئەوە حەزم دەکرد بمرم }

حَجٌّ مَبْرُورٌ : حەجێکی وەرگیراو

حَجٌّ مَبْرُورٌ : ئەو حەجەیە گوناح و تاوانی تێکەڵ نەبووبێت

حَجٌّ مَبْرُورٌ : ئەو حەجەیە ڕیای تێدا نەبوو بێت

هەموو ئەم واتایانە بۆ حَجٌّ مَبْرُورٌ جوان و شیاون

---

[١٥] المصنف لابن أبي شيبة

[١٦] مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

فەزڵ و گەورەیی جیهاد و موجاهیدین

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

{ مَثَلُ الْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ الصَّائِمِ الْقَائِمِ الْقَانِتِ بِآيَاتِ اللَّهِ، لَا يَفْتُرُ مِنْ صِيَامٍ، وَلَا صَلَاةٍ، حَتَّى يَرْجِعَ الْمُجَاهِدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ تَعَالَى }[١٧]

واتای فەرموودەکە: **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی {نموونەی موجاهید لەپێناو **اللَّه تَعالَى** وەکوو کەسێکی ڕۆژووگری شەونوێژکەری گوێرایەڵی خوێنەری قورئان وایە، سارد نەبێتەوە لە ڕۆژوو و لە نوێژی تاوەکوو موجاهیدەکە دەگەڕێتەوە لەجیهاد کردنەکەی لەپێناو **اللَّه تَعالَى**}

ڕوونتر: ئەو کەسەی جیهاد دەکات لە پێناو **اللَّه تَعالَى** وەک ئەو کەسە وایە بەردەوام لە ناو نوێژ و ڕۆژوو و خوێندنەوەی قورئان و عیبادەت دابێت بێ ئەوەی ساردبێتەوە تێیاندا.

---

[١٧] رواه : البخاري و مسلم و الترمذي و النسائي و مالك وأحمد

واتای وشەکان

مَثَلُ : وێنەی، نمونەی

الْمُجَاهِدِ : تێکۆشەر، موجاهید

فِي سَبِيلِ اللَّهِ : لە پێناو **اللّه تَعالَى**

كَمَثَلِ : وەکوو وێنەو نموونەی

الصَّائِمِ : ڕۆژووگر

الْقَائِمِ : شەو نوێژ کەر

الْقَانِتِ : گوێڕایەڵ ، ملکەچ

بِآيَاتِ اللَّهِ : بەئایەتەکانی **اللّه تَعالَى** ، بەخوێندنەوەی قورئانی پیرۆز

لَا يَفْتُرُ : سارد نەبێتەوە ، خاو نەبێتەوە، سست و لاواز نابێت

مِنْ صِيَامٍ : لەڕۆژووگرتن

وَلَا صَلَاةٍ : وەسارد نابێتەوە لە نوێژ کردن

حَتَّى : هەتا ، تاوەکوو

يَرْجِعَ : دەگەڕێتەوە

الْمُجَاهِدُ : موجاهید ، تێکۆشەر

فِي سَبِيلِ اللَّهِ تَعَالَى : لە پێناو **اللّه تَعالَى**

 چەند ڕوونکردنەوەیەک لەسەر ئەم فەرموودەیە

الْقَانِتِ : ابن الأثير له كتابی (النهاية) دا دەڵێت القنوت لە فەرموودەکان دا بەچەند واتایەک دێت وەکوو الطاعة گوێڕایەڵی، والخشوع ملکەچی، الصلاة نـوێژ، الصـوم ڕۆژوو، الـدعاء پـاڕانەوە، العبـادة پەرسـتش، السـكوت بێدەنگی....

بِآيَاتِ اللَّهِ : أي : بتلاوة القرآن الكريم. واتا بەخوێندنەوەی قورئانی پیرۆز

قَالَ ابن عبد البر { **هَذَا الحَدِيثُ مِنْ أَجَلِّ حَدِيثٍ رُوِيَ فِي فَضْلِ الجِهَادِ** }[18]

واتـــاکەی: ئیـبن عبـد البـر وتـوویەتی { ئەو فەرمـوودەیە لە گەورەترینی فەرموودەکانە کە گێڕدراوەتەوە لەسەر گەورەیی جیهاد و تێکۆشان }

وَقَالَ النووي { **فِي هَذَا الحَدِيثِ عَظيمُ فَضْلِ الجِهَادِ، لِأَنَّ الصَّلاَةَ وَالصِّيامَ وَالقِيامَ بِآياتِ اللَّهِ أَفْضَلُ الأَعْمال، وَقَدْ جُعِلَ المُجَاهِدُ مِثْل مَنْ لا يَفْتُرُ عَنْ ذَلِكَ فِي لَحْظَةٍ مِنَ اللَّحَظات** }[19]

واتـاکەی: نەووی وتـوویەتی { لەم فەرمـوودەیەدا گەورەیـی و فەزڵی جیهـاد هەیە، چـونکە نـوێژ و ڕۆژوو و شـەونوێژ کـردن بە ئایەتەکانەوە گەورەترینی کردەوەکـانن، وە بێگومـان موجاهیـدیش وەک ئەو کەسـە دانـراوە کە

[18] كتاب الإستذكار

[19] المنهاج شرح صحيح مسلم بن الحجاج

چـركەيەک لە چركەكـان دا لەم سـێ عيبـادەتە سـارد نەبێـتەوە و بەردەوام ئەنجاميان بدات }

قالَ ابن دقيق العيد { **الجِهادُ أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ؛ لِأَنَّهُ وَسيلَةٌ إِلَى إِعْلانِ الدِّينِ وَنَشْرِهِ، وإِخْمادِ الكُفْرِوَدَحْضِهِ** }[20]

واتــاكەی: ئيبن دەقيقى عيـد وتـوويەتى { جيهـادكردن باشـترينى كردەوەكانە چـونكە هۆكارێكە بـۆ بەرزكـردنەوەی ديـن و بڵاوكـردنەوەی، وە هۆكارێكە بـۆ لەناوبردن وتێكشكاندنی كوفر }

وَكَانَ عبدالله بن عمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُما { **يَرَى أَنَّ الجِهَادَ فِي سَبيلِ اللَّهِ أَفْضَلُ الأَعْمالِ بَعْدَ الصَّلاةِ** }[21]

واتــاكەی: عبـداللّهی كوڕی عـومەر { پێی وابـوو كەوا تێكۆشـان لە پێنـاو **اللّه تعالَى** باشترين كردەوەيە لەدوای نوێژ كردن }

قَالَ يونس بن عبيد { **مَا نَدِمْتُ عَلَى شَيْءٍ نَدَامَتِي أَنْ لَا أَكُونَ أَفْنَيْتُ عُمْرِي فِي الجِهَادِ** }[22]

---

[20] فتح الباري (٨/٦)

[21] أخرجه البيهقي في السنن الكبرى

[22] حلية الأولياء

واتاكەی: یونسی كوڕی عبداللّٰه فەرموویەتی { پەشیمان نەبوویتمەوە لەسەر هیچ شتێک وەک پەشیمانیم لەوەی تەمەنم لە جیهاد و تێکۆشان دا بەسەر نەبردووە }

قَالَ أحمد بن حنبل { لا أَعْلَمُ شَيْئَاً مِنَ العَمَلِ بَعْدَ الفرائِضِ أَفْضَلَ مِنَ الجِهَاد }[23]

واتاكەی: پێشەوا ئەحمەدی كوڕی حەنبەل فەرموویەتی { نازانم هیچ شتێک لەدوای كردەوە فەرزەكان باشترو چاكتر هەبێت لەجیهادكردن و تێكۆشان }

زانایان دەفەرموون ئەم فەرموودەیە یەكێكە لەگەورەترین فەرموودەكان دەربارەی گەورەیی جیهاد و موجاهیدین چونكە موجاهید وەكوو ئەو كەسە وایە بەردەوام خەریكی ڕۆژوو گرتن و نوێژ و عیبادەت كردن بێت، لەگەڵ وەش دا نوێژ و ڕۆژوو دوو ڕوكنن لە ڕوكنەكانی ئیسلام

[23] المغني لابن قدامة المقديسي

فەزڵ و گەورەیی جیهاد و موجاهیدین

عَـنْ أَبِـي سَـعِيدٍ الخُـدْرِيِّ رَضِـيَ اللَّهُ عَنْـهُ قَـالَ : قَـالَ رَجُـلٌ : أَيُّ النَّـاسِ أَفْضَـلُ يَـا رَسُـولَ اللَّهِ؟ قَـالَ { مُـؤْمِنٌ يُجَاهِـدُ بِنَفْسِـهِ، وَمَالِـهِ فِي سَـبِيلِ اللَّهِ " قَـالَ : ثُـمَّ مَـنْ ؟ قَـالَ : ثُـمَّ رَجُـلٌ مُعْتَـزِلٌ فِي شِعْبٍ مِنَ الشِّعَابِ يَعْبُدُ رَبَّهُ، وَيَدَعُ النَّاسَ مِنْ شَرِّهِ }[٢٤]

واتای فەرموودەکە: لە ئەبو سەعیدی خودرییەوە **اللّه تعالَی** لێی ڕازی بێت فەرموویەتی، پیاوێک فەرمووی : ئەی نێردراوی **اللّهُ تَعَالَی** چ کەسێک باشترین کەسە ؟ **پێغەمبەر** ﷺ فەرمووی { بڕوادارێك تێدەکۆشێت بە گیان و ماڵی خۆیەوە لە پێناو **اللّهُ تَعَالَی** دا، فەرمووی پاشان کێ ؟ **پێغەمبەر** ﷺ فەرمووی: پاشان پیاوێکی گۆشەگیر و دوورە پەرێزە لە دۆڵێک لە دۆڵەکاندا پەروەردیگاری خۆی دەپەرستێت و خەڵکی بەدوور دەگرێت لە شەڕو زیانی خۆی }

واتای وشەکان

أَيُّ النَّاسِ : چ کەسێک

أَفْضَلُ : باشترینە

---

[٢٤] رواه : البخاري ومسلم وأبو داود والترمذي والنسائي وابن ماجه وأحمد

يَا رَسُولَ اللَّهِ : ئەی نێردراوی **اللّه**

قَالَ : پێغەمبەر فەرمووی

مُؤْمِنٌ : ئیماندارێک ، بڕوادارێک

يُجَاهِدُ : تێدەکۆشێت ، جیهاد دەکات

بِنَفْسِهِ : بەنەفسی خۆی ، بەگیانی خۆی

وَمَالِهِ : وە بەماڵ و سامانی خۆی

فِي سَبِيلِ اللَّهِ : لەڕێگەی **اللّه تَعالَى** ، لەپێناو **اللّه تَعالَى**

قَالَ : پیاوەکە وتی

ثُمَّ مَنْ ؟ : پاشان کێ ؟

قَالَ : **پێغەمبەر** ﷺ فەرمووی

ثُمَّ رَجُلٌ : پاشان پیاوێک

مُعْتَزِلٌ : دوورەپەرێز، گۆشەگیر، دوورکەرەوە لەخەڵکی

فِي شِعْبٍ : لە دۆڵێک، نێوانی دوو چیا

مِنَ الشِّعَابِ : لە دۆڵەکان، الشِّعَابِ جەمع و کۆیە بۆ وشەی شِعْبٍ

يَعْبُدُ رَبَّهُ : پەروەردیگاری دەپەرستێت، عیبادەتی **اللّه تَعالَى** دەکات

وَيَـدَعُ النَّـاسَ : وە واز لەخەڵکی دەهێنێـت، یـان دوور دەکـاتەوە لە خەڵکی

مِـنْ شَـرِّهِ : لە شـەڕ و خـراپەی، ئەو هـائە دەگەڕێـتەوە بـۆ خـاوەن عوزلەکە

 ڕوون کردنەوەی زیاتر لەسەر ئەم فەرموودەیە

قَالَ رَجُلٌ : نەزانراوە ناوی ئەم پیاوە چیە، خۆی زانینی پرسیارەکە گرنگە نەک ناسینی پرسیار کەرەکە

مُؤْمِنٌ يُجَاهِدُ بِنَفْسِهِ، وَمَالِهِ فِي سَبِيلِ اللَّـهِ : بەڵێ ئەو کەسەی بەگیان و ماڵەوە تێ ئەکۆشێت تەنها لە پێناو **اللّه** و بەرزکردنەوەی ئاڵای ئیسلام ئەوە باشترین کەسە

ثُمَّ مَنْ ؟ : پاشان باشترین کەس کێیە لەدوای ئەو بڕوادارە تێکۆشەرە

ثُمَّ رَجُلٌ مُعْتَزِلٌ : پاشان باشترین پیاو ئەو پیاوە بڕوادارەیە کە وازی لەخەڵکی هێناوە و خەریکی عیبادەت و بەندایەتییە بۆ **اللّه** لە ماڵەکەی خۆی دا یان لە شوێنێکی دوور لە خەڵکی دا

فِي شِعْبٍ مِنَ الشِّعَابِ : لە دۆڵێک لە دۆڵەکان، مەبەست خودی دۆڵەکە نیە بەڵکو مەبەست تێیدا تەنهایی و دوورکەوتنەوەیە لە خەڵکی

وَيَدَعُ النَّاسَ مِنْ شَرِّهِ : يعني : أنه يُبعِد عنهم شرَّه : پیاوە گۆشەگیرەکە شەڕ و خراپەی خۆی دوور ئەکاتەوە لە خەڵکی، کەسە گۆشەگیرەکە ئەگەر لە خەڵکی دوور کەوتەوە لەبەر ئەوەی شەڕ و خراپەی خۆی لێیان دوور بکاتەوە ئەوە خۆی بەکەم زانیوە بەڵام ئەگەر دوور کەوتەوە لەبەر ئەوەی خۆی بپارێزێت لە شەڕو خراپەی خەڵکی ئەوە خەڵکی بەکەم زانیوە

به نسـبـەت ئەوەش كە ئايـا تـێكەڵاوى باشـترە يـان دووركەوتـنـەوە لـەخەڵكى، ئەوە جيــاوازە بە جيــاوازى كەســەكان و شــوێنەكان و كاتەكـان، بەڵام لـەم ڕۆژگـارەى ئەمـڕۆدا دووركەوتـنـەوە لە زۆربەى خەڵكى چـاكترە بـۆ ئيمـان و تەقواى كەسەكە

قالَ وهيب بن الورد (توفي ١٥٣ هـ) { **بَلَغَنَا أَنَّ الحِكْمَةَ عَشْرَةُ أَجْزاءٍ، تِسْعَةٌ مِنْها فِي الصَّمْتِ ، والعاشِرَةُ فِي عُزْلَةِ النَّاسِ** } [٢٥]

واتـاكەى { پێمـان گەيشـتووە كەوا دانايي دە بەشـە، نۆ بەشيان لە بێدەنگ بوون دايە و دەيەميان لە دوور كەوتنەوە لە خەڵكى دايە }

قَـالَ سـفيان الثـوري رَحِمَـهُ اللَّهُ تَعَـالَى { **عَلَيكَ بِتَقْوىٰ اللَّهِ عـزَّوَجلَّ ، وَالْزَمِ العُزْلَةَ واشْتَغِلْ بِنَفْسِكَ** }[٢٦]

واتــاكەى { پێويسـتـە لـەسـەرت لە **الـلَّه تَعـالَى** بترسيت و پەيوەسـت بى بە دووركەوتنەوە لە خەڵكييەوە و بە نەفسى خۆتەوە خەريک بيت }

وقَالَ سفيان الثوري رَحِمَهُ اللَّهُ { **ما وَجَدْتُّ مَنْ يَغْفِرُلِي ذَنْبًا وَلا يَسْتُرُلِي عَيْباً، فَرَأَيْتُ فِي الهَرَبِ مِنَ النّاسِ سَلامَةً** }[٢٧]

واتاكەى { كەسم نەبينى لە هەڵەيەكم ببورێت و عەيبێكم دابپۆشێت، بۆيە بينيم سەلامەتيم لە ڕاكردن و دووركەوتنەوە لەخەڵكى دايە }

[٢٥] العُزْلَةُ للخطابي [ص ١٩]
[٢٦] الجَرْحُ وَالتَّعْدِيلُ ١/٨٧
[٢٧] بهجة المجالس لابن عبد البر

فەزڵ و گەورەیی جیهاد و موجاهیدین لە قورئانی پیرۆز دا

اللّٰه تَعالَى فەرموویەتی { فَلْيُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يَشْرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ ۚ وَمَن يُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيُقْتَلْ أَوْ يَغْلِبْ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا }[سورة النساء:٧٤]

واتاکەی { با جەنگ و کوشتار بکەن لە پێناو **اللّٰه تَعالَى** دا ئەوانەی ژیانی دونیایان فرۆشتووە بە ژیانی ئاخیرەت، وە هەرکەسێک بجەنگێت لە پێناو **اللّٰه تَعالَى** دا جا بکوژێت یان سەرکەوێت ئەوە پاداشتێکی گەورەی ئەدەینەوە }

وە **اللّٰه تَعالَى** فەرموویەتی { لَّا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ ۚ فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً ۚ وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَىٰ ۚ وَفَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا (٩٥) دَرَجَاتٍ مِّنْهُ وَمَغْفِرَةً وَرَحْمَةً ۚ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا (٩٦) } [سورة النساء : ٩٥ إلى ٩٦]

واتاکەی { یەکسان نینە دانیشتووانی بڕواداران ئەوانەی سەلامەتن لە نەخۆشی و ئەو تێکۆشەرانەی جیهاد دەکەن لە پێناو **اللّٰه تَعالَى** دا بە ماڵ و گیانیان، ئەو تێکۆشەرانەی بە ماڵ و گیانیان جیهاد دەکەن **اللّٰه تَعالَى** فەزڵی داون بەسەر ئەوانەی دانیشتوون لە کردنی جیهاد بە پلەیەک - **اللّٰه** بەس خۆی ئەزانێت ئەو پلەیە چەند بەرزە - وە **اللّٰه تَعالَى** بەڵێنی پاداشتی بەرز و بەنرخی داوە بە هەردووکیان - موجاهیدان و دانیشتووان - ، وە **اللّٰه تَعالَى** فەزڵ و گەورەیی موجاهیدانی داوە بەسەر دانیشتووان دا بە ئەجر و

پاداشـــتێکی زۆر گەورە}٩٥{ ئەجـــر و پاداشـــتەکەش چەنـــدین پـــلەیە و لێخۆشبوون و ڕەحمەتی **اللّه** یە، وە **اللّه تعالَى** لێخۆشبووی میهرەبانە}

وە **اللّه تَعَالَى** فەرموویەتی { إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُم بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ ۚ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ } [سورة التوبة: ١١١]

واتـای ئـایەتەکە { بێگومان **الـلّه تَعـالَى** کڕیویەتی لە بڕواداران گیان و ماڵیان لەبری ئەوەدا بەهەشتیان بۆ هەیە، بڕواداران دەجەنگن لە پێناو **اللّه تَعالَى** جا ئەکوژن و ئەکوژرێن }

وە **اللّه تعالَى** فەرموویەتی { وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا ۚ وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ} [سورة العنكبوت : ٦٩]

واتـــای ئـــایەتەکە { وە ئەوانەی لە پێنـاو ڕەزامەنـدی ئـێمەدا جیهـاد و تێکۆشـانیان کـرد بێگومـان ئـێمەش ڕێنموونیـان دەکەیـن بـۆ ڕێگا ڕاسـتەکانی خۆمان، وە بێگومان **اللّه تَعالَى** لەگەڵ چاکەکارانە }

وە **اللّه تَعالَى** فەرموویەتی { إِنَّمَا ٱلۡمُؤۡمِنُونَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ثُمَّ لَمۡ يَرۡتَابُواْ وَجَٰهَدُواْ بِأَمۡوَٰلِهِمۡ وَأَنفُسِهِمۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِۚ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلصَّٰدِقُونَ } سـورة الحجرات: ١٥

واتـــای ئـــایەتەکە { بـڕواداران ئەوانەن کە بڕوایـان بە **الـــلّه تَعـــالَى** و پێغەمبەرەکەی هێناوە پاشان گومانیان بۆ دروست نەبووە لە ئیمانەکەیان دا و جیهادیان کردووە بە ماڵ و گیانیان لە پێناو **اللّه** دا ئا ئەوانەن ڕاستگۆکان }

وه **الـلَّه تَعـالَى** فەرموويەتی { تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ ۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ (١١) يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ ۚ ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ (١٢) } [سورة الصف : ١١ إلى ١٢]

واتـاكەی ئايەتەكـان { بڕواهێنن بە **الـلَّه** و پێغەمبەرەكەیی و تێبكۆشـن لە پێناو **الـلَّه تَعـالَى** بە ماڵ و گیانتان ئا ئەو بڕواهێنان و تێكۆشانە بۆ ئێوە باشترە ئەگەر ئێوە بزانن (١١) - ئەگەر بڕوایان هێناو جیهادیان كرد ئەوە - **الـلَّه تَعـالَى** لە گوناحەكانیان خۆش دەبێت و دەیانباتە بەهەشتانێكەوە كە چەندین ڕووبار بە ژێری دا ئەڕوات وە لەناو چەندین ماڵ و خانووی پاك و ڕازاوەی هەتا هەتایی نیشتەجێیان دەكات، ئائەوەیە سەركەوتنی گەورە }

پلە و پایەی موجاهید لە پێناو اللّە

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

{ إِنَّ فِـي الْجَنَّـةِ مِائَـةَ دَرَجَـةٍ أَعَـدَّهَا اللَّهُ لِلْمُجَاهِـدِينَ فِـي سَبِيلِ اللَّهِ، مَا بَيْنَ الدَّرَجَتَيْنِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ }[٢٨]

واتای فەرموودەکە: **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی { بێگومان لە بەهەشت دا سەد پلە هەیە، **اللّە تعالَى** ئەو سەد پلەیەی ئامادەی کردووە بۆ تێکۆشەرانی لەپێناو **اللّە**، نێوانی هەردوو پلەیەک وەکوو نێوانی ئاسمان و زەوی وایە }

واتای وشەکان

الْجَنَّةِ : بەهەشت

مِائَةَ دَرَجَةٍ : سەد پلە، سەد دەرەجە

أَعَدَّهَا اللَّهُ : **اللّە** ئەم سەد پلەیەی ئامادە کردووە، ئەو هایە دەگەڕێتەوە بۆ مِائَةَ دَرَجَة

أَعَدَّ : ئامادەی کردووە

[٢٨] رَوَاهُ : البُخاري و مسلم و الترمذي والنسائي و ابن ماجه و أحمد

لِلْمُجَاهِدِينَ : بۆ تێكۆشەران

فِي سَبِيلِ اللَّهِ : لەڕێگەی **اللّه تَعالَی** ، لەپێناو **اللّه تَعالَی**

بَيْنَ : نێوان

بَيْنَ الدَّرَجَتَيْنِ : نێوانی دوو پلە، نێوان و دووری دوو دەرەجە

كَمَا : وەكوو

بَيْنَ : نێوانی

السَّمَاءِ : ئاسمان

الْأَرْضِ : زەوی

 ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر فەرموودەکە

إِنَّ فِي الْجَنَّةِ مِائَةَ دَرَجَةٍ : بەڵگەیە لەسـەر ئەوەی بەهەشـت لە ئێسـتادا بـوونی هەیە و دروست کراوە

وە **الــلَّە تـعــالَى** فەرمـوویەتی { الَّـذِينَ آمَنُـوا وَهَـاجَرُوا وَجَاهَـدُوا فِي سَـبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ أَعْظَمُ دَرَجَةً عِندَ اللَّهِ ۚ وَأُولَـٰئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ (٢٠) يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُم بِرَحْمَةٍ مِّنْهُ وَرِضْوَانٍ وَجَنَّاتٍ لَّهُمْ فِيهَا نَعِيمٌ مُّقِيمٌ (٢١) خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ۚ إِنَّ اللَّهَ عِندَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ (٢٢) } [سورة التوبة]

واتـای ئـایـەتـەکـان { ئەوانەی بڕوایان هێنـاوە و کۆچیـان کـردووە و جیهادیان کردووە لە پێناو **اللَّە تَـعـالَى** بە ماڵ و گیانیان گەورەترین پلەیان هەیە لەلای **الــلَّە تَـعــالَى** هەر ئەوانەش سـەرفەرازن (٢٠) وە پەروەردیگاریـان موژدەیـان ئەداتــێ بەڕەحــمەت و ڕازی بوونێــک لەلایەن خــۆیەوە وە چەنــدین بــاخ و بەهەشـتیان بـۆ هەیە کەتێیـدا هەیە خۆشـگوزەرانی و نیشـتەجێ بوون(٢١) جا هەتا هەتایە تێیدا دەمێننەوە، بێگومان لەلای **اللَّە تَـعـالَى** هەیە پاداشتی زۆر گەورە (٢٢) }

هاندان لەسەر کوشتنی کافری حەربی

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

{ لا يَجْتَمِعُ كَافِرٌ وَقَاتِلُهُ فِي النَّارِ أَبَدًا }[29]

واتای فەرموودەکە: **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی { هەرگیز کافر و بکوژی کافر لە دۆزەخ دا کۆنابنەوە }

واتای وشەکان

لا يَجْتَمِعُ : کۆ نابێتەوە

كَافِرٌ : کەسی کافر

وَقَاتِلُهُ : وە بکوژی کافر، کەسی موجاهید

فِي النَّارِ : لە ناو ئاگری دۆزەخ دا

أَبَدًا : هەرگیز

[29] رواه مسلم و أبو داود و النسائي وأحمد و أبو عوانة و أبو يعلى و البيهقي

ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر ئەم فەرموودەیە

قـرطبـي وتـوويەتی لەسـەر ئەو فەرمـوودەیە { **لا يَجْتَمِـعُ كَافِرٌوَقَاتِلُـهُ فِي النَّـارِ أَبَدًا} ظَاهِرُهَذَا أَنَّ المُسْلِمَ إِذَا قَتَلَ كَافِراً لَمْ يَدْخُلِ النَّارَ}**

واتــاکەی: زاهیر و دیاری ئەم فەرموودەیە ئەوەیە بێگومان مسـوڵمان ئەگەر کافرێکی کوشت ناچێتە دۆزەخەوە

وە قاضـي عـيــاض وتـوويەتی { **يَحْتَمِـلُ أَنَّ هَـذا مُخْـتَصٌّ بِمَـنْ قَتَـلَ كَافِراً فِي الجِهَادِ فَيَكُونُ ذَلِكَ مُكَفِّراً لِذُنُوبِهِ.....** }[٣٠]

واتـاکەی { ئیحتیمالی هەیە ئەوە تایبەت بێت بەو کەسەی کافرێکی کوشتووە لە جیهاد و تێکۆشان دا جا ئەو کوشتنە دەبێتە هۆی سڕینەوەی تاوانەکانی }

مەبەسـت لـە بکـوژی کـافر واتـا موجاهیـد ئەگەر بێـت و ئەو موجاهیـدە بەردەوام بـوو لەسـەر ڕێگـای ڕاسـت ئەوا **اللّـــه تـعـــالَى** نایباتـە دۆزەخ بەڵام دەکرێت سزای تر ببینێت جگە لە سزای دۆزەخ

[٣٠] إكمال المعلم

فەزڵی خۆڵاوی بوونی پێیەکان لە پێناو اللَّه تَعالَی

قالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

{ مَنِ اغْبَرَّتْ قَدَمَاهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ حَرَّمَهُ اللَّهُ عَلَى النَّارِ}[31]

واتای فەرموودەکە: **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی {هەرکەسێك پێیەکانی خۆڵاوی بوون لەپێناو **اللَّه تَعالَی** -لە جیهاد دا- ئەوا **اللَّه تَعالَی** ئەو کەسە حەرام دەکات لەسەر ئاگری دۆزەخ - و نایباتە ناوییەوە - }

واتای وشەکان

مَنْ : هەرکەسێک

إغْبَرَّتْ : تۆزاوی بوو ، خۆڵاوی بوو

قَدَمَاهُ : پێیەکانی، دوو پێیەکەی، ئەو هائە دەگەڕێتەوە بۆ وشەی مَنْ

فِي سَبِيلِ اللَّهِ : لەڕێگای **اللَّه تَعالَی**، لەپێناو **اللَّه تَعَالَی** ، لەجیهاد دا

حَرَّمَهُ اللَّهُ : **اللَّه** ئەو کەسە حەرام دەکات

عَلَى : لەسەر

النَّار : ئاگر، ئاگری دۆزەخ

[31] رواه : البخاري و الترمذي والنسائي و الدارمي و أحمد

 ڕوونكردنەوەی زیاتر لەسەر ئەم فەرموودەیە

مَنِ اغْبَرَّتْ قَدَمَاهُ : أي أَصَابَهُمَا غبارٌ، واتا خۆڵیان بەركەوت پێیەكانی

فِي سَبِيلِ اللَّهِ : أي في الجِهاد، واتا لە جیهاد و تێكۆشـان، خـۆی فِي سَـبِيلِ **اللّـهِ** عیبادەتی تریش ئەگرێتەوە وەكوو طلب العلم

حَرَّمَـهُ اللَّهُ عَلَى النَّـار : ئەمە مـوژدەیەكی خـۆش و گەورەیە بـۆ موجاهیـدان، ئەگەر تەنهـا پـێ بە خـۆڵاوی بـوون ببێـتە هـۆی حەرام بـوونی ئـاگری دۆزەخ لەسـەر كەسـەكە دەبێت ئەو كەسـەی هەوڵ و مانـدووبوون و كاری گەورەتر ئەكات پاداشتی چۆن بێت؟

قَالَ أحمد بن إبراهيم { **نَظَرَيُونُسُ إِلَى قَدَمَيْهِ عِنْدَ مَوْتِهِ فَبَكَى**، **فَقِيلَ لَهُ: مَا يُبْكِيكَ أَبَا عَبْدِاللَّه ؟ قَالَ قَدَمايَ لَمْ تُغبَّرَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ** }[٣٢]

واتـاكەی: ئەحـمەدی كوڕی ئیبراهیم فەرموویەتی { یـونس سـەیری پێیەكانی كـرد لە كاتی مردنی دا پاشـان گریـا، پێی وتـرا چ شـتێک بەگریـانی هێنـای بـاوكی عبـداللَّه ؟ فەرمـووی پێیەكانم خـۆڵاوی نەبـوونە لە جیهـاد و تێكۆشـان لە پێنـاو **اللَّه تَعالَى** دا }

[٣٢] حلية الأولياء

لَقَدْ كَانَ جابر بن عبد الله رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُما يَمْشِي عَلَى قَدَمَيْهِ أَثْنَاءَ خُرُوجِهِ لِلْجِهادِ لِكَيْ يُغَبِّرَ قَدَمَيْهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

واتـــاكەی: جابری كوڕی عبد اللّه، **الـلّه تـعـالَى** لەخۆيی و باوكی ڕازی بێت لەكاتی دەرچوونی بۆ جیهاد و تێكۆشان دا بە پێیان دەڕۆیی تاوەكوو پێیەكانی خۆڵاوی ببن لە پێناو **اللّه تـعالَى**

قَالَ العز بن عبد السلام { إِذَا كَانَتْ مَشَقَّةُ الغُبَارِ عَاصِمَةً مِنْ عَذابِ النَّارِ فَمَا الظَّنُّ بِمَنْ بَذَلَ مَالَهُ وَغَرَّرَ بِنَفْسِهِ فِي قِتَالِ الكُفَّارِ }[٣٣]

واتاكەی: عیززی كوڕی عبد السلام وتوویەتی { ئەگەر تەنها ئەزیەت و ئازاری خۆڵ پارێزەر بێت لە سزای دۆزەخ، دەبێت حاڵی ئەو كەسە چۆن بێت ماڵی خۆی دەبەخشێت و گیانی خۆی دەخاتە مەترسییەوە و بەختی دەكات لە شەڕی كافران دا}

[٣٣] أحكام الجهاد و فضله

اللَّه لە هەموو تـاوانێكی شەهید دەبورێ جگە لە قەرز

قالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

{ يُغفَرُ لِلشَّهِيدِ كُلُّ ذَنبٍ، إِلَّا الدَّيْنَ }[34]

واتای فەرموودەکە: **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی { **اللَّهُ تَعَالَى** لە هەموو گوناهێكی شەهید خۆش دەبێت جگە لە قەرز نەبێ }

واتای وشەکان

يُغْفَرُ لِلشَّهِيدِ : لە کەسی شەهید دەبوردرێ

يُغْفَرُ : دەبوردرێت

كُلُّ ذَنْبٍ : هەموو گوناهێك

كُلُّ : هەموو

ذَنْب : گوناح و تاوان

إِلَّا الدَّيْنَ : جگە لە قەرز

إِلَّا : جگە ، بێجگە

الدَّيْنَ : قەرز

[34] رواهُ : مُسْلِمٌ وأحمد والحاكم وابن عوانة والبيهقي والطبراني والبزار

ڕوونكردنەوەی زیاتر لەسەر فەرموودەكە

لە گێڕانەوەیەكی تـردا بەم شـێوەیە هـاتووە { الْقَتْـلُ فِي سَـبِيلِ اللَّهِ يُكَفِّرُ كُلَّ شَيْءٍ، إِلَّا الدَّيْنَ }[٣٥]

واتـاكەی: **پـێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی { كوژراو لە پێناو **اللّه تـعالَى** هەموو تاوانێكی ڕەش دەكرێتەوە بێجگە لە قەرز }

إِلَّا الـدَّيْنَ : جگـە لـە قەرز نەبـێ بە شـەهیدیش ڕەش نـابێتەوە مەگەر بـۆت بدرێتەوە یان خاوەن قەرز بتبورێت

قال ابن الزملكانى { **فِيهِ تَنْبِيهٌ عَلَى أَنَّ حُقُوقَ الآدَمِيِّنَ لَا تُكَفَّر** }[٣٦]

واتـــــاكەی { لەم فەرمــوودەدا ئاگـاداركردنەوەیەك هەیە لەسـەر ئەوەی بێگومان مافەكانی بەنی ئادەم ڕەش نابێتەوە و لا ناچێت }

پرســـیار // ئایـا قەرزدار بـۆی هەیە بـێ ئیزنی خـاوەن قەرز بچێـتە جیهـاد و تێكۆشـان ؟؟

وەڵام // پێشـەوا مالیكی كوڕی ئەنەس و پێشـەوا ئەوزاعی بە دروستیان زانیوە

---

[٣٥] رواه مسلم

[٣٦] البحر المحيط الثجاج المجلد الثاني والثلاثون

فَالإمامُ مالك بن أنس { كَانَ يُرَخِّصُ لِمَنْ عَلَيْهِ دَيْنٌ لَمْ يَسْتَطِعْ قَضَاءَهُ الخُروجَ لِلْجِهَاد}[٣٧]

واتاكەی: پێشەوا مالیکی کوڕی ئەنەس ڕوخسەتی داوە بۆ ئەو کەسەی قەرزی لەسەرە و توانای داناوەی نییە دەربچێت و بڕوات بۆ جیهاد و تێکۆشان.

{ وَكَانَ الإمامُ الأَوْزَاعِيُّ يُجيزُ لَهُ الخُروج لِلْجِهَاد دُونَ إِذْنِ الدَّائِن }[٣٨]

واتاكەی: پێشەوا ئەوزاعی بەدروستی زانیوە دەرچوون بۆ جیهاد و تێکۆشان بەبێ ئیزن و مۆڵەتی خاوەن قەرز.

بەڵگەش لەسەر ئەوەی دروستە قەرزدار بچێتە جیهاد و تێکۆشان ئەم فەرمودەیە کە لەصحیح البخاري دا هاتووە بەژمارە: ٢٧٨١ و ٤٠٥٣: **عَنِ الشَّعْبِيِّ ، قَالَ : حَدَّثَنِي جَابِرُبْنُ عَبْدِ اللَّهِ ، أَنَّ أَبَاهُ اسْتُشْهِدَ يَوْمَ أُحُدٍ، وَتَرَكَ سِتَّ بَنَاتٍ، وَتَرَكَ عَلَيْهِ دَيْنًا**

[٣٧] تهذيب كتاب مشارع إلى مَصَارِعِ العُشَّاق

[٣٨] تهذيب كتاب مشارع الأشواق إلى مَصَارِع العُشَّاق

فەزڵی شەهیدبوون لە پێناو اللَّه

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

{ مَا مِنْ أَحَدٍ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ يُحِبُّ أَنْ يَرْجِعَ إِلَى الدُّنْيَا، وَأَنَّ لَهُ مَا عَلَى الْأَرْضِ مِنْ شَيْءٍ غَيْرُ الشَّهِيدِ، فَإِنَّهُ يَتَمَنَّى أَنْ يَرْجِعَ، فَيُقْتَلَ عَشْرَ مَرَّاتٍ ؛ لِمَا يَرَى مِنَ الْكَرَامَةِ } [٣٩]

واتای فەرموودەکە: **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی { هیچ کەسێک نییە بچێتە بەهەشتەوە پێی خۆش بێت بگەڕێتەوە بۆ دونیا، با هەرچی هەیە هی ئەویش بێت لەسەر زەوی، جگە لە شەهید نەبێ، شەهید خۆزگە دەخوازێت کە بگەڕێتەوە بۆ دونیا دە جار بمرێت و شەهید بکرێت لەبەر ئەو فەزڵ و ڕێز و گەورەییەی بینیویەتی و پێی ئەبەخشرێت - لە ئاخیرەت دا - }

واتای وشەکان

مَا مِنْ أَحَدٍ : هیچ یەکێک نیە، هیچ کەسێک نییە

مِنْ : وشەی مِنْ لەم فەرموودەیەدا زیادەیە، کەواتە بەم شێوەیەی لێ دێتەوە وَمَا أَحَدٌ

[٣٩] رواه : البخاري ومسلم والترمذي والنسائي وأحمد والدارمي وابن المبارك وابن حبان والبيهقي وغيرهم

يَدْخُلُ الْجَنَّةَ : بچێته بەهەشت

يُحِبُّ أَنْ يَرْجِعَ : پێی خۆش بێت بگەڕێتەوە، حەزبکات بگەڕێتەوە

إِلَى الدُّنْيَا : بۆ دونیا

وَأَنَّ : وە بێگومان

لَهُ : بۆ ئەو هەبێت

مَا عَلَى الْأَرْضِ : ئەوەی لەسەر زەوی هەیە

مِنْ شَيْءٍ : لە شت، شَيْءٍ نەکیرەیە بچووکترین شت تا گەورەترین شت دەگرێتەوە

غَيْرُ الشَّهِيدِ : جگە لە شەهید

فَإِنَّهُ : جا بێگومان شەهید، ئەو هائە دەگەڕێتەوە بۆ وشەی الشَّهِيد

يَتَمَنَّى : خۆزگە دەخوازێت، تەمەنا دەکات

أَنْ يَرْجِعَ : بگەڕێتەوە

فَيُقْتَلَ : جا بکوژرێ

عَشْرَ مَرَّاتٍ : دە جار، مَرَّاتٍ جەمع و کۆیە بۆ وشەی مَرَّة

لِمَا يَرَى : لەبەر ئەوەی ئەیبینێت، بەهۆی ئەوەی ئەیبینێت

مِنَ الْكَرَامَةِ : لەرێز و گەورەیی و فەزڵ

 ڕوونكردنەوەی زیاتر لەسەر ئەم فەرموودەیە

فَإِنَّـهُ يَتَمَنَّـى أَنْ يَرْجِـعَ : ئەو هیـواو خـۆزگەیە ئەگەرچی لەخـودی خـۆی دا مەحـاڵە و نـایەتە دی بەڵام شـەهید ئەو خـۆزگەیە ئەخوازێـت لەبەر ئەو هەموو فەزڵ و گەورەییەی كە **اللّه تعالَى** دەیبەخشی بە شەهیدان

ابـن بطـال وتـوویەتی { **هَـذَا الحَـديثُ أَجَـلُّ مَـا جَـاءَ فِي فَضْـلِ الشَّـهَادَةِ، قَـالَ: وَلَيْسَ فِي أَعْمَالِ البِرِّمَا تُبْذَلُ فِيهِ النَّفْسُ غيرَ الجِهَاد، فَلِذَلِكَ فِيهِ عَظمَ فِيهِ الثَّواب** }[٤٠]

واتــاكەی { ئەم فەرمـوودەیە گەورەتـرین فەرمـوودەیە هـاتووە لەسـەر فەزڵ و گەورەیی شـەهید، وە وتـوویەتی ئیبن بەطال: هیچ كردەوەیەكی چاكە نییە كە گیـانی تێـدا بەخـت كرێـت جـگە لە جیهـاد و تێكۆشـان، هەر بـۆیەش پاداشـتی شـەهید گەورەیە }

[٤٠] فتح الباري بشرح صحيح البخاري

ئەوەی برینداركراوە لە پێناو اللّە

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

{ وَالَّـذِي نَفْسِـي بِيَـدِهِ، لَا يُكْلَـمُ أَحَـدٌ فِـي سَـبِيلِ اللَّهِ - وَاللَّهُ أَعْلَـمُ بِمَـنْ يُكْلَـمُ فِي سَـبِيلِهِ - إِلَّا جَـاءَ يَـوْمَ الْقِيَامَـةِ وَاللَّـوْنُ لَوْنُ الدَّمِ، وَالرِّيحُ رِيحُ الْمِسْكِ }[٤١]

واتای فەرموودەکە:

پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی { سوێند بەوەی گیانی منی بەدەستە، هیچ یەكێك بریندار ناكرێت لەپێناو **اللّە تَعالَى** - وە **اللّە تَعالَى** زاناترە بەو كەسەی لەپێناوی دا بریندار دەكرێ - ئیللا ئەو بریندار كراوە لەڕۆژی قیامەت دا دێت، ڕەنگەكەی ڕەنگی خوێنە، بۆنەكەی بۆنی میسكە }

واتای وشەکان

وَالَّذِي : سوێند بەوەی ، سوێند بە **اللّە تَعالَى**

نَفْسِي : گیانی من ، نەفسی من

بِيَدِهِ : بەدەستییەتی، بەدەست ئەوە، بەدەست **اللّە**یە

[٤١] رواه : البخاري و مسلم و الترمذي و النسائي و ابن ماجه و أحمد و مالك

لَا يُكْلَمُ : بريندار ناكرێت ، زامدار ناكرێ

أَحَدٌ : یەكێک، كەسێک

فِي سَبِيلِ اللَّهِ : لە ڕێگەی **اللّه تَعالَى** ، لەپێناو **اللّه تعالَى**، لە جیهاد و تێكۆشان دا

وَاللَّهُ أَعْلَمُ : وە **اللّه تَعالَى** زاناترە

بِمَنْ : بەو كەسەی

يُكْلَمُ : زامدار دەكرێ ، بریندار دەكرێ

فِي سَبِيلِهِ : لە پێناو خۆی دا ، لەڕێگای خۆی دا ، لەپێناو **اللّه تَعالَى**

إِلَّا جَاءَ : ئیللا دێت (كەسە بریندار كراوەكە دێت) خۆی جَاءَ كاری ڕابردووە بەواتای هات دێت

يَوْمَ الْقِيَامَةِ : ڕۆژی قیامەت

اللَّوْنُ : ڕەنگی { ڕەنگی خوێنی بریندارکراوەكە }

لَوْنُ الدَّمِ : ڕەنگی خوێنە

الدَّمِ : خوێن

الرِّيحُ : بۆن { بۆنی خوێنی بریندارکراوەكە }

رِيحُ الْمِسْكِ : بۆنی میسكە

ڕوونكردنەوەی زیاتر لەسەر ئەم فەرموودەیە

وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَنْ يُكْلَمُ فِي سَبِيلِهِ : ابن عبد البر وتوویەتی دەربارەی، وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَنْ يُكْلَمُ فِي سَبِيلِهِ، { دَليلٌ عَلَى أَنَّهُ لَيْسَ كُلُّ مَنْ خَرَجَ إِلَى الغَزْوِ تَكُونُ هَذِهِ حَالُـهُ حَتَّـى تَصِـحَّ نِيَّتـهُ وَيَعْلَـمُ اللَّهُ مِـنْ قَلْبِـهِ أَنَّـهُ خَـرَجَ يُريـدُ وَجْهَـهُ، وَمَرْضَاتَهُ...... }[42]

واتاكەی { ئەم برگەیە بەڵگەیە لەسەر ئەوەی مەرج نییە هەركەسێک بچێتە جەنگ و جیهاد ئەوە حاڵی بێت تا ئەو كاتەی نیەتی چاک و پاک دەكات، وە **اللَّه** زانایە بە دڵی ئەو كەسە، كە ئایا دەرچووە لەبەر ذاتی **اللَّه** و مەبەستی ڕەزامەندی **اللّه** بووە .... }

وَاللَّوْنُ لَوْنُ الدَّمِ، وَالرِّيحُ رِيحُ الْمِسْكِ: قَالَ ابن عبد البر { هَذَا مِنْ أَحْسَنِ حَدِيثٍ فِي فَضْلِ الغَـزْوِ فِي سَبيلِ اللَّهِ، والحَـضِّ عَلَى الثُّبُوتِ عِنْدَ لِقَاءِ العَدُوِّ}[43]

واتـــاكەی { ئەو فەرموودەیە چاكترین فەرموودەیە لەسەر فەزڵ و گەورەیی جیهاد كردن لە پێناو **اللَّه** و هاندان لەسەر جێگیربوون لەكاتی گەیشتن بەدوژمن دا }

ئەو كەسەی لە پێناو **اللّه تَعالَى** دا بریندار دەكرێ ئەو خوێنەی كە لێی دێت ڕەنگەكەی هەمان ڕەنگی خوێنە بەڵام بۆنەكەی وەكوو بۆنی میسک وایە لە ڕۆژی قیامەت دا

---

[42] الإستذكار: ٥ / ٩٩

[43] التمهيد: لابن عبد البر

حەزكردن و خۆزگە خواستن بە شەهید بوون

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

{ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوَدِدْتُ أَنِّي أُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، ثُمَّ أَحْيَا، ثُمَّ أُقْتَلُ، ثُمَّ أُحْيَا، ثُمَّ أُقْتَلُ، ثُمَّ أَحْيَا ثُمَّ أُقْتَلُ }[٤٤]

واتای فەرموودەکە: **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی {سوێند بەوەی گیانی منی بەدەستە بێگومان پێم خۆشە بکوژرێم لە پێناو **اللّه تَعالَى** پاشان زیندوو بکرێمەوە، پاشان بکوژرێمەوە پاشان زیندوو کرێمەوە، پاشان بکوژرێمەوە پاشان زیندووکرێمەوە، پاشان بکوژرێمەوە }

واتای وشەکان

وَالَّذِي : سوێند بەوەی ، سوێند بە **اللّه**

نَفْسِي : گیانی من

بِيَدِهِ : بەدەستییەتی، بەدەست ئەوە، بە دەست **اللّه** یە

وَدِدْتُ : پێم خۆش بوو

أَنِّي : بێگومان من

أُقْتَلُ : بکوژرێم

فِي سَبِيلِ اللَّهِ : لەڕێگای **اللّه تَعالَى**، لە جیهاد دا

ثُمَّ : پاشان

أُحْيَا : زیندووبکرێمەوە

[٤٤] رواه : البخاري و مسلم و النسائي وابن ماجه ومالك وأحمد والدارمي وغيرهم

 ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر فەرموودەکە:

قَالَ ابن الملقن { أَنَّ بَعْضَ النَّاسِ زَعَمَ أَنَّ قَوْلَهُ: وَدِدْتُ " مُدْرَجٌ مِنْ كَلامِ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: وَهُوَ بَعِيدٌ }

واتـاکەی { بەڕاستی هەندێک لە خەڵکی وا گومانیان بردووە وتەی وَدِدْتُ ئەم زیـادەیە قسـەی ئەبـو هـورەیرەیە، ابـن الملقـن وتـویەتی ئەمە شـتێکی دوورە بەڵکوو وتەی **پـێغەمبەرە** ﷺ }

أُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ : هەندێ لەو زانایانەی شـەرحی ئەم فەرموودەیان کردووە لێیان تێکەڵ بووە و وتوویانە ئەو پێخۆش بوونە بۆ **پـێغەمبەر** ﷺ و لەگەڵ وەشـدا **پـێغەمـبەر** ﷺ زانیـویەتی کەوا نـاکوژرێ، **ابـن التـین** وەڵامی ئەوەی داوەتەوە و دەڵێـت { **بِـأَنَّ ذَلِـكَ لَعَلَّـهُ كَـانَ قَبْـلَ نُـزُولِ قَوْلِـهِ تَعَـالَى** { **وَاللَّهُ يُعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ** }

واتــا: ئەو پێخـۆش بـوونەی **پـێغەمـبەر** ﷺ بـۆ شـەهیدبوون ڕەنگە پێش هاتنە خـوارەوەی ئەم ئایەتە بوو بێت { وَاللَّهُ يُعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ } واتا { **اللـّه تَعالَى** دەتپارێزێت لە دەستی خەڵکی }

لە پاشـان مەرج نیـیە هەمـوو پێخـۆش بوونێـک بـۆ هـاتنەدی بێـت، هەروەک **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی { **يَرْحَمُ اللَّهُ مُوسَى، لَوَدِدْتُ أَنَّهُ كَانَ صَبَرَ حَتَّى يُقَصَّ عَلَيْنَا مِنْ أَخْبَارِهِمَا** } رواه مسلم وغيره

کوژراو لە پێناو اللّە بۆ بەهەشتە

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

{ يَضْـحَكُ اللَّهُ إِلَـى رَجُلَـيْنِ يَقْتُـلُ أَحَـدُهُمَا الْآخَـرَ، يَـدْخُلَانِ الْجَنَّـةَ، يُقَاتِـلُ هَـذَا فِي سَـبِيلِ اللَّهِ فَيُقْتَـلُ، ثُـمَّ يَتُـوبُ اللَّهُ عَلَى الْقَاتِلِ فَيُسْتَشْهَدُ }[٤٥]

واتای فەرموودەکە: **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی { **اللّە تَعالَی** پێ ئەکەنێت بە دوو پیاوان یەکێکیان ئەوی تریان ئەکوژێت، هەردووکیان ئەچنە بەهەشتەوە، ئەویان ئەجەنگێ لە پێناو **اللّە تَعالَی** جا ئەکوژرێت، پاشان **اللّە تَعالَی** تەوبە لە بکوژەکە قەبوڵ دەکات پاشان ئەویش شەهید دەکرێت }

واتای وشەکان

يَضْحَكُ اللَّهُ : **اللّە تَعالَی** پێ ئەکەنێت (پێکەنینێک لە جوانی خۆی بوەشێتەوە دوور لە پێکەنینی دروستکراوەکانی)

إِلَى رَجُلَيْنِ : بۆ دوو پیاوان

[٤٥] رواه : البخاري ومسلم والنسائي وابن ماجه ومالك وأحمد وابن خزيمة وابن حبان والبيهقي

يَقْتُلُ : دەكوژێ

أَحَدُهُمَا : یەكێكیان، یەكێک لەو دوو پیاوە، وشـەی هُمَا دەگەڕێتەوە بۆ رَجُلَيْنِ

الْآخَرَ : ئەوی تریان

يَــدْخُلَانِ الْجَنَّــةَ : دەچــنە بەهەشــتەوە، ئەو دوو پیــاوە دەچــنە بەهەشتەوە

يُقَاتِلُ هَذَا : ئەویان دەجەنگێ

فِي سَبِيلِ اللَّهِ : لە پێناو **اللّه**

فَيُقْتَلُ : جا دەكوژرێ

ثُمَّ : پاشـان

يَتُوبُ اللَّهُ عَلَى الْقَاتِلِ : **اللّه** تەوبە لە بكوژەكە وەردەگرێت (مسـولْمان دەبێت بكوژەكە)

فَيُسْتَشْهَدُ : جا شـەهید دەكرێت، پاشـان بكوژەكەش شـەهید دەبێت لە پێناو **اللّه تَعالَی** دا، بە شـەهیدی دەمرێت

 چەند ڕوونکردنەوەیەک لەسەر ئەم فەرموودەیە

يَضْحَكُ اللَّهُ : **اللّـه تَعـالَى** پێ ئەکەنێت، یەک لە صیفەتەکانی **اللّـه تَعـالَى** پێکەنینـە بەڵام پێکەنینێـک لە جـوانی و گەورەیـی خـۆی بوەشـێتەوە دوور لە پێکەنینی دروسـتکراوەکانی ئەمەش وتەی سـەلەفە، بەڵام ابـن الجـوزي و الخطابي و ابن حجر و النووی و هاوشێوەکانیان دەڵێن مەبەست لە پێکەنین بـریتییە لە ڕازی بـوون و ڕەحـمەت ئەوە ڕاسـت نیـیە و مەزهەبە بـاتڵەکەی جەهمییەکان و موعتەزیلەکان و ئەشـعەرییەکانە، **الـلّـه تَـعـالَى** لە شـەڕیان بمان پارێزێت

فِي سَبِيلِ اللَّهِ : بۆ بەرزکردنەوەی ئاڵای تەوحید و **لَا إِلَهَ إِلَّا اللّه**

فَيُسْتَشْهَدُ : أي : يموتُ شَهيداً، بە شەهیدی دەمرێت

يَدْخُلَانِ الْجَنَّةَ : هەردووکیان دەچنە بەهەشتەوە

ابن عبد البر وتوویەتی { **يُسْتَفَادُ مِنْ هَذا الحَديثِ أَنَّ كُلَّ مَنْ قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللّهِ فَهُوَ فِي الجَنَّةِ** }

واتـــاکەی { ئەم فەرمـوودەیە سـوودی ئەوەی لێوەردەگیرێـت بێگومـان هەر کەسێک بکوژرێت لە پێناو **اللّه تَعالَى** دا ئەوە لە بەهەشتە }

يَتُوبُ اللَّهُ عَلَى الْقَاتِلِ : **اللّه** تەوبە لە بکوژ وەردەگرێت، عیبرەت بە کۆتاییەو عاقیبەت گرنگە، موجاهید ئەکوژێ و پاشان تەوبە دەکات کەچی **اللّه تَعالَى** لێشی خۆش دەبێ و دەشیباتە بەهەشتەوە

کوژراو لەپێناو اللّٰه بۆ بەهەشتە

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : قَالَ رَجُلٌ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ أُحُدٍ { أَرَأَيْتَ إِنْ قُتِلْتُ فَأَيْنَ أَنَا ؟ قَالَ : فِي الْجَنَّةِ " فَأَلْقَى تَمَرَاتٍ فِي يَدِهِ، ثُمَّ قَاتَلَ حَتَّى قُتِلَ }[٤٦]

واتای فەرموودەکە: جابری کوڕی عبدالله فەرموویەتی پیاوێک لەڕۆژی ئوحود بەپێغەمبەری فەرموو { هەواڵم بدێ ئەگەر کوژرام لەپێناو **اللّٰه** شوێنم کوێیە؟ **پێغەمبەر** ﷺ فەرمووی لە بەهەشتە ، جا ئەم پیاوە ئەو چەند خورمایەی لەناو دەستی بوو فرێی دا ، لەپاشان جەنگا تاوەکوو کوژرا)

واتای وشەکان

رَجُلٌ : پیاوێک

يَوْمَ أُحُدٍ : ڕۆژی ئوحود ، جەنگی ئوحود

أَرَأَيْتَ : هەواڵم بدێ ، پێم ڕابگەیەنە

إِنْ : ئەگەر

قُتِلْتُ : کوژرام

أَيْنَ : لە کوێ

[٤٦] رواه : البخاري ومسلم والنسائي وابن المبارك والحميدي وأحمد وأبو يعلى والبيهقي

أَنَا : من

فِي الْجَنَّةِ : لەبەهەشت

أَلْقَى : فڕێی دا ، تێی هەڵدا

تَمَرَاتٍ : خورمایەکان، تَمَرَات کۆی تَمْرَة یە تَمْرَة واتا یەک خورما

قَاتَلَ : جەنگا ، شەڕی کرد

حَتَّى : هەتا ، تاوەکوو

قُتِلَ : کوژرا ، شەهیدکرا

ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر فەرموودەکە

إِنْ قُتِلْتُ : أي : إنْ قَتَلَنِي العَدُوُّ ، ئەگەر دوژمن منی کوشت

فِي الْجَنَّةِ : ثُبُوتُ الْجَنَّةِ لِلشَّهِيدِ: جێگیرکردنی بەهەشت بۆ کەسی شەهید

هـاوەڵانی **پێغەمـــــــبەر** ﷺ خۆشەویســتییەکی تەواویــان هەبــووە بــۆ سەرخســتنی ئیسلام و مردن لە پێناوی **الـلّە تَعــالَى** دا بۆیە حەزناکات ئەو چەند دەنکە خورمایە تاخیری بکات بۆ چوونە بەهەشتەکەی **اللَّه**

کوژراو لەپێناو اللّٰه بۆ بەهەشتە

عَنِ الْبَرَاءِ ، قَالَ { جَاءَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي النَّبِيتِ قَبِيلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ، فَقَالَ : أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّكَ عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ. ثُمَّ تَقَدَّمَ، فَقَاتَلَ، حَتَّى قُتِلَ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : عَمِلَ هَذَا يَسِيرًا، وَأُجِرَ كَثِيرًا }[٤٧]

واتــــای فەرمــــوودەکە: لە بەڕائی کوڕی عـازیبەوە فەرمـوویەتی {پیاوێک هـات لەبەنی نەبیت کە بەرەیەکن لە ئەنصـار، جا فەرمـووی: شـایەتی دەدەم کە هیچ پەرسـتراوێک نییە بپەرسـترێت بەحەق و ڕاستی جگە لە **اللّٰه تـعـالَى** نەبێت، وە بێگومان تۆش بەندە و نێردراوی **اللّٰەی**، پاشـان پێشـکەوت و جەنگا هەتـا کـوژرا، **پـێغەمــبەر** ﷺ فەرمـووی: ئەم پیاوە کردەوەی کەم کرد و پاداشتی زۆری پێدرا }

واتای وشەکان

جَاءَ رَجُلٌ : پیاوێک هات

مِنْ بَنِي النَّبِيتِ : لەنەوەی نەبیت، نەوەی نەبیت هۆزێکن لە ئەنصار

---

[٤٧] رواه : البخاري و مسلم وأحمد وابن أبي شيبة والطيالسي وابن حبان وابن مندة والبيهقي وأبو عوانة

قَبِيلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ : كۆمەڵێكن لە یاریدەدەران، قَبِيل واتا جەماعەت و كۆمەڵ وەک فەییومی وای وتووە

فَقَالَ : جا پیاوەكە وتی

أَشْـهَدُ أَنْ لَا إِلَـهَ إِلَّا اللَّهُ : شـايەدی دەدەم كە هـيچ پەرسـتراوێک نيـيە بپەرسترێت بەحەق و ڕاستی جگە لە **اللّه** نەبێ

وَ أَنَّكَ عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ : وە بێگومان تۆ بەندە و نێردراوی **اللّه تَعالَى**ی

ثُمَّ تَقَدَّمَ : پاشان پێش كەوت، پێش كەوت بەرەو ڕووی دوژمن

فَقَاتَلَ : جا جەنگا، پاشان شەڕی كرد

حَتَّى قُتِلَ : هەتا كوژرا

فَقَالَ النَّبِيُّ : **پێغەمبەر**ﷺ فەرمووی

عَمِلَ هَذَا يَسِيرًا : ئەو پیاوە كردەوەی كەم كرد

وَأُجِـرَكَثِيـرًا : پاداشــتێكی زۆری درایەوە، پاداشــتی زۆری پێــدرا، پاداشتێكی زۆری پێبەخشرا

ڕوونكردنەوەی زیاتر لەسەر فەرموودەكە

لە صەحیحی بوخاری دا بەم شێوەیە هاتووە ئەو پیاوە دەڵێت { **يَا رَسُولَ اللَّهِ، أُقَاتِلُ وَأُسْلِمُ ؟ قَالَ : أَسْلِمْ ثُمَّ قَاتِلْ " فَأَسْلَمَ ثُمَّ قَاتَلَ، فَقُتِلَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : عَمِلَ قَلِيلًا وَأُجِرَ كَثِيرًا** }[48]

واتـــاكەی: ئەی نێردراوی **الـلّە** بجەنگم و مسـوڵمان بم ؟ **پێغەمــبەر** ﷺ فەرمـووی مسـوڵمانبە پاشـان بجەنـگە، جـا مسـوڵمان بـوو پاشـان جەنگاو شـەڕی كرد، پاشـان كوژرا، **پێغەمــبەر** ﷺ فەرمـووی ئەم پیـاوە كردەوەی كەم كرد و پاداشتی زۆری پێدرا }

يَسِـيرًا : سـیفەتە بـۆ مەصـدەرێكی ڕەشـكراو، وای لـێ دێـتەوە عَمَـلًا يَسِـيرًا كردەوەیەكی كەم

وَأُجِرَكَثِيرًا : أي أعطي أجرا كثيرا ، پاداشتێكی زۆری پێبەخشرا، چونكە كوژراو لە پێناو **اللّە تعالَی** بۆ بەهەشتە وەک لە فەرموودەكانی ڕابردوودا باسمان كرد

قَـالَ الحسـن البصـرِي رَحِمَهُ اللَّهُ { **إِنَّ لِكُلِّ طَرِيقٍ مُخْتَصَراً وَمُخْتَصَرُطَرِيقِ الجَنَّةِ الجِهادُ** }[49]

---

[48] رواه البخاري

[49] حلية الأولياء

واتـــــاكـەی: پێشـەوا حەسـەنی بەسـرِی فەرمـوویەتی { بێگومـان بـۆ هەمـوو ڕێگایەک کورت کراوەیەک هەیە، وە کورت کراوەی ڕێگای بەهەشتیش بریتییە لە جیهاد و تێکۆشان }

قَالَ شيخ الإسلام إبن تيمية رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى { مَنْ كَانَ كَثِيرُ الذُّنُوبِ فَأَعْظَمُ دَوَائِهِ الجِهَادُ }[50]

واتـــــاكـەی: ئیبن تەیمیە فەرمـوویەتی { هەرکەسـێک گونـاهو تـاوانی زۆرە گەورەترین چارەسەری بریتییە لە کردنی جیهاد و تێکۆشان }

[50] مَجْموع الفتاوى

ئەزیەت و ئازاری مردنی شەهید

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

{ مَـا يَجِـدُ الشَّــهِيدُ مِـنْ مَـسِّ الْقَتْـلِ، إِلَّا كَمَـا يَجِـدُ أَحَـدُكُمْ مِنْ مَسِّ الْقَرْصَةِ }[٥١]

واتـــای فەرمــــوودەکە: **پێغەمـــبەر** ﷺ فەرمـوویەتی {کەسی شـــەهید ئەزیەت و ئــازاری کوشـــتن نابینێـــت، مەگەر وەکـــوو ئەوەی یەکێک لە ئێوە لە ئەزیەت و ئازاری قونجورکەیەک ئەیبینێت }

واتای وشەکان

مَا يَجِدُ الشَّهِيدُ : شەهید نابینێت، هەست ناکات شەهید

مِنْ مَسِّ الْقَتْلِ : لە ئەزیەت و ئازاری کوشتن و مردن

إِلَّا كَمَا يَجِدُ : مەگەر وەکوو ئەوە بیبینێت

أَحَدُكُمْ : یەکێک لە ئێوە

مِنْ مَسِّ : لە ئەزیەت و ئازاری

مَسِّ : ئەزیەت و ئازار

الْقَرْصَةِ : قونجـورکە، قـونجرک گـرتن، قونجیلکـە، گرتنی گۆشـتی کەسێک بە دوو پەنجان

---

[٥١] رواهُ : التِّرْمِذي والنسائي وابن ماجة وأحمد والطبراني، صَحَّحَهُ سُليْمانُ بنُ ناصرِ العُلْوانُ

 ڕوونكردنەوەی زیاتر لەسەر فەرموودەكە

وشەی شەهید واتا كوژراو لە پێناو **اللّه تَعالَی**

پرسیار/ بۆچی ناونراوە بە شەهید ؟

وەڵام/ *ئیبن ئەنباری* دەڵێت { **سُمِّيَ شَهِيداً لِأَنَّ اللّهَ وَ مَلائِكَتَهُ يَشْهَدُونَ لَهُ بِالجَنَّة** }

واتاكەی { بۆیە ناونراوە شەهید چونكە **اللّه تَعالَی** و مەلائیكەتەكانی شایەدی بەهەشتی بۆ دەدەن }

وە وتراوە دەربارەی { **سُمِّيَ بِذَلِكَ لِأَنَّهُ عِنْدَ خُروجِ رُوحِهِ يَشْهَدُ مَا أَعَدَّ اللّهُ لَهُ مِنَ الثَّوابِ والكَرامَةِ** }

واتاكەی: بۆیە ناونراوە شەهید چونكە لە كاتی دەرچوونی ڕوحی دا ئەوەی **اللّه** ئامادەی كردووە لە پاداشت و ڕێز دا ئەیبینێ }

هەر لە فەزڵ و گەورەیی شەهید فەرموودەیەك باس دەكرێت لە **پێغەمبەرەوە** ﷺ، ئەگەرچی فەرموودەكەش قسەی لەسەرە و هەیە لە زانایان دەفەرمووێت فەرموودەیەكی لاوازە، ئەوەش فەرموودەكەیە { **لِلشَّهِيدِ عِنْدَ اللّهِ سِتُّ خِصَالٍ : يُغْفَرُ لَهُ فِي أَوَّلِ دَفْعَةٍ، وَيَرَى مَقْعَدَهُ مِنَ الْجَنَّةِ، وَيُجَارُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَيَأْمَنُ مِنَ الْفَزَعِ الْأَكْبَرِ، وَيُوضَعُ عَلَى رَأْسِهِ تَاجُ**

الْوَقَارِ، الْيَاقُوتَةُ مِنْهَا خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا، وَيُزَوَّجُ اثْنَتَيْنِ وَسَبْعِينَ زَوْجَةً مِنَ الْحُورِ الْعِينِ، وَيُشَفَّعُ فِي سَبْعِينَ مِنْ أَقَارِبِهِ}[٥٢]

واتای فەرموودەکە { بۆ شەهید هەیە لەلای **اللَّه تعالَى** شەش ڕەوشت و خەسڵەت، لەگەڵ دەرچوونی یەکەم دڵۆپە خوێنی لە هەموو تاوانێکی دەبوردرێ، وە شوێنی خۆی دەبینێت لە بەهەشت دا، وە لە سزای گۆڕ دەپارێزرێت، وە لە ترسە گەورەکە ئەمین دەبێت، وە تانجی ڕێزی لەسەر سەر دادەنرێت یەک یاقوت لەو تانجە لە دونیا و ئەوەی تێیدایە باشترە وە حەفتا و دوو حۆری چاوگەشی پێ دەدرێ، وە شەفاعەت دەکات بۆ حەفتا کەس لە کەسە نزیکەکانی }

قَالَ سليمان بن ناصر العلوان { وَلَا يَخْتَلِفُ أَنَّ مَنْزِلَةَ الشَّهِيدِ فِي الجَنَّةِ مِنْ أَعْظَمِ المَنَازِلِ، وَدارَهُ مِنْ أَحْسَنٍ وَأَفْضَلِ الدُّورِ، وَمَيْتَتُهُ مِنْ أَيْسَرِ المَيْتاتِ وَأَفْضَلِها، وَأَنَّهُ تَعَالَى يَجْعَلُ فِي قَلْبِ المُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ قُوَّةً وَثَبَاتاً وَإِقْدَاماً مَا لا يَجْعَلُهُ فِي قَلْبِ غَيْرِهِ، فَلا يَخافُ مِنَ العَدُوِّ، وَلا يَرْهَبُ قُوَّتَهُمْ وَلا كَثْرَتَهُمْ }[٥٣]

واتاکەی: سولەیمانی کوڕی ناصر العلوان وتوویەتی { جیاوازی نییە لەوەی بێگومان پلە و پایەی شەهید لە بەهەشت دا لەگەورەترینی پلەو پایەکانە، وە ماڵی شەهید لە جوانترین و باشترینی ماڵەکانە، وە مردنەکەی ئاسانترین و

---

[٥٢] رَوَاهُ التِّرْمِذي وابن ماجة وأحمد

[٥٣] الأربعون الجهادية

باشترینی مردنەکانە، وە **اللّه تَعالَی** لەدڵی موجاهیدی لە پێناو خۆی دا هێز و ثەبات و بوێری داناوە، کە لەدڵی یەکێکی تری دانەناوە جگە لە دڵی شەهید نەبێ، موجاهید ناترسێت لە دوژمن، وە هەڵنایێت لەبەر هێزو قوەتیان، وە هەڵنایێت لە ژمارە زۆری دوژمن }

داواكردنی شەهیدی لە اللّٰه تَعالَی

قَالَ رَسُولُ اللَّه ﷺ

{ مَـنْ سَـأَلَ اللَّهَ الشَّـهَادَةَ بِصِـدْقٍ بَلَّغَـهُ اللَّهُ مَنَـازِلَ الشُّـهَدَاءِ، وَإِنْ مَاتَ عَلَى فِرَاشِهِ }[٥٤]

واتای فەرموودەكە: **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی {هەركەسێک داوای شـەهیدی كـرد لە **الـلّٰه تَعـالَی** بەڕاسـتگۆیی، ئەوە **الـلّٰه تَعـالَی** دەیگەیەنێتە پلەی شـەهیدان ئەگەرچی لەسـەر جێگایەكەی خۆشی دا مردبێت }

واتای وشەكان

مَنْ : هەركەسێک

سَأَلَ : داوای كرد

الشَّهَادَةَ : شـەهیدی

بِصِدْقٍ : بەڕاستگۆیی

[٥٤] رواه : مسلم وأبو داود والنسائي والترمذي وابن ماجه والدارمي والطبراني وابن حبان والبيهقي وابن المبارك وغيرهم

بَلَّغَهُ اللَّهُ : **اللّه تعالَى** دەيگەيەنێت، **اللّه** ئەو كەسە دەگەيەنێت، بَلَّغَهُ ئەو هائە دەگەڕێتەوە بۆ وشەی مَنْ

مَنَازِلَ : مَنَازِلَ جەمع و كۆيە بۆ وشەی مَنْزِل، مَنْزِل واتا پلە ، روتبە، مَنْزِل بەواتای ماڵیش دێت

الشُّهَدَاءِ : شەهیدەكان، وشەی الشُّهَدَاءِ جەمع و كۆيە بۆ وشەی شَهيد

مَنَازِلَ الشُّهَدَاءِ : پلەی شەهیدان

إِنْ : ئەگەر

مَاتَ : مرد

عَلَى : لەسەر

فِرَاشِهِ : جێگاكەی، جێگای خۆی

چەند ڕوونکردنەوەیەک لەسەر ئەم فەرموودەیە

وَإِنْ مَاتَ عَلَى فِرَاشِهِ : أي: وَإِنْ لَمْ يُقْتَلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، ئەگەر چی نەکوژرابێت لە جیهاد لە پێناو **اللّه تَعالَى**

بِصِدْقٍ : لِأَنَّ الصِّدْقَ مِعْيارُ الأَعْمال ، چونکە ڕاستگۆیی پێوانی کردەوەکانە

ئەم فەرموودەیە بە شێوەی تریش هاتووە لە **پێغەمبەرەوە** ﷺ، بەم شێوەیە { **مَنْ طَلَبَ الشَّهَادَةَ صَادِقًا أُعْطِيَهَا وَلَوْلَمْ تُصِبْهُ** }[٥٥]

واتای فەرموودەکە { هەرکەسێک داوای شەهادەت بکات بەڕاستگۆیی ئەوە پێی دەبەخشرێت ئەگەر تووشیشی نەبوو بێت }

پیاو چاکانی ئوممەت داوای شەهیدیان کردووە لە الله تعالى

پێشەوا **عومەری کوڕی خەتاب** فەرموویەتی { **اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ شَهَادَةً فِي سَبِيلِكَ وَوَفَاةً بِبَلَدِ رَسُولِكَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ~ فَاسْتَجابَ اللَّهُ لَهُ وَرَزَقَهُ الشَّهَادَةَ فِي المَدِينَة** }[٥٦]

---

[٥٥] رواه مسلم

[٥٦] رواه البخاري

واتــاكــەی { ئەی **الـلّـه تَـعـالَى** من داوای شـەهیدیت لێ دەکەم لەپێناو خۆت، وەداوات لێ دەکەم بمـرم لەشـاری **پێغەمـــبەرەکەت** ﷺ~ **الــلّـه تَـعـــالَى** داوایەکەی وەرگرت و شـەهیدی پێ بەخشی لەشاری مەدینەدا }

وە **عەمـــری کـــوڕی عـــاص** فەرمـوویەتی { **شَـهِدْتُّ أَنـا وَأَخي هِشـامٌ مَعْرَكَـةَ اليَرْمُـوك ، فَبِتْـنَـا نَـدْعُـو اللَّهَ أَنْ يَرْزُقَـنَـا الشَّـهادَةَ، وَلَمَّـا أَصْـبَحْنَا رَزَقَـهُ اللَّهُ الشَّهَادَةَ وَحَرَمَنِي إِيَّاهَا**}[٥٧]

واتــاکــەی: { من و هیشـامی برام ئامادەی شـەڕی یەرمووک بووین ، جا شـەو ماینەوە داوامان لە **اللّه تَعالَى** کرد کە شەهیدیمان پێ ببەخشێت، لەوکاتەی بەیانیمان کردەوە **الـلّـه تَـعـالَى** شـەهیدی بەخشی بەهیشـام و منیش بێبەش بووم لێی }

فەزڵ و گەورەیی شەهید لە قورئان دا

اللّه تَـعـالَى فەرموویەتی { وَمَن يُطِعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَـٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِم مِّنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ ۚ وَحَسُنَ أُولَـٰئِكَ رَفِيقًا}
[سورة النساء : ٦٩]

واتــاکــەی { هەرکەسێک گوێڕایەڵی **الـلّـه** و **پێغەمـبەرەکەی** ﷺ بکات ئەوە لەگەڵ ئەو کەسـانەیە - لە قیامەتـدا -کە **الــــلّـه** نیعمەتـی خـۆی بەسـەردا

---

[٥٧] كتاب: تهذيب كتاب مشارع الأشواق إلى مصارع العشاق

بارانـدوونه لـه پێغـهمبـهران و ڕاسـتگۆیان و شـههیدان و چاكهكاران، ئهوانهش جوانترین و باشترین دۆست و ڕهفیقن مرۆڤ دۆستایهتیان بكات }

وه **اللَّه تَعالَى** فهرموویهتی { إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُم بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ } [سورة التوبة : ١١١]

واتـاكـهى { بێگومان **اللَّه تَعالَى** گیان و ماڵی له بڕواداران كڕیوه لهبری ئهوهدا بهههشتیان پێدهبهخشێت }

له ئایهتێكی تردا **اللَّه تَعالَى** فهرموویهتی { وَلَا تَقُولُوا لِمَن يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌۢ بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَٰكِن لَّا تَشْعُرُونَ }[سورة البقرة : ١٥٤]

واتـاكـهى { بهو كهسه مهڵێن مردوو كه له پێناو **اللَّه تَعالَى** دهكوژرێ، بهڵكو زیندوونه بهڵام ئێوه ههستی پێ ناكهن }

وه ههروهها دهفهرمووێت { وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًاۚ بَلْ أَحْيَاءٌ عِندَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ }[سورة آل عمران : ١٦٩]

واتـاكـهى { وا گومان مهبهن بهوانهى كوژراون له پێناو **اللَّه تَعالَى** مردوون، بهڵكوو ئهوانه زیندوون لهلاى پهروهردیگاریان ڕزق و ڕۆزیان پێ دهدرێ }

ئایهت زۆر هاتووه دهربارهى گهورهیی موجاهیدان و شـههیدان بهڵام ئهوهنده كافیه و درێژتری ناكهمهوه

فەزڵی دەرچوون بۆ جیهاد لە پێناو اللّە تَعالَی دا

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

{تَكَفَّلَ اللَّهُ لِمَنْ جَاهَدَ فِي سَبِيلِهِ لَا يُخْرِجُهُ مِنْ بَيْتِهِ إِلَّا جِهَادٌ فِي سَـبِيلِهِ، وَتَصْـدِيقُ كَلِمَتِـهِ بِـأَنْ يُدْخِلَـهُ الْجَنَّـةَ، أَوْيَرْجِعَـهُ إِلَى مَسْكَنِهِ الَّذِي خَرَجَ مِنْهُ، مَعَ مَا نَالَ مِنْ أَجْرٍ، أَوْغَنِيمَةٍ}[٥٨]

واتای فەرموودەکە: **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی {**اللّە تَعالَی** لەسەر خۆی پێویستکردووە بۆ ئەو کەسەی کە لە پێناوی دا تێدەکۆشێت، هیچ شتێک ئەو کەسەی دەرنەهێنابێت لەماڵەکەی دا بێجگە لە تێکۆشان لە پێناو خۆیی و بەڕاست دانانی وشەی خۆی، بەوەی بیخاتە بەهەشتەوە - ئەگەر کوژرا - یان بیگەڕێنێتەوە بۆ ئەو ماڵەی کە لێی دەرچووە لەگەڵ ئەوەشی بەدەستی هێناوە لە ئەجر و پاداشت دا یان لە غەنیمەت و دەستکەوت دا}

[٥٨] رواه : البخاري ومسلم والنسائي وابن ماجه ومالك وابن المبارك وأحمد والدارمي وابن حبان والبيهقي

واتای وشەکان

تَكَفَّلَ اللَّه : **الـلّه** لە ئەستۆی گرتووە، لەسەر خۆی پێویست کردووە، خۆی پابەند کردووە، **اللّه** زامینی کردووە

لِمَنْ : بۆ ئەو کەسەی

جَاهَدَ : جیهادی کرد، تێکۆشا

فِي سَبِيلِهِ : لە پێناو خۆی، لە پێناو **اللّه تعالَى**، ئەو هائە دەگەڕێتەوە بۆ وشەی **اللّه**

لَا يُخْرِجُهُ : دەری نەکات، ئەو کەسە دەر نەهێنێت، ئەو هائە دەگەڕێتەوە بۆ وشەی مَنْ

إِلَّا الْجِهَادُ فِي سَبِيلِهِ : ئیللا تێکۆشان لە پێناو خۆی نەبێ، ئەو هائە دەگەڕێتەوە بۆ وشەی **اللّه**

وَتَصْدِيقُ كَلِمَتِهِ : وە بەڕاست دانانی وشەی خۆی، ئەو هائە دەگەڕێتەوە بۆ **اللّه**

بِأَنْ : بەوەی

يُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ : داخیلی بەهەشتی بکات، بیباتە بەهەشتەوە

أَوْ يَرْجِعَهُ : یان بیگەڕێنێتەوە، ئەو هائە دەگەڕێتەوە بۆ وشەی مَنْ

إِلَى مَسْكَنِهِ الَّذِي : بۆ ئەوماڵەی ئەوتۆ

خَرَجَ مِنْهُ : دەرچووە لێی، دەرچووە لەو ماڵەی، ئەو هائە دەگەڕێتەوە بۆ مَسْكَن

مَعَ مَا : لەگەڵ ئەوەی

نَالَ : بەدەستی هێناوە

مِنْ أَجْرٍ : لە ئەجر و پاداشت

أَوْ غَنِيمَةٍ : یان غەنیمەت و دەستکەوت

ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر فەرموودەکە

جَاهَدَ فِي سَبِيلِهِ : واتا جیهادی کرد لە پێناو بەرز کردنەوەی تەوحید و لَا إِلَهَ إِلَّا اللّه

وَتَصْدِيقُ كَلِمَتِهِ : مەبەست تێیدا یان بریتییە لە بەڕاست دانانی دوو شاهێدییەکە أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا **اللَّهُ** وَأَشْهَدُ أَنَّ **مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ** یە یان بریتییە لە بەڕاست دانانی ئەو هەواڵانەی **اللَّه تَعالَى** باسی کردووە دەربارەی گەورەیی پاداشتی موجاهیدان.

يُدْخِلَـهُ الْجَنَّـةَ : مەبەسـت تێیـدا یـان ئەوەیە بیبـاتە بەهەشـتەوە بەبێ لێ پرسینەوە و سزا یان بیباتە بەهەشتەوە هەر لەو کاتەوەی دەمرێت، هەروەک **اللّه تَعالَى** فەرموویەتی { وَلَا تَحۡسَبَنَّ ٱلَّذِينَ قُتِلُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ أَمۡوَٰتَۢاۚ بَلۡ أَحۡيَآءٌ عِندَ رَبِّهِمۡ يُرۡزَقُونَ} [آل عمران: ١٦٩]

وە **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی { **إِنَّ أَرْوَاحَ الشُّهَدَاءِ فِي طَيْرٍ خُضْرٍ تَعْلُقُ مِنْ ثَمَرِ الْجَنَّةِ، أَوْ شَجَرِ الْجَنَّةِ** }[٥٩]

واتـای فەرمـوودەکە { بێگومان ڕوحی شـەهیدەکان لەناو زگی باڵندەیەکی سـەوزدان، لە بەروبـوومی بەهەشـت دەخـۆن یـان لە داروبـاری بەهەشـت دەخۆن }

إِلَى مَسْكَنِهِ : دوو خوێندنەوەی تێدایە مَسْكَن و مَسْكِن، جەمع و کۆیەکەی بریتییە لە مَساكِن، مَسْكَن واتا ماڵ

[٥٩] رواه الترمذي حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ

بەخشین بۆ جیهاد لە پێناو اللە تعالَى

عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ

{ جَـاءَ رَجُـلٌ بِنَاقَـةٍ مَخْطُومَـةٍ، فَقَـالَ : هَـذِهِ فِي سَـبِيلِ اللَّهِ. فَقَـالَ رَسُـولُ اللَّهِ صَـلَّى اللَّهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ : لَـكَ بِهَـا يَـوْمَ الْقِيَامَةِ سَبْعُمِائَةِ نَاقَةٍ كُلُّهَا مَخْطُومَةٌ }[٦٠]

واتای فەرموودەکە: لە باوکی مەسعودی ئەنصارییەوە فەرموویەتی { پیاوێـک هـات بە وشـترێکی جڵەوکـراوە، جـا فەرمـووی ئەو وشـترە جڵەوکراوە لە پێناو **اللّە تعالَى** یە - ئەو وشترە سەدەقەیە بۆ جیهاد لە پێناو **اللّە تعالَى** - جا **پێغەمبەر** ﷺ فەرمووی: لە بۆ تۆ هەیە لە قیامەت دا لە بری ئەو وشترە دا حەوت سەد وشتر هەر هەموویان جڵەوکراون }

واتای وشەکان

جَاءَ رَجُلٌ : پیاوێک هات

بِنَاقَةٍ مَخْطُومَةٍ : بە وشترێکی جڵەو کراو

[٦٠] رواه : مسلم والنسائي وابن المبارك وأحمد وابن حبان و الدارمی...

مَخْطُومَـةٍ : لغـاو كـراو، جڵەوكـراو، هەوسـاركراو، دەم و مـل بەپەت بەستراو

فَقَالَ : جا فەرمووی

هَذِهِ : ئەو وشترە جڵەوكراوە

فِي سَـبِيلِ اللَّهِ : لە ڕێگای **الـــلَّه** یە، لە پێنـاو **الـــلَّه** یە، سـەدەقەیە بـۆ بەرزكردنەوەی وشەی تەوحید

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ : جا فەرمووی نێردراوی **اللّه**

لَكَ : بۆ تۆ - هەیە -

بِهَـا : بەهـۆی ئەو وشـترە جڵەوكـراوە، البـاءُ للسَّـبَبِيَّة، بەهـۆی ئەو وشترەی بەخشیوتە، لەبری ئەو وشترەی بەخشیوتە

يَوْمَ الْقِيَامَةِ : لە ڕۆژی قیامەت

سَبْعُمِائَةِ نَاقَةٍ : حەوت سەد وشتر

كُلُّهَا : هەموویان، هەموو ئەو وشترانە، ئەو هائە دەگەڕێتەوە بۆ نَاقَةٍ

مَخْطُومَةٌ : جڵەوكراو و لغاو كراون

 ڕوونكردنەوەی زیاتر لەسەر فەرموودەكە

نَاقَةٍ :هِيَ الأُنْثَى مِنَ الإِبِل، والجَمْعُ: أَيْنُقٌ و نُوقٌ و نِيَاقٌ، نَاقَةٍ: بەوشتری مێیە دەوترێ جەمع كۆیەكەی بریتیە لە أَيْنُقٌ و نُوقٌ و نِيَاقٌ

هَذِهِ : النَّاقَةُ المَخْطُومة، ئەو وشترە لغاوكراوە

فِي سَبِيلِ اللَّهِ : أي: صدَقةٌ لِلجِهَاد فِي إعْلاءِ كَلمةِ **اللَّــه** واتا: ئەو وشترە جڵەوكراوە سەدەقە بۆ تێكۆشان بۆ بەرزكردنەوەی تەوحید و لا إِلَهَ إِلَّا **الله**

سَبْعُمِائَةِ نَاقَةٍ : یەك وشتری دا حەوت سەد وشتر لەجیاتی وەردەگرێتەوە لە قیامەت، یان پاداشتی حەوت سەد وشتری بۆ دەنوسرێت، **اللَّه تَعالَى** ش فەرموویەتی لە قورئان{ مَّثَلُ الَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنبُلَةٍ مِّائَةُ حَبَّةٍ } [سورة البقرة : ٢٦١]

واتاكەی { نموونەی ئەو كەسانەی ماڵی خۆیان دەبەخشن لە پێناو **اللَّه تَعالَى** دا وەكوو نموونەی جوتیارێك وایە دەنكە دانەوێڵەیەك دەروێنێ پاشان ئەو دەنكە حەوت گوڵە گەنم ئەگرێ لەهەر گوڵە گەنمێك دا سەد دەنكی تیایە - واتا دەگاتە حەوت سەد - }

هەڕەشەی نەبەخشین لە پێناو الله تعالی دا

اللّه تَعالَى فەرموویەتی { وَأَنفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ ۛ وَأَحْسِنُوا ۛ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ }

واتاكەی { ببەخشن لە پێناو **اللّه تَعالَى** بۆ بەرزكردنەوەی تەوحید و وشەی **اللّه**، بەدەستی خۆتان خۆتان لەناو مەبەن - بە نەبەخشین لە ڕێی **اللّه** - وە چاكەكاربن بێگومان **اللّه** چاكەكارانی خۆش دەوێت }

عَنْ حذيفة رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ { وَأَنفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ } قَالَ : **نَزَلَتْ فِي النَّفَقَةِ** [٦١]

واتاكەی : لە پێشەوا حوذەیفەوە { وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ} دەفەرموێ: ئەم ئایەتە دابەزیوە دەربارەی بەخشین لە پێناو **اللّه**

وَقَالَ القرطبي { قَالَ حُذَيْفَةُ بْنُ الْيَمَانِ و ابْنُ عَبَّاسٍ و عَطَاءٌ وعِكْرِمَةُ وَ مُجَاهِدٌ وَجُمْهُورُالنَّاسِ: المَعْنَى: وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ: بِأَنْ تَتْرُكُوا النَّفَقَةَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ } [٦٢]

واتاكەی: قورتوبی وتوویەتی لە تەفسیرەكەی دا { پێشەوا حوذەیفەی كوڕی یەمان و ابن عباس وعەتاء وعیكریمە وموجاهید وجمهوری خەڵكی وتویانە و اتای **وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ**: لەبەروەی وازتان هێناوە لە بەخشین لە

---

[٦١] رواه البخاري

[٦٢] تفسير القرطبي

پێناو **الـلَّه تَعـالَى** دا: ڕوونتر بڵێم: بە هیلاک دەچن و لەناو دەچن ئەگەر نەبەخشن لەپێناو بەرزکردنەوەی تەوحید ولَا إِلَهَ إِلَّا **اللَّه**

هەرکاتێک قسەیەکی حەق ئەکەیت یان کارێکی گرنگ دەکەی بۆ دینەکەی **اللَّه** کەسانێکی جاهیلی دونیا ویستی ترسنۆک پێت دەڵێن: بۆ بەدەستی خۆت خۆت بە هیلاک دەدەی، نازانن ئەو ئایەتە لەسەر ئەو کەسانە دابەزیوە کە وازیان هێنابوو لە بەخشین بۆ بەرزکردنەوەی ئاڵای تەوحید و لَا إِلَهَ إِلَّا **اللَّه**

یارمەتی دانی جەنگاوەر لە پێناو اللّه

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

{ مَـنْ جَهَّـزَ غَازِيًـا فِي سَـبِيلِ اللَّهِ فَقَـدْ غَـزَا، وَمَـنْ خَلَـفَ غَازِيًـا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِخَيْرٍ فَقَدْ غَزَا }[٦٣]

واتای فەرموودەکە: **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی { هەرکەسێک پێداویستی جەنگاوەرێکی ئامادە کرد لە پێناو **اللّه تعالی** ئەوە بێگومان جەنـگ و غەزای کـردووە، وە هەر کەسـێک ئاگـاداری مـاڵ و منـاڵی جەنگاوەرێک بێت و سەرپەرشتیان بکات بە چاکە لەپێناو **اللّه تَعَالَی** ئەوە بێگومان جەنگ و غەزای کردووە }

واتای وشەکان

مَنْ جَهَّزَ : هەرکەسێک ئامادەی کرد، ڕێکی خست

غَازِيًا : جەنگاوەرێک، غازیەک، تێکۆشەرێک

[٦٣] رواه : البخاري ومسلم وأبو داود والترمذي والنسائي وابن ماجه والدارمي وأحمد وابن حبان والطبراني والبيهقي

فِي سَبِيلِ اللَّهِ : له پێناو **اللَّه تـعالَى**، بۆ بەرزکردنەوەی وشـەی تەوحيد ولَا إِلَهَ إِلَّا **اللَّه**

فَقَدْ غَزَا : بێگومان غەزای کردووە، بێگومان جەنگی کردووە

وَمَنْ : وە هەرکەسێک

خَلَـفَ : جێـی گـرتەوە، هەسـتا بە شـوێنگرتنەوەی لە ئاگـاداربوون و سەرپەرشتی کردنی ماڵ و منداڵی جەنگاوەرەکە.

غَازِيًا : غازیەک، جەنگاوەرێک

فِي سَبِيلِ اللَّهِ : له پێناو **اللَّه**

بِخَيْرٍ : بە خێر و چاکە

فَقَدْ غَزَا : بێگومان غەزای کردووە، بێگومان جەنگی کردووە

ڕوونكردنەوەی زیاتر لەسەر فەرموودەكە

مَنْ جَهَّزَ غَازِيًا : أي: هيأ له أسباب سفره، واتا: هۆكارەكانی سەفەری بۆ ئامادە كرد

فَقَدْ غَزَا : **ئیبن حیبان** دەربارەی فَقَدْ غَزَا فەرموويەتی { **إِنَّهُ مِثْلهُ فِي الأَجْرِ، وَإِنْ لَمْ يَغْزُ حَقِيقَةً** } واتا: یارمەتیدەری موجاهیدەكە پاداشتی وەک موجاهیدەكە وایە، ئەگەرچی لەڕاستی دا خۆشی جیهادی نەكردبێت

بِخَيْرٍ : أي : بالإحسان إليهم بما كان يُحسنه هو حين كان معهم، واتا : بە چاكەكردن لەگەڵیان بەو شێوەیەی كە جەنگاوەرەكە لەگەڵیان چاک بوو لەوكاتەی كە لەلایان بوو

قَالَ **عبد الله بن مسعود** رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ { **لَأَنْ أُجَهِّزَ سَوْطاً فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ حَجَّةٍ بَعْدَ حَجَّةِ الإِسْلام** }[٦٤]

واتاكەی: عبداللَّه ی كوڕی مەسعوود فەرموويەتی { ئەگەر قامچیەک ئامادە بكەم لە بۆ جیهاد پێناو **اللَّه تَعالَى** خۆشەويستترە لەلام لە حەج كردنێک لەدوای حەجی فەرزەوە }

[٦٤] رواه الطبراني في معجم الكبير

شەهید بەجلی خوێنەوە دەنێژرێت

عَـنْ جَـابِرٍ قَـالَ : قَــالَ النَّبِــيُّ ﷺ {إِدْفِنُــوهُمْ فِي دِمَــائِهِمْ " يَعْنِي يَوْمَ أُحُدٍ، وَلَمْ يُغَسِّلْهُمْ}[٦٥]

واتــای فەرمــوودەکە: لە جابرەوە فەرموویەتی: **پێغەمـبەر** ﷺ فەرموویەتی { بیان نێژن بە جلی خوێناویانەوە " واتا لە ڕۆژی جەنگی ئوحود ، وە نەیشۆرین }

واتای وشەکان

ادْفِنُوهُمْ : بیان نێژن ، بیان شارنەوە

فِي دِمَائِهِمْ : بەخوێنەکانیانەوە، بەجلی خوێناویانەوە

دِمَاء : خوێنەکان جەمع و کۆیە بۆ وشەی دَمْ

يَوْمَ أُحُدٍ : ڕۆژی ئوحود ، جەنگی ئوحود

وَلَمْ يُغَسِّلْهُمْ : وە نەیشۆرین

[٦٥] رَوَاهُ : البُخَارِي و أَحْمَد وغيرهما

 ڕوونكردنه‌وه‌ى زياتر له‌سه‌ر ئه‌م فه‌رمووده‌يه‌

له‌ گێڕانه‌وه‌يه‌كى تردا به‌م شێوه‌يه‌ هاتووه‌

عَنْ جابر بن عبد الله رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ {... وَأَمَرَبِدَفْنِهِمْ فِي دِمَائِهِمْ، وَلَمْ يُغَسَّلُوا وَلَمْ يُصَلَّ عَلَيْهِمْ}[٦٦]

واتـاكه‌ى: له‌ جابره‌وه‌ **الله تعالَى** لێى ڕازى بێت فه‌رموويه‌تى { **پێغه‌مبه‌ر** ﷺ فه‌رمـانى كـرد به‌ شـاردنه‌وه‌يان به‌ جلـى خوێناويـيانه‌وه‌، وه‌ نه‌شـۆران وه‌ نوێژيشى له‌سه‌ر نه‌كردن }

له‌م فه‌رمووده‌يه‌دا ئه‌وه‌مان بۆ ده‌رده‌كه‌وێت كه‌وا **پێغه‌مبه‌ر** ﷺ نوێژى نه‌كـردووه‌ له‌سـه‌ر شـه‌هيدى جه‌نـگ و جيهـاد، به‌ڵام فه‌رمـووده‌يه‌كى تـرى صه‌حيحمان هه‌يه‌ كه‌ **پێغه‌مبه‌ر** ﷺ نـوێژى كـردووه‌ له‌سـه‌ر شـه‌هيدان، ئه‌مه‌ش فه‌رمووده‌كه‌يه‌

عَنْ عقبة بن عامر قَالَ { صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى قَتْلَى أُحُدٍ }[٦٧]

واتـاكه‌ى: له‌ عوقبه‌ى كوڕى عامره‌وه‌ فه‌رموويه‌تى { **پێغه‌مبه‌ر** ﷺ نوێژى كرد له‌سه‌ر كوژراوانى جه‌نگى ئوحود }

بۆيه‌ زانايان جياوازن له‌سه‌ر ئه‌وه‌ى نوێژ له‌سه‌ر شه‌هيدى جه‌نگ و جيهاد ده‌كرێت يـان نـا، پێشـه‌وا مـاليكى كـوڕى ئه‌نه‌س و پێشـه‌وا شـافيعى

[٦٦] رواه البخاري

[٦٧] متفق عليه

خۆشەویســت و پێشــەوا ئەحــمەد لە وتەیەکی دا پێیــان وایە نــوێژ ناکرێــت لەســەر شــەهید.، پێشــەوا ئەحــمەد لە وتەیەکی تریــدا دەفەرموێــت ئەگەر نوێژیشی لەسەر بکرێت کێشە نییە

وَقَالَ سليمان بن ناصر العلوان { وَأَصَحُّ الأَقْوالِ فِي المَسْئَلَةِ: أَنَّهُ مُخَيَّرٌ بَيْنَ الصَّلاةِ عَلَيْهِ وَتَرْكِهِ لِمَجِيءِ الأَحَادِيثِ بِكُلِّ واحِدٍ مِنَ الأَمْرَيْنِ }

واتــاکەی: سولەیمانی کوڕی ناصر العلوان وتوویەتی { ڕاستترینی وتان لەم بابەتەدا: ئەوەیە سەرپشک دەکرێت لە نێوان نوێژ لەسەر کردنی و نوێژ لەسەر نەکردنی لەبەر هاتنی فەرموودەکان بە هەردوو جۆرییەوە، واتا دروستە نوێژ لەسەر کردن و نوێژ لەسەر نەکردنی }

عَنْ عبد الله بن عمر: {أَنَّ عُمَرَبْنَ الْخَطَّابِ غُسِّلَ، وَكُفِّنَ، وَصُلِّيَ عَلَيْهِ، وَكَانَ شَهِيدًا، يَرْحَمُهُ اللَّهُ }[٦٨]

واتــاکەی: لە عبداللّەی کوڕی عومەرەوە **اللّە تعالَى** لێیان ڕازی بێت فەرموویەتی {بێگومان عومەری کوڕی خەتاب شۆردرا و کفن کرا و نوێژی لەسەرکرا، وە عومەر شەهید بوو **اللّە تعالَى** ڕەحمی پێ بکات }

پێشەوا مالیکی کوڕی ئەنەس فەرموویەتی { عَنْ أَهْلِ الْعِلْمِ ، أَنَّهُمْ كَانُوا يَقُولُونَ : الشُّهَدَاءُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يُغَسَّلُونَ، وَلَا يُصَلَّى عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ، وَإِنَّهُمْ يُدْفَنُونَ فِي الثِّيَابِ الَّتِي قُتِلُوا فِيهَا }

---

[٦٨] موطأ مالك

واتــاكـەی { لە ئەهلی علم و زانستەوە ئەوان دەیان وت: شـەهیدانی جەنگ و جیهاد لە پێناو **اللَّه** ناشـۆردرێن، وە نوێژ لەسـەر هیچیان ناکرێت، وە بێگومان هەر لەو جلە دا دەشاردرێنەوە کە تێیدا کوژراون }

قَالَ مالك : وَتِلْكَ السُّنَّةُ فِيمَنْ قُتِلَ فِي الْمُعْتَرَكِ، فَلَمْ يُدْرَكْ حَتَّى مَاتَ. قَالَ : وَأَمَّا مَنْ حُمِلَ مِنْهُمْ، فَعَاشَ مَا شَاءَ اللَّهُ بَعْدَ ذَلِكَ ؛ فَإِنَّهُ يُغَسَّلُ، وَيُصَلَّى عَلَيْهِ، كَمَا عُمِلَ بِعُمَرَبْنِ الْخَطَّابِ}[٦٩]

واتــاكـەی: پێشـەوای خۆشەویسـت مالیکی کوڕی ئەنەس فەرموویەتی { ئەوە سـوننەتە بـۆ ئەو کەسـەی کـوژراوە لە شـوێنی جەنـگ و کوشـتاردا، جـا پێی نەگەن تـاوەکوو دەمرێـت - ئەوە ناشـورێت و نـوێژی لەسـەر ناکرێـت - پێشـەوا مالیک فەرمووی: ئەو کەسـەی هەڵدەگیرێت لە بریندااران جا دەژی ئەوەندەی **اللَّه** بیەوێت دوای بریندارییەکەی پاشـان وەفـات دەکات ئەوە دەشـۆردرێت و نوێژی لەسـەر دەکرێت وەکوو ئەوەی کرا بۆ پێشـەوا عومەری کوڕی خەتاب }

تەنها ئەو شـەهیدە بە جلی خوێنـاوییەوە دەنێژرێـت کە لە جەنـگ و جیهـاد دا کوژراوە نەک جۆرەکانی تری شـەهید

---

[٦٩] موطأ مالك

بەهەشت لەژێر سێبەری شمشێری موجاهیدانە

قَالَ رَسُولُ اللَّه ﷺ

{ وَاعْلَمُوا أَنَّ الْجَنَّةَ تَحْتَ ظِلَالِ السُّيُوفِ }[٧٠]

واتـــای فەرمـــوودەکە: **پێغەمــبەر** ﷺ فەرموویەتی{وە بزانن بێگومان بەهەشت لەژێر سێبەری شمشێرەکانە }

واتای وشەکان

وَاعْلَمُوا : وەبزانن

أَنَّ : بێگومان

الْجَنَّةَ : بەهەشت

تَحْتَ : لەژێر

ظِلَالِ : سێبەرەکان کۆی (ظِل)ییە ظِل واتا سێبەر

السُّيُوفِ : شمشێرەکان ، شیرەکان ، خەنجەرەکان ،، سُيُوف کۆی (سَيْف)ییە سَيْف واتا شمشێر

[٧٠] رواه : البخاري و مسلم و أبو داود و الترمذي و أحمد وابن أبي شيبة و الحاكم و البيهقي

ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر ئەم فەرموودەیە

السُّـيُوفِ : لەم فەرمـوودەیەدا تەنهـا شمشـێر باسـکراوە چـونکە شمشـێر لەهەموو ئالەتەکانی تری جەنگ و جیهاد زیاتر بەکار دەهێنرا لەوکات

أَنَّ الْجَنَّةَ تَحْتَ ظِلَالِ السُّـيُوفِ : بێگومان جەنگ و جیهاد باشترین ڕێگایە بۆ چوونە بەهەشتەکەی **اللَّه تَعالَى**

خۆزگە مەخوازن بگەن بە دوژمن

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

{ لَا تَمَنَّوْا لِقَاءَ الْعَدُوِّ، فَإِذَا لَقِيتُمُوهُمْ فَاصْبِرُوا }[٧١]

واتـــای فەرمـــوودەکە: پێغەمـــبەر ﷺ فەرمـوویەتی { خـۆزگە مەخـوازن بـگەن بە دوژمـن، خـۆ ئەگەر پێیـان گەیشـتن و ڕووبەڕوویـان بوونەوە ئەوە ئارام بگرن }

واتای وشەکان

لَا تَمَنَّوْا لِقَـاءَ الْعَـدُوِّ : خـۆزگە مەخـوازن بـگەن بـە دوژمـن، تەمەنـا مەکەن بگەن بە دوژمن

لَا تَمَنَّوْا : خۆزگە مەخوازن، تەمەنا مەکەن

لِقَاءَ : گەیشتن

الْعَدُوِّ : دوژمن

فَإِذَا : جا ئەگەر

[٧١] رواه : البخاري ومسلم وأحمد والطبراني وابن عوانة والبيهقي

لَقِيتُمُوهُمْ : گەیشتن پێیان، گەیشتنە دوژمن، وشەی هُمْ دەگەڕێتەوە بۆ الْعَدُوِّ

فَاصْبِرُوا : ئارام بگرن، صەبر بگرن

ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر ئەم فەرموودەیە

لَا تَمَنَّـوْا : ئەسـڵەکەی لَا تَتَمَنَّـوْا بـووە و یەک لەم دوو تـائە حەذفکـراوەو ڕەشکراوەتەوە

لِقَـاءَ الْعَـدُوِّ : ئیضـافەی چـاوگە بـۆ لای مەفعـولەکەی دوای حەذفکردنی فاعیل، لە ئەسڵ دا بەم شێوەیە لقاءكم العدو واتا گەیشتنتان بە دوژمن

خێر بەنێوچەوانی ئەسپەکانەوەیە تا قیامەت

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

{ الْخَيْلُ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ }[٧٢]

واتای فەرموودەکە: **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی{ئەسپ خێری و بەرەکەتی بە نێوچەوانەوە هەیە تا ڕۆژی قیامەت(بەهۆی ئەسپەوە پاداشت و غەنیمەت بەدەست دەهێنرێت)}

واتای وشەکان

الْخَيْلُ : ئەسپ

نَوَاصِيهَا : نێوچەوانی ئەسپەکان، ئەم هائە بۆ خَیْل دەگەڕێتەوە ، نَواص کۆی ناصِیَة یە

الْخَيْرُ : خێر ، چاکە ، بەرەکەت

إِلَى : تا

يَوْمِ الْقِيَامَةِ : ڕۆژی قیامەت

---

[٧٢] رواه : البخاري و مسلم و النسائي و ابن ماجه و أحمد و مالك وابن حبان والبيهقي

ڕوون کردنەوەی زیاتر لەسەر فەرموودەکە

الْخَيْلُ : المراد ما يتخذ للغزو، مەبەست لە ئەسپ ئەو ئەسپەیە کە ئامادە دەکرێت بۆ جەنگ و جیهاد

بِالنَّاصِيَةِ : المراد، الشَّعْرُ المُسْتَرْسِلُ عَلَى الجَبْهَةِ : مەبەست لە ناصية لەم فەرموودەیەدا ئەو پرچەیە بە نیوچەوانی ئەسپ دا شۆڕبۆتەوە

الْخَيْرُ : وَقَدْ جَاءَ تَفْسِيرُهُ بِالْأَجْرِ وَالغَنِيمَةِ واتا: خَيْر هاتووە لە تەفسیرەکەی دا بە پاداشت و دەسکەوت و غەنیمەت

إِلَى يَوْمِ القِيامَةِ : فِيهِ بَشَارَةٌ إِلَى أَنَّ الجِهَادَ مَاضٍ ، وَمُسْتَمِرٌّ إِلَى يَوْمِ القِيامَةِ

إِلَى يَوْمِ القِيامَةِ : ئاماژەی ئەوەی تێدایە کە جیهاد هەردەمێنێتەوە و بەردەوام دەبێت تا ڕۆژی قیامەت

قَالَ ابن عبد البر { **وَقَدِ اسْتَدَلَّ جَمَاعَةٌ مِنَ العُلَمَاءِ بِأَنَّ الجِهادَ مَاضٍ إِلَى يَوْمِ القِيامَةِ**}[73]

واتا: ابن عبد البر فەرموویەتی { کۆمەڵێک لەزانایان ئەم فەرموودەیە دەکەنە بەڵگە کە جیهاد و تێکۆشان دەمێنێتەوە تا ڕۆژی قیامەت }

قَالَ أحمد بن حنبل { **أَنَّ الْجِهَادَ مَعَ كُلِّ إِمَامٍ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ** }[74]

---

[73] التَّمْهِيد لابن عبد البرّ ١٤ / ٩٧

[74] سنن الترمذي

واتـــاكـەی: پێشـەوای ئەهلی سـوننەو جەماعە ئەحـمەدی كـوڕی حەنـبەل فەرموویەتی: دەربارەی ئەم فەرموودەیە **الْخَيْرُ مَعْقُودٌ فِي نَوَاصِي الْخَيْلِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَة** { بێگومان جیهاد و تێكۆشان لەگەڵ هەموو پێشەوایەک دا هەتا ڕۆژی قیامەت دەمێنێتەوە }

وَقالَ البخاري فِي صَحِيحِهِ { **بَابٌ : الْجِهَادُ مَاضٍ مَعَ الْبَرِّ وَالْفَاجِرِ؛ لِقَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : " الْخَيْلُ مَعْقُودٌ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ** }

واتـــاكـەی: پێشـەوا بوخـاری فەرمـوویەتی لە صـەحیحەكەی دا { جیهـاد و تێكۆشان هەر دەمێنێتەوە لەگەڵ پێشەوای چاك و خراپ دا........ }

وە هەروەها كەوسەج دەڵێت پرسیارم كرد لە پێشـەوا ئەحمەد دەربارەی ئەو فەرموودەیە { **الْخَيْرُ مَعْقُودٌ فِي نَوَاصِي الْخَيْلِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ** }

پێشـەوا **ئەحمەد** فەرمووی: **الجِهادُ إِلَى يَوْمِ القِيامَة** : واتا جیهاد و تێكۆشان هەتا قیامەتە، پێشـەوا **ئیسحاقی ڕاهەویهی** فەرمووی جیهاد و تێكۆشان هەتا ڕۆژی قیامەتە هەروەک پێشەوا ئەحمەد فەرموویەتی }[٧٥]

ئەم فەرموودەیە لە گێڕانەوەیەكی تردا بەم شێوەیە هاتووە، قَالَ **رَسُولُ اللَّهِ** ﷺ { **الْبَرَكَةُ فِي نَوَاصِي الْخَيْلِ** }[٧٦]

وە لەگێڕانەوەیەكی تـردا بەم شێوەیە هـاتووە قَـالَ **رَسُـولُ اللَّـه** ﷺ { **الْخَيْلُ مَعْقُودٌ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ** }[٧٧]

---

[٧٥] كتاب المسائل رواية الكوسج

[٧٦] مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

[٧٧] مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

جیهاد كردن تا قیامەت دەمێنێت

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

{ لَا تَـزَالُ عِصَـابَةٌ مِـنْ أُمَّتِـي يُقَـاتِلُونَ عَلَـى أَمْـرِ اللَّهِ، قَـاهِرِينَ لِعَـدُوِّهِمْ، لَا يَضُـرُّهُمْ مَـنْ خَـالَفَهُمْ حَتَّـى تَـأْتِيَهُمُ السَّـاعَةُ وَهُـمْ عَلَى ذَلِكَ }[٧٨]

واتای فەرموودەكە: **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی { بە بەردەوامی كۆمەڵێك لە ئوممەتەكەم دەجەنگن لەسەر دین و فەرمانی **اللّه**، سەركەوتوو و براوەن بەسەر دوژمنانیان، نەیارانیان ناتوانن زیانیان لێ بدەن تاوەكوو قیامەت دێت ئەوان هەر لەسەر ئەم حاڵە دەمێننەوە }

واتای وشەكان

لَا تَزَالُ : بەردەوام، بە بەردەوامی

عِصَابَةٌ : كۆمەڵێك، جەماعەتێك

مِنْ أُمَّتِي : لە ئوممەتەكەم

يُقَاتِلُونَ : دەجەنگن، كوشتار ئەكەن، شەڕ ئەكەن

[٧٨] رواه : مسلم وابن حبان والطبراني والحاكم وابن عوانة

عَلَى أَمْرِ اللَّهِ : لەسەر فەرمانی **اللّه**، لەسەر دینی **اللّه**، لەبەر ئەوەی **اللّه** فەرمانی شەڕکردنی داوە

قَاهِرِينَ : براوەن، زاڵن، سەرکەوتوون

لِعَدُوِّهِمْ : بەسەر دوژمنانیان، وشەی هُمْ دەگەڕێتەوە بۆ عصَابة

لَا يَضُرُّهُمْ : زەرەر لەوان نادات، زیان لەو کۆمەڵە موجاهیدە نادات، وشەی هُمْ دەگەڕێتەوە بۆ عِصَابَة

مَنْ خَالَفَهُمْ : ئەوەی پێچەوانەیان ئەکات، ئەوانەی موخالیفی ئەو کۆمەڵە دەکەن، وشەی هُمْ دەگەڕێتەوە بۆ عِصَابَة

حَتَّى تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ : هەتا بۆیان دێت قیامەت، تا قیامەتیان بەسەر دا دێت

وَهُمْ عَلَى ذَلِكَ : وە ئەوان لەسەر ئەم شێوەو حاڵەن، وە ئەو کۆمەڵەیە هەر شەڕ ئەکەن و براوەن بەسەر دوژمنانیان

 ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر فەرموودەکە

لَا تَزَالُ : ئەم لایە لای نافیەیە بۆیەش فعلەکەی دوای خۆی مەرفوعە، تَزَالُ : فیعلی موضاریعی زَیلَ یە وەکوو عَلِمَ یَعْلَمُ

لَا تَزَالُ : المراد به: ملازمة الشيء مەبەست لێی بەردەوامبوونی شتێکە

عِصَابَةٌ مِنْ أُمَّتِي : أي جماعة منهم: واتا کۆمەڵێک لەوان لە ئوممەتەکەم

يُقَاتِلُونَ عَلَى أَمْرِاللَّهِ : أي : لأجل ما أمر **اللّــه تَعَــالَى** بمقاتلته واتا : شەڕ ئەکەن لەبەر ئەوەی **اللّه تَعالَى** فەرمانی کردووە بەشەڕکردنیان

وَهُمْ عَلَى ذَلِكَ : أي : والحال أنهم مقاتلون قاهرون لعدوهم : واتا : حاڵی ئەم کۆمەڵە ئەوەیە شەڕ ئەکەن و سەرئەکەون بەسەر دوژمنانیاندا

قَالَ سليمان بن ناصر العلوان { **وَقَدْ رُوِيَ مِنْ وُجُوهٍ كَثِيرَةٍ وَهُوَ مُتَواتِرٌعَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ** }

واتــاکەی: سولەیمانی کوڕی ناصر العلوان وتوویەتی { ئەم فەرموودەیە ڕیوایەت کراوە بە چەندین شێوەوە، وە ئەم فەرموودەیە موتەواترە لە **پێغەمبەرەوە** ﷺ }

زانایانی ئوممەت فەرموویانە دەربارەی ئەم فەرموودەیە

قَالَ ابن المبارك رَحِمَهُ اللَّه { هُمْ عِنْدِي أَصْحَابُ الحَدِيثِ }

واتاكەی: پێشەوا عبداللَّه ی كوڕی موبارەک فەرموویەتی { ئەو كۆمەڵە لەلای من فەرمووده ناسانن }

وَقَالَ أحمد بن حنبل رَحِمَهُ اللَّهُ { إِنْ لَمْ يَكُونُوا أَهْلَ الحَدِيثِ فَلا أَدْرِي مَنْ هُمْ ؟}

واتاكەی: پێشەوا ئەحمەدی كوڕی حەنبەل فەرموویەتی { ئەگەر ئەو كۆمەڵەیە فەرموودەناسان نەبن ئەوە نازانم ئەوان كێن ؟ }

قَالَ علي بن المديني { هُمْ أَصْحَابُ الْحَدِيثِ }

واتاكەی: پێشەوا عەلی كوڕی مەدینی فەرموویەتی { ئەو كۆمەڵەیە فەرمووده ناسانن}

قَالَ البخاري رَحِمَهُ اللَّه { وَهُمْ أَهْلُ الْعِلْمِ }

واتاكەی: پێشەوا بوخاری فەرموویەتی { ئەو كۆمەڵەیە خاوەن علم و زانستن}

بەڵێ بێگومان فەرموودەناسانی ئوممەت گەورەترین جەنگیان كردووە و هەموو هەوڵێكیان داوە بۆ پاراستنی دین و سوننەت

قَالَ أحمد بن حنبل رَحِمَهُ اللَّهُ { وَالجِهَادُ مَاضٍ مُنْذُ بَعَثَ اللَّهُ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى آخِرِ عُصْبَةٍ يُقَاتِلُونَ الدَّجَّال }

واتـــاكەی: پێشەوا ئەحمەدی كوڕی حەنبەل فەرموویەتی { جیهاد هەر دەمێنێتەوە لەوكاتەی **الـلّه پـێغەمـبەری** ﷺ ناردووە تا كۆتا كۆمەڵ كە لەگەڵ دەججال دەجەنگن }

قَالَ أبو زرعة الرازي و أبو حاتم الرازي رَحِمَهُما اللَّهُ { وَأَنَّ الجِهَادَ مَاضٍ مُنْذُ بَعَثَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ نَبِيَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى قِيامِ السَّاعَة }[79]

واتـــاكەی: ئەبو زورعە و ئەبو حاتم الرازی كۆدەنگی هەموو زانایانی سەلەفیان نەقلكردووە بۆمان و فەرموویانە { بێگومان جیهاد هەر دەمێنێتەوە لەوكاتەی **اللّه پێغەمبەری** ﷺ ناردووە هەتا قیامەت }

قال الإمامُ أبو عوانة رَحِمَهُ اللَّهُ: بَابُ بَيَانِ إِثْبَاتِ الْجِهَادِ { وَأَنَّهُ مَاضٍ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ ، وَأَنَّهُ لَا يَزَالُ قَوْمٌ مِنْ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الْحَقِّ يَذُبُّونَ عَنِ الدِّينِ ، وَيُقَاتِلُونَ عَنْهُ ، وَيُنْصَرُونَ عَلَى مَنْ خَالَفَهُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ }[80]

واتـاكەی: ئەبو عەوانە بابێكی هێناوەتەوە بەناوی بەیانكردنی جێگیربوونی جیهاد و تێكۆشان، دەفەرمووێت { جیهاد و تێكۆشان تا قیامەت دەمێنێتەوە، وە بەردەوام كۆمەڵێك دەمێننەوە لە ئوممەتی **موحەممەد** ﷺ لەسەر حەق

[79] عقيدة الرازيين

[80] مستخرج أبي عوانة

و بەرگری دەکەن لەدین، وە شەڕئەکەن لە پێناو دین، وە براوەن بەسەر ئەو کەسانەی موخالیفیانن هەتا ڕۆژی قیامەت}

قَال النـووِي { أنَّ هَـذِهِ الطَّائِفَـةَ مُفرقَـةٌ بَيْنَ أَنْـواعِ المُؤْمِنينَ مِنْهُمْ شُجْعانٌ مُقاتِلُونَ ، ومَنْهمْ فُقَهاء، ومِنْهُم مُحَـدِّثون ، ومنهم زُهَّادٌ وآمِرُونَ بالمعْرُوف وناهُون عَنِ المُنْكر...}

واتـــاکەی: نەوەوی وتوویەتی { ئەم کۆمەڵەیە بڵاون لە نێوان بڕواداران دا، هەندێکیان ئازاو سوارچاکن و جەنگ و جیهاد دەکەن،

وە هەندێکیان شەرعزانن، وە هەندێکیان فەرموودەناسن، وەهەندێکیان زاهید و دونیا نەویستن، وە هەندێکیان فەرمانکەرن بەچاکە و ڕێگری کەرن لە خراپە }

ئەم وتەیەی نەوەوی شیاوترین و جوانترین وتەیە لەبارەی ئەم فەرموودەیەوە، تایبەت کردنی ئەم فەرموودەیە بەیەک چین و کۆمەڵ جێگای سەرنج و بیرکردنەوەیە

گەورەیی پاسەوانی و سەنگەرگرتن

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

{ رِبَـاطُ يَـوْمٍ فِي سَـبِيلِ اللَّهِ خَيْـرٌ مِـنَ الـدُّنْيَا وَمَـا عَلَيْهَـا، وَمَوْضِـعُ سَـوْطِ أَحَـدِكُمْ مِـنَ الْجَنَّـةِ خَيْـرٌ مِـنَ الـدُّنْيَا وَمَـا عَلَيْهَـا، وَالرَّوْحَـةُ يَرُوحُهَـا الْعَبْـدُ فِي سَـبِيلِ اللَّهِ أَوِ الْغَـدْوَةُ خَيْـرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا عَلَيْهَا }[81]

واتـای فەرمـوودەکە: **پێغەمـبەر** ﷺ فەرموویەتی { پاسەوانی کردن و سەنگەر گرتنی ڕۆژێک لە پێناو **اللَّه تَعالَى** باشترە لە دونیاو ئەوەی لەسەر دونیایە، وە شوێنی قامچی یەکێک لە ئێوە لە بەهەشت دا باشترە لە دونیا و ئەوەی لەسەریەتی، وە دەرچوونی ئێوارەیەک کە بەندە دەریچێت تێیدا لەپێناو **اللَّه تَعالَى** یان دەرچوونی بەیانییەک لە پێناو **اللَّه** دا باشترە لە دونیا و ئەوەشی لەسەر دونیایە }

[81] رَوَاهُ البُخَارِي و الترمذي و أحمد

واتای وشەکان

رِبَاطُ : سەنگەر گرتن، سەنگەر نشین، پاسەوانی کردن لەسنووری ئیسلام دژ بە دوژمنانی ئیسلام، خۆ جێگیرکردن و بەستنەوە لە سەنگەری ئیسلام

يَوْمٍ : ڕۆژێک

فِي سَبِيلِ اللَّهِ : لە پێناو **اللّه تعالَى**

خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا : باشترە لە دونیا

وَمَا عَلَيْهَا : وە ئەوەی لەسەر دونیایە، وە باشترە لەوەی لەسەر زەویش هەیە

وَمَوْضِعُ : وە شوێن و جێگای

سَوْطِ أَحَدِكُمْ : قامچی یەکێک لە ئێوە، سَوط واتا قامچی

مِنَ الْجَنَّةِ : لە بەهەشت دا

خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا : باشترە لە دونیا

وَمَا عَلَيْهَا : وە ئەوەی لەسەر دونیایە، ئەو هائە دەگەڕێتەوە بۆ الدُّنْيا

وَالرَّوْحَةُ : وە دەرچوونی ئێوارەیەک

يَرُوحُهَـا الْعَبْـدُ : بەنـدە تێیـدا دەربچێـت، ئەو هـائە دەگەڕێـتەوە بـۆ وَالرَّوْحَةُ

فِي سَبِيلِ اللَّهِ : لە پێناو **اللّه تَـعالَى**

أَوِ الْغَدْوَةُ خَيْرٌ : یان دەرچوونی بەیانییەک باشترە

مِنَ الدُّنْيَا وَمَا عَلَيْهَا : لە دونیاو ئەوەی لەسەر دونیایە

ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر فەرموودەکە

قَـالَ ابـن حجـر فِي الفَـتْح { الرِّبـاطُ بِكَسْـرِ الـرَّاء : مُلازَمَـةُ المَكَانِ الـذي بَيْنَ المُسْلِمينَ والكُفَّارِلِحِراسَةِ المُسْلِمينَ مِنْهُمْ }

واتــاکەی: ئیبن حەجەر وتوویەتی { وشـەی الرِّبـاط بە کەسـرەی ڕائەکە واتا پەیوەسـت بـوون بەو شـوێنەی کەلەنێـوانی مسـوڵمانان و کـافران دایە بـۆ پاسەوانی و پاراستنی مسوڵمانان لە کافر و موشریکان }

اللّه تـعـالَى فەرموویەتی { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ }[سورة آل عمران : ٢٠٠]

واتـای ئـایەتەکە { هۆ ئەوانەی بڕواتان هێناوە ئارام بگرن لەسەر طاعەتی **اللّه** و ئارام بگرن لەبەرامبەر دوژمنانی **اللّه** وە پاسەوانی بکەن لە سنوورەکانی دەوڵەتی ئیسلام لە پێناو **اللّه** وە لە **اللّه** بترسن سەربەرز و براوە ئەبن }

قَالَ خالد بن معدان { **كَانُوا لَا يُفَضِّلُونَ عَلَى الرِّبَاطِ شَيْئَاً** }[٨٢]

واتــاکەی: خالیدی کوڕی مەعدان فەرموویەتی { سەلەف هیچ شتێکیان بەگەورتر دانەدەنا بەسەر ڕیباط و سەنگەر نشینی دا }

قَـالَ أحمد بن حنبل رَحِمَهُ اللّهُ تَعَالَى { **لَـيْسَ يَعْدِلُ الجِهَادَ عِنْدي والرِّبَاطَ شَيْءُ** }[٨٣]

واتــاکەی: پێشەوا ئەحمەدی کوڕی حەنبەل فەرموویەتی { لەلای من هیچ شتێک یەکسان نییە بە تێکۆشان و سەنگەر گرتن }

[٨٢] حلية الأولياء

[٨٣] المغني لابن قدامة المقديسي

گەورەیی پاسەوانی و سەنگەرگرتن

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

{ رِبَـاطُ يَـوْمٍ وَلَيْلَـةٍ خَيْرٌمِـنْ صِـيَامِ شَـهْرٍوَقِيَامِـهِ، وَإِنْ مَـاتَ جَـرَى عَلَيْـهِ عَمَلُـهُ الَّـذِي كَـانَ يَعْمَلُـهُ، وَأُجْـرِيَ عَلَيْـهِ رِزْقُـهُ، وَأَمِنَ الْفُتَّانَ}[٨٤]

واتای فەرموودەکە: **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی { پاسەوانی و سەنگەر گرتنی ڕۆژێک و شەوێک باشترە لەبەڕۆژووبوون و شەو نوێژ کردنی مانگێك، وە ئەگەر مردیش پاداشتی ئەو کارانەی بۆ دەڕوات و ئەچێت کە دەیکرد - لەکاتی پاسەوانی و سەنگەر گرتنەکەدا - ، وە ڕزق و ڕۆزیشی پێ دەدرێت - وەکوو کەسی شەهید - ، وە سەلامەت و پارێزراو دەبێت لە سزای ناو گۆڕ و لە فیتنەی نەکیر و مونکەر }

واتای وشەکان

رِبَـاطُ يَـوْمٍ وَلَيْلَـةٍ : سەنگەر گرتنی ڕۆژ و شەوێک، پاسەوانی کردن لەسنووری ئیسلام لە ڕۆژ و شەوێک دا

خَيْرٌمِنْ صِيَامِ شَهْرٍ : باشترە لە بەڕۆژووبوونی مانگێک

[٨٤] رَوَاهُ : مُسْلِمٌ و الترمذي والنسائي وأحمد وابن عوانة وابن حبان والطبراني والحاكم والبزار وغيرهم

وَقِيَامِـهِ : وه له شـهو نـوێژكردنی مانگێـگ، ئهو هـائه دهگهڕێـتهوه بـۆ شَهْر، شَهْر واتا مانگ

وَإِنْ مَاتَ : ئهگهر مرد - پاسهوانهكه

جَرَى : دهڕوات، خۆی جَرَى فعلى ماضيه و بهواتای ڕۆیشت دێت

عَلَيْهِ : لهسهری، بۆ سهر ئهو كهسهی له سهنگهر دایه

عَمَلُهُ الَّذِي : ئهو كردهوهيهی

كَانَ يَعْمَلُهُ : دهيكرد، ئهنجامی دهدا ئهو كهسهی لهسهنگهره

وَأُجْرِيَ عَلَيْهِ : وه بهردهوام دهبێت لهسهری، خۆی أَجْرَى يُجْرِي إِجْراءٌ بهواتای بهڕێكردن و تێپهڕاندن و ڕاپهراندنيش دێت

رِزْقُهُ : ڕزق و ڕۆزيهكهی

وَأَمِنَ الْفُتَّانَ : وه ئهمين و دڵنيا دهبێت له سزای گۆڕ و له نهكير و مونكهر.

 ڕوونكردنەوەی زیاتر لەسەر فەرموودەكە

وَإِنْ مَاتَ : المرابط في حال مرابطته واتـا: پاسـەوانی سـنووری ئیسلام لەكاتی پاسـەوانییەكەی دا

جَرَى عَلَيْهِ عَمَلُهُ : أي : لم ينقطع لموته عمله واتا : كردەوەكەی ناپچڕێ لەبەر مردنی

الذي كَانَ يَعْمَلُهُ : أي : في حال مرابطته، والمراد: أنه يستمر له كلَّ يوم أجر صيام شهر و قيامه

واتـــا : لەوكاتەی لە پاسـەوانی كـردن لەسـنووری ئیسـلام دابـوو، مەبەسـت تێیـدا : ئەوەیە بـۆ ئەوكەســە بەردەوام دەبێـت هەمـوو ڕۆژێـك پاداشـتی بەڕۆژووبـوون و شـەونوێژی مانگێـك، ڕۆژانە لەدوای مردن ئەو خێرە گەورەیە بەدەست دەهێنێت

رِزْقُهُ : أي : رزقه الذي يأكله قبل يوم القيامة فهو معنى قول الله تبارك و تعالى في الشهداء { أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ }

واتـــا : ئەو ڕزق و ڕۆزیەی دەیخـوارد پـێش قیـامەت، ئەوەش واتـای ئەو فەرموودەیەی **اللّٰه تعالَى** یە { زیندوونە لەلای پەروەردیگاریان ڕزق دەدرێن}

وَ أَمِنَ الْفَتَّانَ : سەلامەت دەبێت لەسزای گۆڕ و لە نەکیر و مونکەر واتا نایێن بـۆ ئەوەی پرسـیاری نـاو گـۆڕی لێ بـکەن یـان ئەگەر بێشـن بـۆلای زەرەری پێ ناگەیەنن

بە نسبەت وشەی الفَتَّانَ بە دوو شێوە هاتووە الفَتَّانَ بە فەتحەی فائەکە، الفُتَّانَ بە ضەمەی فائەکە، بۆیە هەیە لە زانایان دەڵێت الفَتَّانَ تەفسیر دەکرێت بە شەیطان، وە الفُتَّانَ تەفسیر دەکرێت بە نەکیر و مونکەر

فەرموودەیەکی تریش هاتووە دەربارەی سەنگەرگرتن و پاسەوانی کردن لە پێناو **اللَّه تَعالَى** بەڵام پێشەوا عوقەیلی بە لاوازی داناوە ئەمەش فەرموودەکەیە زۆریش بەناوبانگە { **عَيْنَانِ لَا تَمَسُّهُمَا النَّارُ: عَيْنٌ بَكَتْ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ، وَعَيْنٌ بَاتَتْ تَحْرُسُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ** }[٨٥]

واتـای فەرمـوودەکە { دوو چاو ئاگری دۆزەخیان بەر ناکەوێت، چاوێکیان لە ترسی **اللَّه** گریاوە و چاوێکیان پاسەوانی دەکات لە شەو دا لە پێناو **اللَّه تَعالَى** }

والله أعلم بالصواب وإليه المرجع والمآب

---

[٨٥] رَوَاهُ التِّرْمِذِي وغيره

گەورەیی دەرچوون بۆ جیهاد لە پێناو اللّٰە

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

{لَغَدْوَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، أَوْرَوْحَةٌ خَيْرٌمِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا}[٨٦]

واتای فەرموودەکە: **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی {بێگومان دەرچوونی بەیانییەک بۆ جیهاد کردن لە پێناو **اللّٰە تعالَی**، یان دەرچوونی ئێوارەیەک بۆ جیهادکردن لە پێناو **اللّٰە تَعالَی** باشترە لە دونیا و لەوەی لەناو دونیاش دا هەیە}

واتای وشەکان

لَغَدْوَةٌ : ئەم لامەی پێش غَدْوَة بۆ تەئکید کردن و دڵنیاییە

لَغَدْوَةٌ : بێگومان دەرچوونی بەیانییەک، غَدْوَةٌ سەرەتای بەیانی تا نیوەڕۆ دەگرێتەوە

فِي سَبِيلِ اللَّهِ : لەپێناو **اللّٰە تَعالَی**

أَوْ : یان

رَوْحَةٌ : دەرچوونی ئێوارەیەك، دوای نیوەڕۆ تا خۆرئاوابوون دەگرێتەوە

خَيْرٌ : باشترە ، چاکترە

---

[٨٦] رواه : البخاري و مسلم والترمذي و ابن ماجه و أحمد و ابن المبارك و ابن أبي شيبة و ابن حبان وأبو عوانة

مِنَ الدُّنْيَا : له دونیا

وَمَا فِيهَا : وەئەوەی لەناو دونیاش دا هەیە

فِيهَا : ئەم هائە دەگەڕێتەوە بۆ دونیا

ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر فەرموودەکە

غَدْوَةٌ : وهو الخروج في أي وقت كان من أول النهار إلى انتصافه: واتا : ڕۆیشتن و دەرچوونە لەهەرکاتێکی سەرەتای بەیانی تا نیوەڕۆ

رَوْحَةٌ : وهو الخروج في أي وقت كان من زوال الشمس إلى غروبها : واتا : ڕۆیشتن و دەرچوونە لەهەرکاتێکی سەرەتای نیوەڕۆ تا ڕۆژ ئاوابوون

خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا : وَقَالَ النَّوَوِيُّ { **مَعْنَى هَذَا الحَدِيثِ أَنَّ فَضْلَ الغَدْوَةِ وَ الرَّوْحَةِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَثَوابَهُمَا خَيْرٌ مِنْ نَعِيمِ الدُّنيا كُلِّها** }[87]

واتاکەی: نەوەوی وتوویەتی { واتای ئەم فەرموودەیە ئەوەیە، بێگومان فەزڵ و گەورەیی دەرچوونی بەیانییەک و ئێوارەیەک بۆ تێکۆشان لە پێناو **اللّه**، وە پاداشتی ئەم دوو دەرچوونە چاکترە لە هەموو خۆشییەکانی دونیا }

خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا : قَالَ المُهَلَّبُ: **مَعْنَى قَوْلِهِ { خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا } أَنَّ ثَوَابَ هَذَا الزَّمَنِ القَليلِ فِي الجَنَّةِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنيا كُلِّها** }

[87] شرح مسلم

واتـــاكـەی: مـوهـەلـەب وتـوویـەتی: واتـای وتـەی { **خَـيْـرٌ مِـنَ الـدُّنْيَا** } بێگومـان پاداشـتی ئەو كاتە كەمە - دەرچـوون لە بەیـانی یـان ئێـوارە - لە بەهەشـت دا چاكترە لە هەموو دونیا}

لەم فەرمـوودەیەدا هەم گەورەیـی دەرچـوون بـۆ جەنـگ و جیهـادی تێـدایە، هەمیش كەم و بێنرخی دونیـای تێدایە، تەنها جارێک دەرچـوون و ڕۆیشـتن بـۆ جەنگ و جیهاد باشترە لە دونیا و هەموو خۆشییەكانی دونیا

ئێمە دوو فەرموودەمان هەیە پاداشتەكەیان وەكوو یەک باسكراوە

١ – **پـێـغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی { **رَكْعَتَا الْفَجْرِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا**}[٨٨]

واتـــاكـەی { دوو ڕەكـعـەت نـوێژی سـوننەتی بەیـانی باشـترە لە دونیـا و لەوەی لەناو دونیاش دا هەیە }

٢ – وە **پـێـغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی { **لَغَدْوَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، أَوْ رَوْحَةٌ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا** }[٨٩]

واتـــاكـەی { دەرچـوونی بەیـانییەک بـۆ جیهـاد لە پێنـاو **الـلّـه** یـان دەرچـوونی ئێـوارەیەک بـۆ جیهـاد و تێكۆشـان باشـترە لە دونیـا و لەوەی لەنـاو دونیـاش دا هەیە }

---

[٨٨] رواه مسلم وغيره

[٨٩] متفق عليه

گەر سـەیری بکەیـن هەردوو پاداشـتەکە وەکوو یەک بـوون، جـا فەرمـوودەی یەکەم ڕۆژانە ئەی بیسـتین لە بـانگخواز و وتـار بێژەکـان کەچی فەرمـوودەی دووەمیـان سـاڵی جارێـک نایبیسـتین یـاخوود زۆریـنەی مسـوڵمانان هەر نەیـان بیسـتووە، ئەوەش هەمـوو لە گەردەنـی وتـار بێـژ و بانگخوازەکـانە کە ئەم فەرموودانە باس ناکەن و لە خەڵکی ئەشارنەوە

قەدەغەکردن لە کوشتنی ژن و منالّ لە جەنگدا

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ

{ وُجِـدَتِ امْـرَأَةٌ مَقْتُولَـةً فِي بَعْـضِ مَغَـازِي رَسُـولِ اللَّهِ ﷺ، فَنَهَـى رَسُـولُ اللَّهِ صَـلَّى اللَّهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ عَـنْ قَتْـلِ النِّسَـاءِ وَالصِّبْيَانِ }[٩٠]

واتـای فەرمـوودەکە: لە عبدالله‌ی کوڕی عومەرەوە **اللّه تعالَی** لێیـان ڕازی بێـت فەرمـوویەتی { ئافرەتێـک دۆزرایەوە بەکـوژراوی لە بەشێک لە جەنگەکانی **پێغەمبەر** ﷺ، جا **پێغەمبەر** ﷺ گیان قەدەغەی کرد لە کوشتنی ئافرەتان و منداڵان }

واتای وشەکان

وُجِدَت : دۆزراوە ، دیترایەوە

امْرَأَةٌ : ئافرەتێک

مَقْتُولَةً : بەکوژراوی ، کوژراو

[٩٠] رواه : البخاري و مسلم و أبو داود و الترمذي و ابن ماجه و الدارمي و أحمد

فِي بَعْضِ : له هەندێک ، له بەشێک، له جەنگێک

مَغَازِي : شەڕەکان ، جەنگەکان

فَنَهَى : جا **پێغەمبەر** ﷺ قەدەغەی کرد

نَهَى : قەدەغەی کرد

قَتْلِ النِّسَاءِ : کوشتنی ئافرەتان

وَالصِّبْيَانِ : وە کوشتنی منداڵان صِبْيَان جەمع و کۆیە بۆ وشەی صَبِيّ، صَبيّ واتا منداڵ

ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر فەرموودەکە

پرسیار // کەی ئافرەتان و منداڵانی کافران دەکوژرێن ؟؟

وەڵام // ئەگەر ئافرەتان و منداڵان شەڕیان نەکرد بەرامبەر مسوڵمانان ئەوە ناکوژرێن ، بەڵام ئەگەر شەڕیان کرد دژی موسڵمانان ئەوە دەکوژرێن.

قَالَ القَاضِي عِيَاض { **أَجْمَعَ العُلَمَاءُ عَلَى الأَخْذِ بِهَذا الحَدِيث فِي تَرْكِ قَتْلِ النِّسَاءِ والصِّبْيانِ إِذَا لَمْ يُقَاتِلُوا** }[91]

---

[91] البحر المحيط الثجاج

واتــــا // زانايـان كـۆدەنگن لەسـەر وەرگرتنی ئەو فەرمـوودەيە كەدەبێـت واز بهێندرێت لەكوشتنی ئافرەتـان و منداڵان ئەگەر شـەڕ نەكەن و نەجەنگن دژ بە مسوڵمانان.

قَالَ محمد بن علي آدم الإثيوبي { **وَاتَّفَقَ الجُمْهُورُعَلَى جَوازِقَتْلِ النِّسَاءِ والصِّـبْيانِ إذا قَـاتَلُوا وَهُـوَ قَـوْلُ مالِـكٍ واللَّيْـثِ وَأَبـي حَنِيفَـةَ والثَّـوْرِي والأَوْزاعي و الشَّافِعي و أَحْمَدَ وَإسْحاقَ و أَبي ثَوْرٍ**}[92]

واتــــا // زۆربەی زانايـان يەک دەنگـن لەسـەر كوشـتنی ئافرەتـان و منـداڵان ئەگەر شـەڕبكەن و بجەنگـن بەرامـبەر مسـوڵمانان، ئەوەش وتەی مـاليكی كوڕی ئەنەس و لەيث و أبو حەنيفە و سوفيانی ثەوری و ئەوزاعی و شـافيعی و ئەحمەدی كوڕی حەنبەل و ئيسحاق ئەبو ثەورە.

وَقـالَ الحسن البصـري { **إِنْ قَاتَلَـتِ المَرْأَةُ وَخَرَجَـتْ مَعَهُـمْ إِلَى دِيارِ المُسْلِمينَ قُتِلَتْ** }[93]

واتـــــا // ئەگەر ئـافرەت شـەڕی كـرد و دەرچـوو لەگەڵ كـافران بـۆ وڵاتـی مسوڵمانان ئەوە دەكوژێت

اللَّه تَعالَى فەرموويەتی (وَقَٰتِلُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ ٱلَّذِينَ يُقَٰتِلُونَكُمۡ) سورة البقرة

واتـــای ئــــايەتەكە { بجەنگـن لەپێنـاو اللَّه تَعالَى لەگەڵ ئەوكەسـانەی دەجەنگن لە بەرامبەرتان }

---

[92] البحر المحيط الثجاج

[93] البحر المحيط الثجاج

ڕێگری کراوە لە سوتاندنی کافر و کوشتنی بە ئاگر

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : بَعَثَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي بَعْثٍ، فَقَالَ { إِنْ وَجَدْتُمْ فُلَانًا وَفُلَانًا فَأَحْرِقُوهُمَا بِالنَّارِ" ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ أَرَدْنَا الْخُرُوجَ : إِنِّي أَمَرْتُكُمْ أَنْ تُحْرِقُوا فُلَانًا وَفُلَانًا، وَإِنَّ النَّارَلَا يُعَذِّبُ بِهَا إِلَّا اللَّهُ، فَإِنْ وَجَدْتُمُوهُمَا فَاقْتُلُوهُمَا }[٩٤]

واتای فەرموودەکە: لە ئەبو هوڕەیرەوە **اللّه تَعالَى** لێی ڕازی بێت فەرمویەتی: **پێغەمبەر** ﷺ ئێمەی نارد لە سوپایەک دا جا فەرمووی { ئەگەر فلان و فلانتان بینی بیان سوتێنن بە ئاگر، پاشان **پێغەمبەر** ﷺ فەرمووی لەوکاتەی ویستمان دەربچین: من فەرمانم پێکردن فلان و فلان بسوتێنن، بێگومان ئاگر جگە لە **اللّه** کەس سزای پێ نادات، جا ئەگەر ئەو دووەتان دۆزییەوە بیان کوژن }

[٩٤] رواه : البخاري وأبو داود والترمذي والدارمي وأحمد

واتای وشەکان

بَعَثَنَا : ئێمەی نارد، ناردینی

رَسُولُ اللَّهِ : نێردراوی **اللّه**، پێغەمبەری **اللّه**

فِي بَعْثٍ : لە جەیشێک دا، لە سوپایەک دا

فَقَالَ : جا فەرمووی، **پێغەمبەر** فەرمووی

إِنْ وَجَدْتُمْ : ئەگەر دەستتان کەوت، ئەگەر دۆزیتانەوە، ئەگەر بینیتان

فُلَانًا وَفُلَانًا : فلان و فلان، ناوی دوو پیاوی قورەیشی هێنا

أَحْرِقُوهُمَا : بیان سوتێنن، ئەو دوو پیاوە بسوتێنن، وشەی هُمَا دەگەڕێتەوە بۆ فُلَانًا وَفُلَانًا

بِالنَّارِ : بە ئاگر

ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ : پاشان فەرمووی **پێغەمبەر** ﷺ

حِينَ : لەو کاتەی

أَرَدْنَا الْخُرُوجَ : ویستمان دەرچین، ویستمان بڕۆین

أَرَدْنَا : ویستمان

الْخُرُوجَ : دەرچوون

إِنِّي أَمَرْتُكُمْ : بێگومان من فەرمانم پێ کردن

أَمَرْتُكُمْ : فەرمانم پێکردن

أَنْ تُحْرِقُوا فُلَانًا وَفُلَانًا : فلان و فلان بسوتێنن

وَإِنَّ النَّارَ : وە بێگومان ئاگر

لَا يُعَـذِّبُ بِهَـا : سـزای پـێ نـادات، عەزابـی پـێ نەدات، ئەو هـایە دەگەڕێتەوە بۆ النَّارِ

إِلَّا اللَّهُ : جگە لە **اللّه**

فَإِنْ وَجَدْتُمُوهُمَا : جا ئەگەر ئەو دووەتان دەست کەوت و دۆزیەوە، ئەگەر فلان و فلانتان دۆزیەوە، هُمَا دەگەڕێتەوە بۆ فُلَانًا وَفُلَانًا

اقْتُلُوهُمَـا : بیـان کـوژن، ئەو دوو پیـاوە بکـوژن، فـلان و فـلان بکـوژن وشەی هُمَا دەگەڕێتەوە بۆ فُلَانًا وَفُلَانًا

 ڕوونكردنەوەی زیاتر لەسەر ئەم فەرموودەیە

عَـنْ عكرمـة { أَنَّ عَلِيًّا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ حَرَّقَ قَوْمًا، فَبَلَغَ ابْنَ عَبَّاسٍ فَقَالَ : لَوْ كُنْتُ أَنَا لَمْ أُحَرِّقْهُمْ ؛ لِأَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : لَا تُعَذِّبُوا بِعَذَابِ اللَّهِ " وَلَقَتَلْتُهُمْ كَمَا قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَنْ بَدَّلَ دِينَهُ فَاقْتُلُوهُ}[٩٥]

{ فَبَلَغَ ذَلِكَ عَلِيًّا فَقَالَ : صَدَقَ ابْنُ عَبَّاسٍ }[٩٦]

واتاكەی: لە عیكریمەوە { بێگومان عەلی كوڕی ئەبووتالیب **اللّه** لێی ڕازی بێت كۆمەڵە كەسێكی سوتاند كە لەدین هەڵگەڕابوونەوە، جا ئەو هەواڵە گەیشتە عبداللَّەی كوڕی عەبباس ئەویش فەرمووی: ئەگەر ئەمن بومایە نەم دەسوتاندن، چونكە **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی: خەڵكی سزا مەدەن بە سزای **اللّە**، عبداللَّەی كوڕی عەبباس وتی: ئەمن دەمكوشتن هەروەک **پێغەمبەر** فەرموویەتی: هەركەسێک لەدین هەڵگەڕایەوە بیكوژن } { پاشان ئەم قسەیەی عبداللَّەی كوڕی عەبباس گەیشتەوە پێشەوا عەلی كوڕی ئەبووتالیب، پێشەوا عەلی فەرمووی: ڕاستی كرد كوڕی عەبباس }

[٩٥] رواه البخاري و أبو داود و أحمد و الترمذي

[٩٦] رواه الترمذي و غيره

زانایان جیاوازن له سوتاندنی کافران

{وَقَدِ اخْتَلَفَ السَّلَفُ في التَّحْرِيقِ فَكَرِهَ ذَلِكَ عُمَرُو ابنُ عبَّاسٍ وغَيرهُما مُطلقاً سَواء كَانَ فِي سَبَبِ كُفْرٍ أوْ في حالِ مُقاتَلَةٍ أوْ في قِصاصٍ ، وَأَجازَهُ عَلِيٌّ وَخَالِدُ بْنُ الوَلِيدِ وغيرُهُمْ }[97]

واتـــاکەی { بێگومان سەلەف جیاوازبوونە لە سوتاندن، پێشەوا عومەری کوڕی خەتاب و عبداللّەی کوڕی عەبباس و جگە لەم دووەشیان پێیان ناخۆش بووە سوتاندن بە هەموو شێوەیەك، یەکسانە ئەگەر بەهۆی کوفر و هەڵگەڕانەوە بێت یان لە حاڵەتی کوشتار بێت یان لە قیصاص و دۆڵەسەندنەوە بێت، پێشەوا عەلی کوڕی ئەبووتالیب و خالیدی کوڕی وەلید و جگە لەوانیش پێیان دروست بووە سوتاندن }

دەربارەی سوتاندنی کافر و دوژمنان زۆرێک لە زانایان دەفەرموون لە یەک حاڵەت دا دروستە بیان سوتێنی ئەویش لە حاڵەتی قصاص و تۆڵەکردنەوە بە بەڵگەی ئەم دوو ئایەتە پیرۆزە

قَالَ اللَّه تَعالَى { { وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُم بِهِ } [سورة النحل:١٢٦]

واتای ئایەتەکە: اللَّه تَعالَى فەرموویەتی { وە ئەگەر سزاتان دان سزایان بدەن بە هاوشێوەی ئەوەی ئێوەیان پێ سزا دابوو }

---

[97] تحفة الأحوذي بشرح جامع الترمذي

وە هەروەها **اللّه تعالَى** فەرموویەتی { فَمَنِ اعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ }[سورة البقرة : ١٩٤]

واتای ئایەتەکە { هەر کەسێک دەست درێژی کردە سەرتان ئێوەش دەست درێژی بکەنە سەری وەکوو ئەوەی دەست درێژی کردووەتە سەرتان }

سوتاندنی زەوی دوژمن لەدوای جەنگەوە

عَـنِ ابْـنِ عُمَـرَ رَضِـيَ اللَّهُ عَنْهُمَـا قَـالَ { حَـرَّقَ رَسُـولُ اللَّهِ ﷺ نَخْلَ بَنِي النَّضِيرِ، وَقَطَعَ }[98]

واتـای فەرمـوودەکە: لە عبدُاللَّەی کوڕی عومەرەوە **اللَّه تَعالَی** لێیان ڕازی بێت فەرموویەتی { **پێغەمبەر** ﷺ ئاگری بەردا لە دار خورمای بەنی نەضیر و بڕییەوە }

واتای وشەکان

حَرَّقَ : سوتانی، ئاگری تێبەردا

رَسُولُ اللَّهِ : نێردراوی **اللَّه**، **پێغەمبەر** ﷺ

نَخْلَ بَنِي النَّضِيرِ : دار خورمای بەنی نەضیر

نَخْلَ : دارخورما

وَقَطَعَ : وە بڕییەوە، لەتی کرد، کەرتی کرد دارخورماکانیان

[98] رواه : البخاري و مسلم والترمذي و أبو داود و ابن ماجه و أحمد وابن عوانة والبيهقي

ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر فەرموودەکە

حَرَّقَ رَسُولُ اللَّهِ : يدل على أن الفعل ينسب للآمر وإن لم يفعل، **فالنبيُّ** ﷺ هنا لم يحرق هو وإنما أمر

واتـــاکەی: ئەمە بەڵـگەیە لەسـەر ئەوەی کـار و فـیعلەکە پاڵـدەدرێت بـۆ فەرمانکەرەکە ئەگەرچی خۆشی کارەکەی نەکردبێت، لێرەدا **پێغەمبەر** ﷺ خودی خۆی دارەکەی نەسوتاندووە بەڵکوو فەرمانی کردووە بە سوتاندنی

بَنِي النَّضِيرِ : بەنی نەضیر و قورەیظە و قەینوقاع سێ قەبیلەو هۆزی گەورەی جولەکەکان بوون و لە مەدینە نیشتەجێ بوون

وَقَطَعَ : أي : قطع **النبـيُّ** ﷺ أَشْجَارَهُمْ واتـا: **پێغەمـبەر** ﷺ دارەکانیانی بڕییەوە، مەبەسـت تێیـدا فەرمانی کـردووە بە بڕینی بـۆیە کارەکە پاڵـدراوە بـۆ لای **پێغەمبەر** ﷺ

ئەم فەرموودەیە بەڵگەیە لەسـەر بڕین و سـوتاندنی دار و بار و ماڵ و خـاکی کافران، ئەمەش وتەی پێشـەوا عبد الـرحمن ی کوڕی قاسـم و نـافیعی مـولى عبداللّٰهی کوڕی عومەر و مالیکی کوڕی ئەنەس و سوفیانی ثەوری و شـافیعی و ئەحـمەدی کوڕی حەنبەل و ئیسحاق و کۆمەڵێکی تری زانایانە ئەمەشیان ڕاسـترە چـونکە فەرمـوودەی صـەحیحی لەسـەرە، بەڵام پێشـەوا ئەوزاعی و لەیثی کوڕی سەعد و ئەبو ثەور و ئیتریش پێیان دروست نەبووە

گەورەیی ڕمبازی و تیرهاوێشتن

عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ يَقُولُ { وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ}، أَلَا إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمْيُ، أَلَا إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمْيُ، أَلَا إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمْيُ } [٩٩]

واتای فەرموودەکە: لە عوقبەی کوڕی عامرەوە فەرموویەتی: گوێم لێبوو **پێغەمبەر** ﷺ لەسەر مینبەردا دەیفەرموو {ئامادەبکەن بۆیان چەندی لە تواناتان دایە لەهێزو قوەت و توانا } ئاگەداربن هێز و قوەت ڕمبازی و تیر هاوێشتنە، ئاگەداربن هێز و قوەت ڕمبازی وتیر هاوێشتنە، ئاگەداربن هێز و قوەت ڕمبازی و تیر هاوێشتنە {

واتای وشەکان

سَمِعْتُ : بیستم ، گوێم لێ بوو

وَهُوَ : بۆ **رسول الله** دەگەڕێتەوە

عَلَى الْمِنْبَرِ : لەسەر مینەر

يَقُولُ : دەیفەرموو

[٩٩] رَوَاهُ : مُسْلِمٌ وأبو داود و الترمذي و ابن ماجه و أحمد و الدارمي و الطبري و ابن حبان

أَعِدُّوا : ئاماده بكەن

لَهُمْ : بۆيان ، بۆ موشريكەكان

مَا اسْتَطَعْتُمْ : چەندى دەتوانن

مِنْ قُوَّةٍ : لە هێز و قوەت

أَلَا : ئاگادارىن

إِنَّ الْقُوَّةَ : بێگومان هێز و قوەت

الرَّمْيُ : ڕمبازييە ، تيرهاوێشتنە

ڕوونكردنەوەى زياتر لەسەر ئەم فەرموودەيە

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى (وَأَعِدُّواْ لَهُم مَّا ٱسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ وَمِن رِّبَاطِ ٱلْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِۦ عَدُوَّ ٱللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ) سورة الأنفال ٦٠

واتاى ئايەتەكە { هەرچى لە تواناتان دا هەيە بۆ بەهێزكردنى سوپاى ئيسلام بيخەنە گەڕو ئامادەى بكەن لە سيلاح و تفەنگ و لە ڕەشمەى ئەسپ تا دوژمنانى **اللّه** و دوژمنانى خۆتانى پێ بترسێنن }

قَالَ محمد بن علي ابن آدم الأثيبي { وَأَعِدُّوا لَهُمْ } أَمَرَاللَّهُ تَعَالَى الْمُؤْمِنِينَ بِإِعْدادِ آلاتِ الحَرْبِ لِمُقَاتَلَةِ أَعْدَائِهِمْ حَسْبَ الطَّاقَةِ والإمْكان

واتـاكەى: **اللّه تعالَى** فەرمانی کردووە بە بڕواداران بە ئامادەکردنی کەل و پەلی جەنگ و جیهاد بۆ شەڕکردنی دوژمنانی ئیسلام و مسولْمانان بەگوێرەی تواناو تاقەت و گونجان

وَقَدْ ذَهَبَ بَعْضُ العُلَماءِ إِلَى وُجُوبِ تَعَلُّمِ الرَّمْيِ إِسْتِدْلالاً بِهَذِهِ الآيَة {وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ } لِأَنَّ المُرادَ بِالقُوَّةِ الرَّمْيُ[100]

واتـاكەى: کۆمەڵێک لەزانایان بۆ ئەوە چوونە فێربوونی ڕمبازی و تیرهاوێژی واجبە بەبەڵگەی ئەم ئایەتە پیرۆزە { وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ } چونکە مەبەست لەهێز و توانا ڕمبازی و تیرهاوێژییە

وَكَانَ عمر بن الخطاب رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ { يُوصِي الجُنُودَ في مَيَادِينِ الجِهَادِ بِالرَّمْيِ }[101]

پێشەوا عومەری کوڕی خەتاب { ئامۆژگاری جوندییەکانی دەکرد لە گۆڕەپانی جیهاد و تێکۆشان بە ڕمبازی و تیرهاوێشتن }

مەبەست لە قوەت و هێز بریتیە لە ڕمبازی و تیرهاویشتن و شیر و درع و تۆپ هاوێشتن و تفەنگ و قەنناس و سیلاح و هاوشێوەکانی

---

[100] (تهذيب كتاب مشارع الأشواق إلى مصارع العشاق) ٢٠١

[101] تهذيب كتاب مشارع الأشواق إلى مصارع العشاق ٢٠٤

هەڕەشە کردن لە وازهێنانی ڕمبازی

قَالَ رَسُولُ اللَّه ﷺ

{ مَنْ عَلِمَ الرَّمْيَ ، ثُمَّ تَرَكَهُ فَلَيْسَ مِنَّا ، أَوْ، قَدْ عَصَى }[١٠٢]

واتـای فەرمـوودەکە: **پـێغەمـبەر** ﷺ فەرموویەتی {هەرکەسێک فێرە ڕمبازی و تیر هاوێشتن بوو پاشان وازی لێ هێنا ئەوە لە ئێمە نییە یان سەرپێچی کردووە }

واتای وشەکان

مَنْ : هەرکەسێک

عَلِمَ : زانی ، فێربوو

الرَّمْيَ : ڕمبازی، تیرهاویشتن

ثُمَّ : پاشان

تَرَكَهُ : وازی لێ هێنا ، وازی لە ڕمبازی هێنا ، ئەم هائە دەگەڕێتەوە بۆ الرَمْيِ

لَيْسَ مِنَّا : لە ئێمە نییە ، لە ئێمە نییە لەم کارەی دا

[١٠٢] رواه : مسلم و ابن ماجه و أحمد و ابو عوانة و الطبراني والبيهقي

أَوْ : يان

قَدْ عَصَى : بێگومان سەرپێچی کردووە (ئەو کەسەی وازی لەڕمبازی هێناوە)

عَصا : سەرپێچی کرد ، يَعْصِي : سەرپێچی دەکات ، عِصْيان : سەرپێچی کردن

ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر فەرموودەکە

لَيْسَ مِنَّا : لەکۆمەڵ و جەماعەتی مسوڵمانان نییە ، ئەو کەسەی فێرە ڕمبازی بووە و پاشان وازی لێ دەهێنێت، ئەو کەسە زۆر زەرەرمەند ترە لەکەسێک هەر خۆی فێر نەکردووە

أَوْ : ئەو کەسەی فەرموودەکەی گێڕاوەتەوە شەک و گومانی هەیە ، کە **پێغەمبەر** ﷺ لەدوای وتنی مَنْ عَلِمَ الرَّمْيَ ، ثُمَّ تَرَكَهُ فەرموویەتی فَلَيْسَ مِنَّا یان فەرموویەتی قَدْ عَصَى

قَدْ عَصَى : ئەمەشیان زۆر مەترسی دارە و هەڕەشەی گەورەی لەسەرە ، چونکە سەرپێچی کردنی **اللّه تَعالَى** و پێغەمبەرەکەی زۆر ترسناکە، هەروەک **اللّه تَعالَى** فەرموویەتی { وَمَن يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُّبِينًا } [سورة الأحزاب : ٣٦]

واتـاكـەی {هەرکەسێک سەرپێچی **اللّهُ تَعَالَی و پێغەمبەرەکەی** ﷺ بکات، بێگومان گومڕابووە بە گومڕاییەکی ڕوون و ئاشکرا }

{وَقَـدْ ذَهَـبَ جَمَاعَـةٌ مِـنَ العُلَمَـاءِ إِلَى أَنَّ تَـرْكَ الرَّمْـيِ بَعْـدَ تَعَلُّمِـهِ مِـنَ الكَبَائِرِ}[١٠٣]

واتا // کۆمەڵێک لەزانایان بۆ ئەوە چوونە واز هێنان لەڕمبازی و تیرهاوێشتن لەدوای فێربوونەوە ئەوە یەکێکە لەتاوانە گەورەکان

[١٠٣] (تَهْذيبُ كِتابِ مَشارِعِ الأَشْواق ٢١٢)

فێڵ کردن لەکافران لەکاتی شەڕدا

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

{ الْحَرْبُ خَدْعَةٌ }[١٠٤]

واتـــای فەرمـــوودەکە: **پێغەمــبەر** ﷺ فەرمـوویەتی {جەنـگ هەرخەڵەتاندنە }

واتای وشەکان

الْحَرْبُ : شـەڕ ، جەنگ ، حەرب

خَدْعَةٌ : هەرخەڵەتاندنە ، فێڵ کردنە

[١٠٤] رواه: البخاري و مسلم و أبو داود و الترمذي و النسائي و ابن ماجه و أحمد و الدارمي و ابن أبي شيبة والطيالسي وابن حبان والبيهقي

 ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر فەرموودەکە

وشەی خَدْعَةٌ ئەم جۆرە خوێندنەوانەشی تێدایە { خُدْعَةٌ ، خِدْعَةٌ ، خُدَعَةٌ }

بەڵام وشەی خَدْعَةٌ لەهەموویان چاکترە هەروەک **پێغەمبەر گیان** ﷺ فەرموویەتی لە فەرموودەکە دا

ئەم فەرموودەیە هاندانی ئەوەی تێدایە مسوڵمانان کافر و موشریکان هەرخەڵەتێنن و فێڵیان لێ بکەن لەکاتی جەنگ و جیهاد دا

پێشەوا موسلیم لە صەحیحەکەی دا فەرموویەتی بَابٌ : **جَوَازُ الْخِدَاعِ فِي الْحَرْبِ**

واتاکەی: دروستییەتی فێڵ کردن و خەڵەتاندن لە جەنگ و شەڕ دا

پێشەوا ترمذي لە سنن دا فەرموویەتی بَابٌ : **الرُّخْصَةُ فِي الْكَذِبِ وَالْخَدِيعَةِ فِي الْحَرْبِ**

واتاکەی: ڕێدراوە بە درۆ کردن و فێڵکردن لە جەنگ و جیهاد دا

قَالَ النووي { **وَ اتَّفَقَ العُلَمَاءُ عَلَى جَوازِ خِداعِ الكُفَّارِ فِي الحَرْبِ** }

واتاکەی: نەوەوی وتوویەتی { بەکۆدەنگی هەموو زانایان دروستە هەڵخەڵەتاندن و فێڵ کردن لە کافران لە شەڕ و جەنگ دا }

خَدَع : بـريتييه لەوەی كارێک دەكەیت و نیشـان دەدەی كەچی پێچەوانەكەت مەبەستە و نیشانی نادەی ، ئەمەش هاندانێکە بۆ دەست گرتن بە حەزەر و وریا بوون لەكاتی جەنگ و جیهاد دا

واللّه أعلم بالصواب وإليه المرجع والمآب

جۆرەکانی شەهیدی لە ئیسلامدا

عَـنْ أَبِـي هُرَيْـرَةَ رَضِـيَ اللَّهُ عَنْـهُ قَـالَ : قَـالَ رَسُـولُ اللَّهِ ﷺ {مَـا تَعُـدُّونَ الشَّـهِيدَ فِـيكُمْ ؟ قَـالُوا : يَـا رَسُـولَ اللَّهِ، مَـنْ قُتِـلَ فِي سَـبِيلِ اللَّهِ فَهُـوَ شَـهِيدٌ. قَـالَ : إِنَّ شُـهَدَاءَ أُمَّتِـي إِذَنْ لَقَلِيـلٌ" قَـالُوا : فَمَـنْ هُـمْ يَـا رَسُـولَ اللَّهِ ؟ قَـالَ : مَـنْ قُتِـلَ فِي سَـبِيلِ اللَّهِ فَهُـوَ شَـهِيدٌ، وَمَـنْ مَـاتَ فِي سَـبِيلِ اللَّهِ فَهُـوَ شَـهِيدٌ، وَمَـنْ مَـاتَ فِي الطَّـاعُونِ فَهُـوَ شَـهِيدٌ، وَمَـنْ مَـاتَ فِي الْـبَطَنِ فَهُـوَ شَـهِيدٌ}[١٠٥]

واتـای فەرمـوودەکە: لە ئەبو هورەیرەوە **اللَّه تَعالَی** لێی ڕازی بێت فەرمـووی **پێغەمـــبەر** ﷺ فەرمـوویەتی { چی دەژمێرن بە شـەهید لەناو خۆتانا - چ کەسێک بە شـەهید حیسـاب دەکەن لەناو خۆتـان - فەرموویان ئەی **نێـردراوی الـلَّه** هەرکەسێک لە پێناو **الـلَّه** کوژرا ئەوە شـەهیدە، **پێغەمـــبەر** ﷺ فەرمـووی کەواتە بێگومـان شـەهیدانی ئـوممەتەکەم کەمـن، هـاوەڵان فەرموویـان چ کەسێک لە شـەهیدان دەژمێردرێـت ئەی **نێـــردراوی الـــلَّه** ؟ **پێغەمـــبەر** ﷺ فەرمـووی:

---

[١٠٥] رواه : مسلم وابن ماجه وابن أبي شيبة و أحمد وابن حبان و أبو عوانة و البيهقي

هەرکەسێک کوژرا لە پێناو **اللّه** ئەوە شەهیدە، وە هەرکەسێک مرد لە پێناو **اللّه** ئەوە شەهیدە، وە هەرکەسێک مرد بە نەخۆشی طاعون ئەوە شەهیدە، وە هەرکەسێک مرد بەهۆی نەخۆشی زگەوە ئەوە شەهیدە }

واتای وشەکان

مَا تَعُدُّونَ الشَّهِيدَ : چی دەژمێرن بە شەهید، چ دادەنێن و حیساب دەکەن بە شەهید

فِيكُمْ ؟ : لە ناو خۆتانا

قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ : فەرموویان ئەی **نێردراوی اللّه**

مَنْ قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ : هەر کەسێک کوژرا لە پێناو **اللّه**

فَهُوَ شَهِيدٌ : ئەوە ئەو کەسە شەهیدە

قَالَ : فەرمووی **پێغەمبەر** ﷺ

إِنَّ شُهَدَاءَ أُمَّتِي : بێگومان شەهیدانی ئوممەتەکەم

إِذَنْ لَقَلِيلٌ : کەواتە بێگومان کەمن

قَالُوا : فەرموویان

فَمَنْ هُمْ ؟ : جا چ کەسێک لەوان هەژمار دەکرێت، چ کەسێک لە شەهیدان هەژمار دەکرێت ؟

قَالَ : فەرمووی **پـێغەمبەر** ﷺ

مَنْ قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ : هەرکەسێک کوژرا لە پێناو **اللّه تَعالَی**

وَمَنْ مَاتَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ : وە هەرکەسێک مرد لە پێناو **اللّه تَعالَی**

وَمَنْ مَاتَ فِي الطَّاعُونِ : وە هەر کەسێک مرد بەهۆی نەخۆشی تاعون

وَمَنْ مَاتَ فِي الْبَطَنِ : وە هەرکەسێک مرد بەهۆی نەخۆشی زگ، بەژانە زگ مرد

ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر ئەم فەرموودەیە

مَا : استفهامية، أي: أيَّ شيء : واتا چ شتێک

تَعُدُّونَ الشَّهِيدَ : أي : تَحْسَبُونَه و تَظنُّونه : واتا: وای دادەنێن و گومان دەبەن شەهید بێت

مَنْ قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَهُوَ شَهِيدٌ : ئەوەی لەجیهاد و تێکۆشان دەکوژرێ ئەوە شەهیدە

وَمَنْ مَاتَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَهُوَ شَهِيدٌ : وە هەرکەسێک بمرێت لەڕێگای جیهاد و هیجرەت و حەج و بەدەست هێنانی زانست و صیلەی ڕەحم .... ئەوە شەهیدە

لە فەرموودەیەکی تردا **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی { **الشُّهَدَاءُ خَمْسَةٌ: الْمَطْعُونُ، وَالْمَبْطُونُ ، وَالْغَرِقُ، وَصَاحِبُ الْهَدْمِ ، وَالشَّهِيدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ** }[١٠٦]

واتاکەی { شەهیدەکان پێنجن، ئەوەی بەنەخۆشی طاعون ~ وەباء ~ دەمرێت، وە ئەوەی بەژانە سگ دەمرێت~ وەکوو ئیسحالی و ڕشانەوە ~ وە ئەوەی دەخنکێت و ئەوەی شتێکی بەسەردا دەڕوخێت، وە ئەوەی شەهید دەبێت لەپێناو **اللّٰه تَعَالَى** ~ئەوەی لەجیهاد دا دەکوژرێ ~ }

عَنْ حفصة بنت سيرين ، قَالَتْ : قَالَ لِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ { **بِمَ مَاتَ يَحْيَى بْنُ أَبِي عَمْرَةَ ؟ قَالَتْ : قُلْتُ : بِالطَّاعُونِ. قَالَتْ : فَقَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : الطَّاعُونُ شَهَادَةٌ لِكُلِّ مُسْلِمٍ** }

واتاکەی: لە حەفصەی کچی سیرینەوە~ خوشکی زانای گەورە موحەممەدی کوڕی سیرینە ~ فەرموویەتی: ئەنەسی کوڕی مالیک پێی وتم { یەحیای کوڕی ئەبو عەمرە بەچی مرد؟ حەفصە وتی: وتم بە طاعون مرد، ئەنەس فەرمووی: **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی: طاعون شەهیدییە بۆ هەموو مسوڵمانێک }

وە **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی { **مَنْ قُتِلَ دُونَ مَالِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ** }[١٠٧]

واتاکەی { هەرکەسێک کوژرا لەبەر بەرگریکردن لە ماڵ و سەروەت و سامانەکەی ئەوە شەهیدە }

---

[١٠٦] مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

[١٠٧] متفق عَلَيْه

وه ئەو ئـافرەتەی بە هـۆی حەمل و منـاڵبوونەوە دەمرێـت ئەویش شـەهیدە، هەروەک **پـێغەمــبەر** ﷺ فەرمـوویەتی { **الشُّـهَدَاءُ سَـبْعَةٌ سِـوَى الْقَتْلِ فِي سَـــبِيلِ اللَّهِ : الْمَطْعُـــونُ شَــــهِيدٌ، وَالْغَــــرِقُ شَــــهِيدٌ، وَصَـــاحِبُ ذَاتِ الْجَنْبِ شَهِيدٌ، وَالْمَبْطُونُ شَهِيدٌ، وَالْحَرِقُ شَهِيدٌ، وَالَّذِي يَمُوتُ تَحْتَ الْهَدْمِ شَهِيدٌ، وَالْمَرْأَةُ تَمُوتُ بِجُمْعٍ شَهِيدٌ** }[108]

وە پێشـەوا **بـوخـاریش** لە صەحیحەکەی دا ئاماژەی پێ کردووە و دەفەرمووێت {**الشَّهَادَةُ سَبْعٌ سِوَى الْقَتْلِ** }

واتـا : شـەهید حەوت دانەن جگە لە شـەهیدی جەنگ و جیهاد

هەمـوو جۆرەکانی شـەهیدی دەشـورێن و نوێژیـان لـەسـەر دەکرێـت جـگە لەو شەهیدەی لە جەنگ و جیهاد دا کوژراوە

[108] موطأ مالك

دەرچوونی ئافرەتان بۆ جەنگ و جیهاد

عَـنِ الرُّبَيِّـعِ بِنْـتِ مُعَـوِّذٍ ، قَالَـتْ { كُنَّـا نَغْـزُو مَـعَ النَّبِـيِّ ﷺ، فَنَسْـقِي الْقَـوْمَ، وَنَخْـدُمُهُمْ، وَنَـرُدُّ الْجَرْحَـى وَالْقَتْلَـى إِلَـى الْمَدِينَةِ }[١٠٩]

واتای فەرمـوودەکە: لە ڕوبەییعی کچی موعەویذەوە فەرموویەتی {ئێمە غەزامان دەکرد لەگەڵ **پێغەمـبەر** ﷺ، جـا ئاومان ئەدا بە خەڵـکەکەو خزمەتمـان دەکـردن، وە برینـدار و کوژراوەکانمـان دەگەڕاندەوە بۆ شاری مەدینە }

واتای وشەکان

كُنَّا نَغْزُو : ئێمە جەنگ و غەزامان دەکرد

مَعَ رَسُولِ اللَّهِ : لەگەڵ **نێردراوی اللّه**

نَسْـقِي الْقَـوْمَ : ئاومـان ئەدا بە خەڵـکەکە، ئاومـان ئەدا بە **پێغەمبەر**ﷺ و یاران

وَنَخْدُمُهُمْ : وە خزمەتمان دەکردن، وشەی هُم دەگەڕێتەوە بۆ الْقَوْمَ

---

[١٠٩] رواه : البخاري و أحمد

وَنَرُدُّ الْقَتْلَى وَالْجَرْحَى : وە کوژراوەکان و بریندارەکانمان ئەگەڕاندەوە

الْقَتْلَى : کوژراوەکان، جەمع و کۆیە بۆ وشەی قَتِیل، قتیل فەعیلی بەواتای مەفعولە واتا مَقتول، مقتول واتا کوژراو

وَالْجَرْحَى : وە بریندارەکان، وشەی الْجَرْحَى جەمع و کۆیە بۆ وشەی جَریح، جَریح فەعیلی بەواتای مەفعولە واتا مَجْروح، مَجْروح واتا بریندار کراو

إِلَى الْمَدِينَةِ : بۆ مەدینە، بۆ شاری مەدینە

 ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر فەرمودەکە

وَنَخْـدُمُهُمْ : خزمەتـی پێغەمـبەر و هاوەڵانمـان دەکـرد، وەک لە فەرمـوودەی تریش هاتووە

عَنْ أم عطيـة الأنصـارية قَالَتْ { غَزَوْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَبْعَ غَـزَوَاتٍ أَخْلُفُهُـمْ فِي رِحَـالِهِمْ، فَأَصْـنَعُ لَهُـمُ الطَّعَـامَ، وَأُدَاوِي الْجَرْحَى وَ أَقُومُ عَلَى الْمَرْضَى }[١١٠]

واتـــاكەی: لە دایکی عەطـیـیەی ئەنصـارییەوە (نـاوی خـۆی نوسـەیبەیە) فەرمـوویەتی { بەژداری حەوت جەنـگ و غەزام کـردووە لەگەڵ **پێغەمـــبەر** ﷺ لەدوای کاروانەکەیـان دەمـامەوە، جـا خـواردنم بـۆ ئامـادە دەکـردن و برینـدارەکانم چارەســەر دەکـرد و هەڵدەســتام بەســەر نەخۆشــەکان دا و چاودێریم دەکردن }

عَنْ أنـس بـن مالك ، قَـالَ { كَانَ رَسُـولُ اللَّهِ ﷺ يَغْزُو بِأُمِّ سُلَيْمٍ وَنِسْوَةٌ مِنَ الْأَنْصَارِ مَعَهُ، إِذَا غَزَا فَيَسْقِينَ الْمَاءَ، وَيُدَاوِينَ الْجَرْحَى }[١١١]

واتـاكەی: لە ئەنەسی کوڕی مالیکەوە فەرموویەتی { **پێغەمـبەر** ﷺ غەزای دەکـرد بە دایکی سـولەیم و ئەو ئافرەتـانەی لەگەڵی بـوون لە ئەنصـار، ئەگەر غەزا دەستی پێکرد ئاو بگێڕن و بریندارەکان تەداوی و چارەسەر بکەن }

[١١٠] رواه مسلم و أحمد و الدارمي

[١١١] رواه مسلم و أبو داود و الترمذي

كُنَّا نَغْزُو : غەزاو جەنگی ئافرەتان ئاودان بە موجاهیدان و خزمەت کردنیان و چارەسەری بریندار و گەڕانەوەی کوژراوەکانیان بوو بۆ شاری مەدینە، نەک چوونە ناو شەڕ بەرامبەر کافر و موشریکان، چونکە جیهادی ئافرەتان بریتییە لە حەج کردن، هەروەک لە فەرموودەی صەحیح دا هاتووە

عَنْ **عائشة أم المؤمنين** رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتِ { **اسْتَأْذَنْتُ النَّبِيَّ ﷺ فِي الْجِهَادِ، فَقَالَ : جِهَادُكُنَّ الْحَجُّ** }[112]

واتای فەرموودەکە: لە عائیشەی دایکی بڕوادارانەوە فەرموویەتی {داوای مۆڵەتم کرد لە **پێغەمبەر** ﷺ بۆ جیهاد و تێکۆشان، **پێغەمبەر** ﷺ فەرمووی: جیهاد و تێکۆشانی ئێوە بریتییە لە حەج کردن }

لەم فەرموودانەدا ئەوەمان بۆ دەردەکەوێت کەوا دروستە ئافرەتان عیلاج و چارەسەری پیاوان بکەن لە کاتی پێویستی و زەرورەت دا وەک جەنگ و جیهاد.

پێشەوا **بوخاری** لە صەحیحەکەی دا بابێکی داناوە بەناوی { **بَابُ مُدَاوَاةِ النِّسَاءِ الْجَرْحَى فِي الْغَزْوِ**}

واتاکەی: چارەسەرکردنی بریندارەکان لەلایەن ئافرەتانەوە لە کاتی جەنگ و غەزا دا.

---

[112] رواه البخاري و غيره

دیاری کردنی تەمەن بۆ جیهاد کردن

عَـنِ ابْـنِ عُـمَـرَ ، قَـالَ { عَرَضَـنِي رَسُـولُ اللَّهِ ﷺ يَـوْمَ أُحُـدٍ فِي الْقِتَـالِ وَ أَنَـا ابْـنُ أَرْبَـعَ عَشْـرَةَ سَـنَةً، فَلَـمْ يُجِزْنِـي، وَعَرَضَـنِي يَوْمَ الْخَنْدَقِ وَ أَنَا ابْنُ خَمْسَ عَشْرَةَ سَنَةً، فَأَجَازَنِي }[113]

واتای فەرموودەکە: لە عبداللّەی کوڕی عومەرەوە فەرموویەتی {**پێغەمبەر** ﷺ نمایشی کردم لە ڕۆژی ئوحود بۆ شەڕ و کوشتار وە من کوڕی چواردە ساڵان بووم، جا مۆڵەتی نەدام، وە لە جەنگی خەندەق نمایشی کردم وە من کوڕی پازدە ساڵان بووم، جا مۆڵەتی پێدام - بچم بۆ جەنگ و جیهاد و کوشتار - }

واتای وشەکان

عَرَضَنِي : نمایشی کردم، هەڵی سەنگاندم تا بزانێت چۆنم بۆ شەڕ و کوشتار

رَسُولُ اللَّهِ : **نێردراوی اللّه** ﷺ

يَوْمَ أُحُدٍ : لەڕۆژی ئوحود، لە جەنگی ئوحود

[113] رواه : البخاري ومسلم وأبو داود و الترمذي والنسائي وابن ماجه وأحمد و ابن أبي شيبة والبيهقي

فِي الْقِتَالِ : بۆ کوشتار و جەنگ و جیهاد

وَ أَنَا ابْنُ أَرْبَعَ عَشْرَةَ سَنَةً : وە من کوڕی چواردە ساڵان بووم

فَلَمْ يُجِزْنِي : ڕێی پێنەدام، قەبووڵی نەکردم، ئیزنی نەدام

وَعَرَضَنِي : وە نمایشی کردم، هەڵی سەنگاندم تا بزانێت چۆنم بۆ شەڕ و جیهاد

يَوْمَ الْخَنْدَقِ : لە ڕۆژی خەندەق، لە جەنگی خەندەق

وَ أَنَا ابْنُ خَمْسَ عَشْرَةَ سَنَةً : وە من کوڕی پازدە ساڵان بووم

فَأَجَازَنِي : جا ڕێی پێدام، ئیجازەی دام

 ڕوونکردنەوەی زیاتر لەسەر ئەم فەرموودەیە

عَرَضَنِي : مەبەست تێیدا تاقیکردنەوە و سەیرکردنییەتی پێش شەڕکردن تا بزانرێت هێز و توانای چۆنە و ئامادەیی تێدایە بۆ جیهاد و تێکۆشان یاخوود نا

يَوْمَ أُحُدٍ : شەڕی ئوحود لە مانگی شەوالی ساڵی سێیەمی کۆچی ڕووی داوە

فَلَمْ يُجِزْنِي : **پێغەمبەر** ﷺ مۆڵەتی نەدا بۆ جیهاد و تێکۆشان چونکە جیهاد لەسەر کەسی باڵغ نەبوو واجب نییە، مەرجەکانی واجب بوونی جیهاد ئەمانەن، ١- دەبێت کەسەکە مسوڵمان بێت، ٢- عاقڵ و ژیر بێت، ٣- باڵغ و هەرزەکار بێت، ٤- نێر بێت لەسەر ئافرەتان واجب نییە، ٥- ئازاد بێت و کۆیلە نەبێت، ٦- توانای جیهادی هەبێت، ٧- سەلامەت و تەندروستی باش بێت، لەسەر نەخۆش واجب نییە.

فَأَجَازَنِي : أي : أذن لي في القتال واتا ئیزنی دام بۆ جەنگ و جیهاد، خۆی أَجَازَ فیعلی ماضیە واتا مۆڵەتی دا، ئیجازەی دا، ڕێگەی دا، أجاز يُجيزُ إجَازَةً.

يَوْمَ الْخَنْدَقِ : أي : يوم غزوة الخندق واتا ڕۆژی جەنگی خەندەق.

قَالَ نَـافِع { فَقَدِمْتُ عَلَى عُمَرَبْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِوَهُوَيَوْمَئِذٍ خَلِيفَةٌ، فَحَدَّثْتُهُ هَذَا الْحَدِيثَ، فَقَالَ: إِنَّ هَذَا لَحَدٌّ بَيْنَ الصَّغِيرِوَالْكَبِيرِ. فَكَتَبَ إِلَى عُمَّالِهِ

أَنْ يَفْرِضُوا لِمَنْ كَانَ ابْنَ خَمْسَ عَشْرَةَ سَنَةً، وَمَنْ كَانَ دُونَ ذَلِكَ فَاجْعَلُوهُ فِي الْعِيَالِ }[١١٤]

واتـــاكەی: نـافع دەفەرمووێـت کە ڕاوی ئەم فەرمـوودەیە لە عبـداللَّەی کوڕی عـومەرەوە { هاتمە لای عـومەری کوڕی عەبدول عەزیـز کە ئەوکاتە خەلیفەی مسـوڵمانان بـوو، ئەم فەرمـوودەیەم بـۆ گێڕایەوە، پێشـەوا عـومەر فەرمووی بێگومــان ئەمە ســنووری نێــوان بچــووک و گەورەیە، جــا نــامەی نــارد بــۆ کاربەدەســتانی کە مــوچە ببڕنەوە بــۆ ئەو کەســەی تەمەنـی پــازدە ســاڵە، وە هەرکەسێک تەمەنی لە خوار پازدە ساڵەوەیە بیخەنە ڕیزی ئەو خێزانانەوە کە یارمەتی دەدرێن }

کۆمەڵێـک لە زانایـان ئەم فەرمـوودەیەی عبــداللَّە ی کـوڕی عـومەر دەکەنە بەڵـگە کەوا تەمەنـی بـاڵغبونی مـرۆڤ پـازدە ســاڵە وەکـوو عـومەری کـوڕی عەبدول عەزیز و ئەوزاعی و شـافیعی و ئەحمەدی کوڕی حەنبەل و کۆمەڵێکی تر لە زانایان.

تەمەنی بـاڵغیەتی و پێگەیشـتن ئەو کاتەی دەور دەبینێـت ئەگەر بێـت و پێش ئەو تەمەنە نیشـانەی تـری بـاڵغبوونی لێ نەهـاتبێتەدی وەکـوو لەش گرانـی و ئیحتـیلام بـوون بـۆ کـوڕ و کـچ، یـان حـاملەبوون و ســووڕی مانگـانە بـۆ ئافرەتان، یاخوود هاتنی مووی دامێن

---

[١١٤] مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

بۆ نموونه ئەگەر کورێک لە ١٢ ساڵی دا ئیحتیلام بوو و ئاوی هاتە خوارەوە ئەوە نیشانەی باڵغ بوونییەتی، یان کچێک لە تەمەنی ١٠ ساڵی دا خوێنی حەیز ببینێت و بکەوێتە سووڕی مانگانەوە ئەوە نیشانەی باڵغبوونیەتی و گوناح و تاوانیان لەسەر هەژمار دەکرێ.

نـاوی چەنـد غەزاو جەنگێـک کەوا پێغەمـبەرﷺ بەژداری کـردووە تێیاندا

١– غزوة الأبواء

٢– غزوة بواط

٣– غزوة العشيرة

٤– غزوة بدر الأولى

٥– غزوة بدر الكبرى

٦– غزوة بني قينقاع

٧– غزوة السويق

٨– غزوة غطفان

٩– غزوة أحد

١٠– غزوة بني النضير

١١– غزوة ذات الرقاع

١٢– غزوة الخندق

١٣– غزوة بني قريظة

١٤– غزوة بني المصطلق

١٥– غزوه الحديبية

١٦– غزوة خيبر

١٧– غزوة فتح مكة

١٨– غزوة الحنين

١٩– غزوة تبوك

جیـاوازی زانایـان هەیە لەوەی ئایـا **پێغەمـــبەر**ﷺلە چەنـد غەزا بەژداری کردووە[١١٥]

---

[١١٥] تهذيب كتاب: مشارع الأشواق إلى مَصَارِع العُشَّاق

الأَرْبَعُونَ الجِهَادِيَّة: تەواوی ٤٠ فەرموودەکە

۞ عَـنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْـهُ قَـالَ: سُـئِلَ رَسُـولُ اللَّهِ صَـلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الرَّجُلِ يُقَاتِلُ شَجَاعَةً، وَيُقَاتِلُ حَمِيَّةً، وَيُقَاتِلُ رِيَاءً، أَيُّ ذَلِكَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ؟ فَقَـالَ رَسُـولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ { مَنْ قَاتَلَ لِتَكُونَ كَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ }

۞ قَـالَ رَسُـولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ { أُمِـرْتُ أَنْ أُقَاتِـلَ النَّـاسَ، حَتَّـى يَشْـهَدُوا أَنْ لَا إِلَـهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّـدًا رَسُـولُ اللَّهِ، وَيُقِيمُـوا الصَّـلَاةَ، وَيُؤْتُـوا الزَّكَـاةَ، فَـإِذَا فَعَلُـوا ذَلِـكَ عَصَـمُوا مِنِّي دِمَـاءَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ، إِلَّا بِحَقِّ الْإِسْلَامِ، وَحِسَـابُهُمْ عَلَى اللَّهِ }

۞ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{ جَاهِدُوا الْمُشْرِكِينَ بِأَمْوَالِكُمْ وَ أَنْفُسِكُمْ وَأَلْسِنَتِكُمْ }

۞ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{ لَا هِجْرَةَ بَعْدَ الْفَتْحِ وَلَكِنْ جِهَادٌ وَنِيَّةٌ، وَإِذَا اسْتُنْفِرْتُمْ فَانْفِرُوا}

۞ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{ مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَغْزُ، وَلَمْ يُحَدِّثْ نَفْسَهُ بِالْغَزْوِ، مَاتَ عَلَى شُعْبَةٍ مِنْ نِفَاقٍ }

۞ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ : أَيُّ الْعَمَلِ أَفْضَلُ ؟ فَقَالَ { إِيمَانٌ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ " قِيلَ : ثُمَّ مَاذَا ؟ قَالَ : الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ " قِيلَ : ثُمَّ مَاذَا ؟ قَالَ : حَجٌّ مَبْرُورٌ}

۞ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{ مَثَلُ الْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ الصَّائِمِ الْقَائِمِ الْقَانِتِ بِآيَاتِ اللَّهِ، لَا يَفْتُرُ مِنْ صِيَامٍ، وَلَا صَلَاةٍ، حَتَّى يَرْجِعَ الْمُجَاهِدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ تَعَالَى }

۞ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَجُلٌ : أَيُّ النَّاسِ أَفْضَلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ { مُؤْمِنٌ يُجَاهِدُ بِنَفْسِهِ، وَمَالِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ " قَالَ : ثُمَّ مَنْ ؟ قَالَ : ثُمَّ رَجُلٌ مُعْتَزِلٌ فِي شِعْبٍ مِنَ الشِّعَابِ يَعْبُدُ رَبَّهُ، وَيَدَعُ النَّاسَ مِنْ شَرِّهِ }

۞ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{ إِنَّ فِي الْجَنَّةِ مِائَةَ دَرَجَةٍ أَعَدَّهَا اللَّهُ لِلْمُجَاهِدِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، مَا بَيْنَ الدَّرَجَتَيْنِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ }

قالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{ لا يَجْتَمِعُ كَافِرٌ وَقَاتِلُهُ فِي النَّارِ أَبَدًا }

قالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{ مَنِ اغْبَرَّتْ قَدَمَاهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ حَرَّمَهُ اللَّهُ عَلَى النَّارِ}

قالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{ يُغْفَرُ لِلشَّهِيدِ كُلُّ ذَنْبٍ، إِلَّا الدَّيْنَ }

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{ مَا مِنْ أَحَدٍ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ يُحِبُّ أَنْ يَرْجِعَ إِلَى الدُّنْيَا، وَأَنَّ لَهُ مَا عَلَى الْأَرْضِ مِنْ شَيْءٍ غَيْرُ الشَّهِيدِ، فَإِنَّهُ يَتَمَنَّى أَنْ يَرْجِعَ، فَيُقْتَلَ عَشْرَ مَرَّاتٍ ؛ لِمَا يَرَى مِنَ الْكَرَامَةِ }

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَا يُكْلَمُ أَحَدٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ - وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَنْ يُكْلَمُ فِي سَبِيلِهِ - إِلَّا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَاللَّوْنُ لَوْنُ الدَّمِ، وَالرِّيحُ رِيحُ الْمِسْكِ}

۞ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوَدِدْتُ أَنِّي أُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، ثُمَّ أُحْيَا، ثُمَّ أُقْتَلُ، ثُمَّ أُحْيَا، ثُمَّ أُقْتَلُ، ثُمَّ أُحْيَا ثُمَّ أُقْتَلُ }

۞ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{ يَضْحَكُ اللَّهُ إِلَى رَجُلَيْنِ يَقْتُلُ أَحَدُهُمَا الْآخَرَ، يَدْخُلَانِ الْجَنَّةَ، يُقَاتِلُ هَذَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيُقْتَلُ، ثُمَّ يَتُوبُ اللَّهُ عَلَى الْقَاتِلِ فَيُسْتَشْهَدُ }

۞ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : قَالَ رَجُلٌ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ أُحُدٍ { أَرَأَيْتَ إِنْ قُتِلْتُ فَأَيْنَ أَنَا ؟ قَالَ : فِي الْجَنَّةِ " فَأَلْقَى تَمَرَاتٍ فِي يَدِهِ، ثُمَّ قَاتَلَ حَتَّى قُتِلَ }

۞ عَنِ الْبَرَاءِ ، قَالَ { جَاءَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي النَّبِيتِ قَبِيلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ، فَقَالَ : أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّكَ عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ. ثُمَّ تَقَدَّمَ، فَقَاتَلَ، حَتَّى قُتِلَ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : عَمِلَ هَذَا يَسِيرًا، وَأُجِرَ كَثِيرًا }

۞ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{ مَا يَجِدُ الشَّهِيدُ مِنْ مَسِّ الْقَتْلِ، إِلَّا كَمَا يَجِدُ أَحَدُكُمْ مِنْ مَسِّ الْقَرْصَةِ }

قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{ مَنْ سَأَلَ اللَّهَ الشَّهَادَةَ بِصِدْقٍ بَلَّغَهُ اللَّهُ مَنَازِلَ الشُّهَدَاءِ، وَإِنْ مَاتَ عَلَى فِرَاشِهِ}

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{ تَكَفَّلَ اللَّهُ لِمَنْ جَاهَدَ فِي سَبِيلِهِ لَا يُخْرِجُهُ مِنْ بَيْتِهِ إِلَّا جِهَادٌ فِي سَبِيلِهِ، وَتَصْدِيقُ كَلِمَتِهِ بِأَنْ يُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ، أَوْ يَرْجِعَهُ إِلَى مَسْكَنِهِ الَّذِي خَرَجَ مِنْهُ، مَعَ مَا نَالَ مِنْ أَجْرٍ، أَوْ غَنِيمَةٍ }

عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ

{ جَاءَ رَجُلٌ بِنَاقَةٍ مَخْطُومَةٍ، فَقَالَ : هَذِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : لَكَ بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ سَبْعُمِائَةِ نَاقَةٍ كُلُّهَا مَخْطُومَةٌ }

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{ مَنْ جَهَّزَ غَازِيًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَقَدْ غَزَا، وَمَنْ خَلَفَ غَازِيًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِخَيْرٍ فَقَدْ غَزَا }

۞ عَـنْ جَـابِرٍ قَـالَ : قَـالَ النَّبِـيُّ صَـلَّى اللَّهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ {إدْفِنُـوهُمْ فِي دِمَائِهِمْ " يَعْنِي يَوْمَ أُحُدٍ، وَلَمْ يُغَسِّلْهُمْ}

۞ قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{وَاعْلَمُوا أَنَّ الْجَنَّةَ تَحْتَ ظِلَالِ السُّيُوفِ}

۞ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{لَا تَمَنَّوْا لِقَاءَ الْعَدُوِّ، فَإِذَا لَقِيتُمُوهُمْ فَاصْبِرُوا}

۞ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{الْخَيْلُ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ}

۞ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{لَا تَزَالُ عِصَابَةٌ مِنْ أُمَّتِي يُقَاتِلُونَ عَلَى أَمْرِ اللَّه، قَاهِرِينَ لِعَدُوِّهِمْ، لَا يَضُرُّهُمْ مَنْ خَالَفَهُمْ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ وَهُمْ عَلَى ذَلِكَ}

۞ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{رِبَاطُ يَوْمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا عَلَيْهَا، وَمَوْضِعُ سَوْطِ أَحَدِكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا عَلَيْهَا، وَالرَّوْحَةُ يَرُوحُهَا الْعَبْدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوِ الْغَدْوَةُ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا عَلَيْهَا}

۞ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{ رِبَاطُ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ خَيْرٌ مِنْ صِيَامِ شَهْرٍ وَقِيَامِهِ، وَإِنْ مَاتَ جَرَى عَلَيْهِ عَمَلُهُ الَّذِي كَانَ يَعْمَلُهُ، وَأُجْرِيَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ، وَأَمِنَ الْفُتَّانَ}

۞ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{ لَغَدْوَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، أَوْ رَوْحَةٌ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا }

۞ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ

{ وُجِدَتِ امْرَأَةٌ مَقْتُولَةً فِي بَعْضِ مَغَازِي رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَنَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ قَتْلِ النِّسَاءِ وَالصِّبْيَانِ }

۞ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : بَعَثَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَعْثٍ، فَقَالَ { إِنْ وَجَدْتُمْ فُلَانًا وَفُلَانًا فَأَحْرِقُوهُمَا بِالنَّارِ" ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ أَرَدْنَا الْخُرُوجَ : إِنِّي أَمَرْتُكُمْ أَنْ تُحْرِقُوا فُلَانًا وَفُلَانًا، وَإِنَّ النَّارَ لَا يُعَذِّبُ بِهَا إِلَّا اللَّهُ، فَإِنْ وَجَدْتُمُوهُمَا فَاقْتُلُوهُمَا }

❁ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ { حَرَّقَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَخْلَ بَنِي النَّضِيرِ، وَقَطَعَ }

❁ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ يَقُولُ { وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ}، أَلَا إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمْيُ، أَلَا إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمْيُ، أَلَا إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمْيُ }

❁ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{ مَنْ عَلِمَ الرَّمْيَ ، ثُمَّ تَرَكَهُ فَلَيْسَ مِنَّا ، أَوْ، قَدْ عَصَى }

❁ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

{ الْحَرْبُ خَدْعَةٌ }

❁ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ { مَا تَعُدُّونَ الشَّهِيدَ فِيكُمْ ؟ قَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَنْ قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَهُوَ شَهِيدٌ. قَالَ : إِنَّ شُهَدَاءَ أُمَّتِي إِذَنْ لَقَلِيلٌ " قَالُوا : فَمَنْ هُمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ ؟ قَالَ : مَنْ قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَهُوَ شَهِيدٌ، وَمَنْ مَاتَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَهُوَ شَهِيدٌ، وَمَنْ مَاتَ فِي الطَّاعُونِ فَهُوَ شَهِيدٌ، وَمَنْ مَاتَ فِي الْبَطَنِ فَهُوَ شَهِيدٌ }

 عَنِ الرُّبَيِّعِ بِنْتِ مُعَوِّذٍ ، قَالَتْ { كُنَّا نَغْزُو مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَنَسْقِي الْقَوْمَ، وَنَخْدُمُهُمْ، وَنَرُدُّ الْجَرْحَى وَالْقَتْلَى إِلَى الْمَدِينَةِ }

 عَنِ ابْنِ عُمَرَ ، قَالَ { عَرَضَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ أُحُدٍ فِي الْقِتَالِ وَ أَنَا ابْنُ أَرْبَعَ عَشْرَةَ سَنَةً، فَلَمْ يُجِزْنِي، وَعَرَضَنِي يَوْمَ الْخَنْدَقِ وَ أَنَا ابْنُ خَمْسَ عَشْرَةَ سَنَةً، فَأَجَازَنِي }

فهرس